

MASTEROPPGAVE

Emnekode: SO330S

Navn: Camilla Lillevik Fagerheim

Transnasjonal adopsjon: Å bli gjort annerledes

En kvalitativ dokumentstudie av annetgjørende prosesser tilknyttet transnasjonal adopsjon i Norge

Dato: 01.06.2021

Totalt antall sider: 97

Forord

Arbeidet med denne masteroppgaven har ikke bare vært spennende og lærerikt. Det har også vært svært krevende, og til tider både vondt og frustrerende. Men til tross for vanskelige perioder, har skrivingen av masteroppgave gitt stor mestringsfølelse, nye perspektiver, og erfaringer jeg vil ta med meg videre i livet. Jeg er glad for å ha fått muligheten til å ta et dypdykk i et så interessant tema som transnasjonal adopsjon. Masteroppgaven er imidlertid ikke skrevet uten støtte fra andre, og det er derfor mange mennesker som fortjener en takk for å ha hjulpen meg underveis i prosessen.

Jeg vil starte med å takke min dyktige veileder professor Anne-Jorunn Berg, for å ha gitt meg den veiledningen jeg har behøvd. Ikke alle tilbakemeldingene har vært like lett å imot, men de har alle vært verdifulle og bidratt til at oppgaven har blitt slik den er i dag. Du har fått meg til å strekke meg lengre enn jeg selv trodde var mulig. Takk for alle gode samtaler underveis. Jeg har lært mye av deg.

Takk til alle transnasjonalt adopterte jeg har møtt på veien, som har delt noen av sine hverdagslige erfaringer med meg, og gitt meg inspirasjon til å skrive om dette temaet.

En stor takk rettes også til min familie, for støtten og hjelpen underveis i prosjektet. Takk for at dere har vært der for meg gjennom hele prosessen, vist interesse for prosjektet, diskutert med meg, og minnet meg på å ikke glemme verden utenfor oppgaveboblen. Uten dere hadde ikke denne oppgaven vært mulig.

Mine studievenninner Amanda, Emma og Henriette, takk for alle faglige diskusjoner, emosjonell støtte og tilbakemeldinger. Dere har gjort denne prosessen overkommelig og minnerik. Jeg er heldig som har fått dele denne opplevelsen med dere.

Bodø, juni 2021

Camilla Lillevik Fagerheim

Sammendrag

I denne dokumentstudien tar jeg sikte på å fremskaffe kunnskaper om annetgjørende prosesser i Norge tilknyttet transnasjonal adopsjon. Gjennom en analyse av to bøker skrevet av norske transnasjonalt adopterte, undersøkes hvilke ulike måter transnasjonalt adopterte annetgjøres i Norge. Materialet er analysert ut fra et sosialkonstruktivistisk perspektiv på annetgjøring, og baserer seg på et sett teoretiske begreper bestående av blant annet annetgjøring, «rase», rasialisering, rasisme, norskhet, hvithet, og fenotypisk ulikhet. Gjennom en implementering av det teoretiske begrepet *annetgjøring* tar studien sikte på å belyse det prosessuelle, hvor annerledeshet skapes gjennom sosial interaksjon.

I studien analyseres først overordnede forståelsesrammer og litterære fremstillinger som annetgjørende prosesser tilknyttet transnasjonal adopsjon. Videre analyseres rasialisering og etnifisering som annetgjørende prosesser, hvor det fokuseres på rasialisering i hverdagslige møter med deler av den (hvite) majoritetsbefolkningen, samt annetgjøring gjennom å bli tillagt en etnisk identitet og tilhørighet av andre. Siste delen av analysen tar for seg rasisme som annetgjørende prosess, hvor eksistensen av rasisme i Norge, med tilhørende annetgjørende effekter undersøkes.

Studiens mest sentrale funn består av at transnasjonalt adopterte annetgjøres på flere stadier i samfunnet, både gjennom overordnede forståelsesrammer og i hverdagslige møter med rasialisering og rasisme. En del av de annetgjørende prosessene i hverdagslige møter kan imidlertid forhandles. Studien viser at rasisme er tilstedeværende som annetgjørende prosess i Norge, på flere ulike nivåer og med flere tilhørende forståelsesrammer.

Nøkkelord: Transnasjonal adopsjon, annerledeshet, annetgjøring, annetgjørende prosesser, annerledeshet, rasialisering, rasisme, sosialkonstruktivisme, norskhet, hvithet, etnisitet, etnifisering, fenotypisk ulikhet

Innholdsfortegnelse

Forord	i
Sammendrag	ii
Innholdsfortegnelse	iii
Kapittel 1 – Transnasjonal adopsjon og annetgjørende prosesser	1
1.1 Transnasjonal adopsjon i Norge	1
1.2 Transnasjonal adopsjon som begrep	2
1.3 Problemstilling	3
1.4 Oppgavens oppbygging	4
Kapittel 2 – Teoretisk rammeverk	7
2.1 Tidligere forskning	7
2.1.1 Forskning på forståelsesrammer tilknyttet slektskap	8
2.1.2 Forskning på transnasjonal adopsjon og identitet	10
2.1.3 Forskning på rasialisert annetgjøring og rasisme tilknyttet transnasjonal adopsjon	12
2.1.4 Kritikk av tidligere forskning	15
2.2 Sosialkonstruktivismen	16
2.3 «Rase», rasialisering og rasisme	17
2.3.1 «Rase»	17
2.3.2 Rasialisering	18
2.3.3 Rasisme	19
2.4 Norskhet og hvithet	21
2.5 Annetgjøring	22
2.5.1 Fenotypisk ulikhet	23
2.6 Adopsjon og «rase» som politiserte felt	24
2.7 Oppsummering	25
Kapittel 3 – Fremgangsmåte og metodiske avgjørelser	27
3.2 Dokumentstudie	28
3.4 Empiri	29
3.4.1 Ane Ramm og selvbiografien Adoptert	29
3.4.2 Geir Follevåg og selvbiografien Adoptert Identitet	30
3.5 Tematisk analyse	30

3.5.1 Steg 1: bli kjent med datamaterialet.....	31
3.5.2 Steg 2: Generering av innledende koder (første syklus koding)	32
3.5.3 Steg 3: Leting etter tema (andre syklus koding).....	33
3.5.4 Steg 4: Gjennomgang av kategorier	34
3.5.5 Steg 5: Definere og navngi temaene.....	35
3.5.6 Steg 6: Rapportering.....	35
3.8 Oppsummering	36
Kapittel 4 – Overordnede forståelsesrammer og litterære fremstillinger som annetgjørende prosess	37
4.1 Biologisk vs. Sosialt slektskap	38
4.2 Taushet tilknyttet rasemessige biologiske forskjeller	43
4.3 Litterære fremstillinger av transnasjonal adopsjon	44
4.4 Oppsummering	49
Kapittel 5 – Rasialisering som annetgjørende prosess i hverdagslige møter	51
5.1 Annetgjøring som forhandlingsprosess: Inklusjon og eksklusjon i norskhetsbegrepet .	51
5.2 Etnifisering som annetgjørende prosess	60
5.3 Oppsummering	65
Kapittel 6 – Rasisme som annetgjørende prosess	67
6.1 Rasisme blant barn og unge	68
6.2 Hverdagsrasisme og ekstrem rasisme i Norge	73
6.3 Oppsummering	80
Kapittel 7 – Konklusjon: Å bli gjort annerledes.....	82
7.1 Annetgjort gjennom rasialisert forskjellsbehandling	82
7.2 Annetgjort gjennom rasialisering i hverdagslige møter	83
7.3 Annetgjort gjennom rasisme	84
7.4 Avsluttende refleksjoner.....	85
Litteraturliste	87

Kapittel 1 – Transnasjonal adopsjon og annetgjørende prosesser

Jeg kjenner flere mennesker som har blitt adoptert fra utlandet til Norge. Gjennom årene har jeg fått et lite innblikk i den hverdagen de deler med meg, men også utfordringer de har stått ovenfor, utfordringer som jeg aldri har behøvd å bekymre meg for. Et fellestrekk er at de oppfattet seg selv som like mye norsk som meg, men opplever å bli sett på som annerledes, og det blir stilt spørsmål om de egentlig *er* norske. Dette gjelder ikke bare utseendemessig annerledeshet, men de må formidle at de er adopterte for å bli gjenkjent som en del av det fellesskapet som den norske majoritetsbefolkningen utgjør. Under oppveksten så jeg dette skje med venner og bekjente. De kunne for eksempel bli møtt med spørsmål som «snakker du norsk?», eller senere få spørsmålet «men hvor er du *egentlig* fra?». Isolert utgjør slike enkelthendelser små spørsmål, men forskning har vist at når spørsmål av overnevnte karakter blir mange og gjentakende, oppleves det i beste fall som slitsomt (Zhao, 2012).

Disse møtene jeg har fått et lite innblikk i, har skapt en interesse hos meg. Jeg har undret meg mange ganger over tilfeller hvor transnasjonalt adopterte må posisjonere seg for å bli inkludert i majoritetsbefolkningens fellesskap. Gjennom disse små innblikkene i livene til mine venner og bekjente, har jeg forstått at et liv som transnasjonalt adoptert medfører andre utfordringer enn de jeg opplever. Mine innblikk utgjør imidlertid et svært begrenset aspekt av utfordringer tilknyttet transnasjonal adopsjon, og som utenforstående (hvit) nordmann, ønsker jeg å få en bedre forståelse for hvordan transnasjonalt adopterte opplever å bli gjort til «de andre» av det fellesskapet de er vokst opp i. Hvordan oppleves en oppvekst og et liv som norsk med annerledes utseende? Hvordan er det å leve som synlig minoritet, og samtidig være norsk? Er det flere situasjoner enn de jeg har fått innblikk i, som fører til at transnasjonalt adopterte blir sett på som annerledes? På hvilke måter skjer denne annetgjørende prosessen? Hvordan forhandler de sin posisjon som norsk, i møte med spørrende fremmede og bekjente? Denne nysgjerrigheten danner grunnlaget for valget av tema til denne studien, hvor annetgjøringen av transnasjonal adopsjon blir undersøkt nærmere.

1.1 Transnasjonal adopsjon i Norge

Denne studien omhandler transnasjonal adopsjon i en norsk kontekst. Den første offisielle organisasjonen som jobbet med transnasjonal adopsjon til Norge var Norsk Koreaforening (senere Verdens Barn), som ble etablert i 1953. Under Koreakrigen (1950-1953) var det

stasjonert et norsk feltsykehus i Sør-Korea, hvor de jobbet med å bekjempe tuberkulose. Disse deltakerne stiftet Norsk Koreaforening og opprettet kontakt mellom norske familier som ønsket å adoptere barn fra Sør-Korea og sør-koreanske institusjoner som arrangerte adopsjoner av barn til utlandet på 1950- og 1960-tallet (Verdens Barn, 2020). Fram til 1970 var likevel adopsjon i Norge omtrent synonymt med innenlandsadopsjon. I 1966 var det kun om lag 10 prosent av adoptivbarn i Norge som ble adoptert fra utlandet. Fenomenet økte jevnt utover 1970-tallet, til om lag 30 prosent. Det var likevel først på 1980-tallet at transnasjonal adopsjon i Norge økte betraktelig. I 1989 ble hele 70 prosent av adoptivbarn adoptert fra utlandet (Jakobsen, 2001). Adopsjoner fra utlandet har siden den gang økt jevnt fram til 2002. Etter 2002 har antallet transnasjonale adopsjoner derimot sunket hvert år fram til i dag, mens andre former for adopsjon har steget (Statistisk Sentralbyrå (SSB), 2020). Kun 87 barn ble adoptert til Norge fra utlandet i 2018, noe som utgjør det laveste antallet transnasjonalt adopterte siden 1970 (Naz, 2019).

Det er flere grunner til nedgangen i transnasjonal adopsjon, blant annet at flere land nå forsøker å finne løsninger for barna i eget land (Ibid.). Ifra 2009 fokuserte for eksempel Sør-Korea mer på generell velferd og nasjonal adopsjon, og kritikken av praksisen med utenlandsadopsjon vokste med velferden i landet (NOU, 2009: 21, pp. 33-35). Et annet land med merkbar reduksjon i antall adopsjoner det siste tiåret, er Kina. Kina er blitt mer kritisk når det gjelder egen praksis, og har innført strengere kriterier til søkerne. Dette innebærer blant annet at adopsjon til enslige foreldre tilnærmet er stoppet helt opp. I tillegg er ettbarnspolitikken i Kina over, og de har åpnet for at familier kan ha flere barn. Dette medfører at færre barn er tilgjengelig for adopsjon, ettersom familier kan beholde barna selv (Ibid.). Adopsjoner fra Kina har gått fra å være på toppen av listen over antall adopsjoner, til at det ikke ble adoptert et eneste barn fra Kina til Norge i 2018 (Naz, 2019).

1.2 Transnasjonal adopsjon som begrep

I Norge benyttes begrepet «utenlandsadopsjon» om fenomenet hvor voksne mennesker i et land adopterer barn fra et annet land. På engelsk eksisterer det derimot flere begreper om det gitte fenomen, deriblant *foreign adoption*, *transnational adoption*, *international adoption*, *intercountry adoption* og *transracial adoption* (Zhao, 2012, p. 15). Selv om alle disse begrepene referer til samme type adopsjon på tvers av landegrensene, har de ulike teoretiske implikasjoner. I denne studien velger jeg å benytte det engelske begrepet *transnasjonal adopsjon*, og *transnasjonalt adoptert*, fremfor å benytte begrepet *utenlandsadopsjon*. Dette fordi transnasjonal indikerer at den adopterte krysser flere landegrensene i adopsjonsprosessen,

noe som vil ha en videre betydning for vedkommendes utvikling i dagens globaliserte verden (Ibid., p. 16). Begrepet *transnasjonal* har blitt mer vanlig å benytte i adopsjonsforskning de siste årene, noe som vitner til en bredere tverrfaglig interesse for transnasjonalismen, som raskt har vokst frem siden 1990-tallet.

Videre velger jeg begrepet transnasjonal fremfor internasjonal ettersom transnasjonalismen viser til en flyt av mennesker, varer, arbeidskraft, penger, tanker, identiteter, religioner og så videre, og bygger på en flerveis migrasjonsprosess, hvor den som migrerer etablerer sosiale felt på tvers av kulturelle og geografiske grenser (Glorius & Friedrich, 2006). I tilfellet adopsjon, vil den etablerte ha en tilknytning til to land, med biologiske slektskapsrelasjoner i opprinnelseslandet, og en sosial familie i landet de vokser opp i. Internasjonal indiker derimot at noe er tilgjengelig for, eller tilhører, hele den globale verden, og impliserer derfor bånd til flere enn to steder. I tillegg anser jeg transnasjonal som et bedre ord for å illustrere den reisen adopterte tar, med et avgangspunkt og et destinasjonspunkt. Som nevnt, har forskere på feltet den siste tiden benyttet begrepet transnasjonal fremfor internasjonal i debatter som omhandler adopterte (f.eks. Howell, 2003; Hübinette & Tigervall 2010; Zhao 2013). Dette skiftet av begreper impliserer et skifte i perspektiv på feltet. Fremfor å betegne adopsjon som en utveksling som skjer internasjonalt, *blant* eller *mellom* land og nasjoner, betegnes det nå som en transnasjonal praksis, som krysser, overskrider, og transformerer grensesetting av ulik art. Ved å benytte begrepet transnasjonal, åpnes det også opp for en forståelse av at adopterte ikke nødvendigvis gjennomfører en endelig reise fra A til B, definert av en pre-adopsjonsfase og en post-adopsjonsfase, men kanskje i større grad beveger seg fritt mellom ulike geografiske lokaliteter, etniske og rasialiserte identiteter, sosiale kontekster, temporaliteter og klassemessige tilhørigheter (Myong Petersen, 2009a, p. 35).

I delen omhandlende tidligere forskning, vil likevel begrepet *utenlandsadopsjon* benyttes i omtalen av studier hvor dette har vært det sentrale begrepet. Dette for å ikke endre betydning eller teoretiske implikasjoner til det fenomenet den gitte forskeren har fokusert på.

1.3 Problemstilling

En problemstilling er essensielt for å definere arten og omfanget av forskningen (Blaikie & Priest, 2019, p. 70). Formulering av problemstilling har her pågått gjennom en kontinuerlig prosess, hvor fokuset av studiens tema gjentatte ganger har vært forandret og justert basert på hva empirien tilfører. Gjennomlesning av tidligere forskning, samt arbeidet med datamaterialet har vært med på å avgrense temaet til et mer forskbart forskningsspørsmål.

Som nevnt over, er studiens overordnede tema *transnasjonal adopsjon og annerledeshet*. Forskning viser at transnasjonalt adopterte i Norge møter utfordringer tilknyttet at de på ulike måter oppfattes som annerledes (Sætersdal & Dalen, 1999). Det har også blitt påpekt at transnasjonalt adopterte på ulike måter må formidle sin norskhet i møte med disse annetgjørende prosessene (Zhao, 2013), samt at de opplever rasialisering og rasisme i Norge (Brottveit, 2/1996). Transnasjonal adopsjon omhandler en forvaltning av annerledeshet, og den transnasjonalt adopterte må forhandle sin posisjon som annerledes. Med utgangspunkt i det overordnede tema, samt det empiriske grunnlaget i studien, har følgende problemstilling blitt definert:

På hvilke måter annetgjøres transnasjonalt adopterte i Norge?

Forskningsspørsmål kan bli gruppert inn i tre hovedgrupper: Hva-spørsmål, hvorfor-spørsmål, og hvordan-spørsmål (Blaikie & Priest, 2019, p. 70). Overnevnte problemstilling tilhører kategorien hva-spørsmål. Hva-spørsmål benyttes i deskriptive studier, og egner seg til å beskrive og skape forståelse for fenomenet som studeres. Formuleringen av problemstilling er derfor nøye valgt, ettersom oppgaven er av deskriptiv art, og tar sikte på å beskrive, og skape forståelse om, annetgjørende prosesser som eksisterer i det norske samfunn.

1.4 Oppgavens oppbygging

Denne studien består av syv kapitler, inkludert dette innledningskapittelet. I det første kapittelet har jeg introdusert studiens tema og forskningsspørsmål. Jeg har gjort rede for studiens kontekst og historiske rammeverk, samt informert om studiens bakgrunn. Jeg har også fremhevet at det har blitt tatt et aktivt valg av begreper, hvor det presiseres at begrepet *transnasjonal* benyttes om barn adoptert til Norge fra andre land. Her markeres også min forståelse av fenomenet transnasjonal adopsjon, som er avgjørende for videre lesing av oppgaven.

Kapittel 2 – Teoretisk rammeverk

Dette kapittelet tar for seg studiens teoretiske rammeverk. Kapitlet starter med en redegjørelse av tidligere forskning på adopsjonsfeltet, som vil være relevant i forståelsen av fenomenet som her studeres. Jeg vil deretter trekke inn sosialkonstruktivismen som den teoretiske retningen begreper og fenomener forstås gjennom, i arbeidet med denne studiens analyse. Videre forklares ulike betydningsfulle begreper for studien, samt hvilken forståelse av disse som vil danne det teoretiske grunnlaget for denne studien. Her diskuteres begreper som omhandler «rase», henholdsvis «rase», rasialisering og rasisme. Deretter diskuteres

forståelsen av fenomener tilknyttet majoritetsbefolkningen (her norskhet og hvithet). Avslutningsvis følger en diskusjon av begreper og fenomener tilknyttet annerledeshet, her forståelse av begrepet annetgjøring, samt fenotypisk ulikhet.

Kapittel 3 – Fremgangsmåte og metodiske avgjørelser

I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for mitt valg av metode, samt fremgangsmåte i valg av datamateriale, koding og analysering. Innledningsvis foreligger en redegjørelse av kvalitativ metode som forskningsmetode, samt hvorfor det er et sentralt valg i denne studien. Deretter forklarer jeg valg av datamateriale som utgjør studiens empiriske grunnlag, som her består av dokumenter i form av bøker skrevet av transnasjonalt adopterte i Norge. Videre forklares valg av analysemetode (her tematisk analyse), og fremgangen i analyseprosessen. Etter det tredje kapittelet, følger tre empiriske kapitler hvor datamaterialet analyseres for å kunne besvare studiens overnevnte problemstilling.

Kapittel 4 – Overordnede forståelsesrammer og litterære fremstillinger som annetgjørende prosesser

Kapittel fire utgjør denne oppgavens første empiriske kapittel. Her undersøkes annetgjørende prosesser ved å studere samfunnets overordnede forståelsesrammer og fremstillingsmåter tilknyttet transnasjonal adopsjon. I første del analyserer jeg overordnede forståelsesrammer i Norge tilknyttet slektskap, som fremkommer av det empiriske materialet. I andre del undersøkes hvordan taushet tilknyttet biologiske rasemessige forskjeller medfører annetgjøring av transnasjonalt adopterte, og kapitlets siste del tar for seg annetgjøring av transnasjonal adopsjon gjennom litterære fremstillinger, både i forsknings- og skjønnlitteratur.

Kapittel 5 – Rasialisering som annetgjørende prosess i hverdagslige møter

I studiens andre empiriske kapittel (kapittel 5), tar jeg for meg ulike måter transnasjonalt adopterte annetgjøres på bakgrunn av deres «fremmede» fenotypiske trekk og adopsjonsstatus. Den første delen tar for seg hverdagslige møter med deler av den (hvite) majoritetsbefolkningen hvor «fremmede» fenotypiske trekk danner grunnlaget for annetgjørende prosesser hvor transnasjonalt adoptertes norskhet ikke gjenkjennes, og hvordan denne annetgjøringen forhandles og forebygges. Kapitlets andre del omhandler måter transnasjonalt adopterte annetgjøres gjennom å tillegges en etnisk identitet og tilhørighet av andre mennesker.

Kapittel 6 – Rasisme som annetgjørende prosess

I kapittel seks vil empiriens fortellinger tilknyttet rasisme bli fremhevet og analysert. I første del vil jeg undersøke hvorvidt rasisme forekommer blant barn og unge, samt hvordan dette virker annetgjørende for transnasjonalt adopterte. I andre del tar jeg for meg hverdagsrasisme og ekstrem rasisme i Norge, og hvilke holdninger som fremkommer i de to bøkene tilknyttet opplevelsen av rasisme.

Kapittel 7 – Konklusjon: Å bli gjort annerledes

Kapittel 7 utgjør studiens avsluttende kapittel, hvor jeg trekker sammen funnene fra hvert av studiens empiriske kapitler, og runder av studien med noen avsluttende refleksjoner.

Kapittel 2 – Teoretisk rammeverk

I dette kapittelet vil jeg redegjøre for tidligere forskning, samt begreper og perspektiver som utgjør denne studiens teoretiske rammeverk. Jeg introduserer sentrale begreper og konsepter, som vil bli benyttet i studiens analyse for å kunne besvare overnevnte problemstilling.

Jeg har her valgt å dele teorikapittelet inn i fem tematiske områder: i første del diskuteres tidligere forskning på adopsjonsfeltet. Jeg vil deretter redegjøre for det sosialkonstruktivistiske perspektiv, ettersom perspektivet ligger til grunn for hvordan jeg forstår annetgjørende prosesser. Videre presenterer jeg sentrale begreper som her vil utgjøre studiens teoretiske rammeverk. Begrepsredegjørelsen skjer i tre deler. Først forklares begreper tilknyttet «rase», henholdsvis «rase», rasialisering og rasisme. Disse begrepene er nyttige for å forstå annetgjørende prosesser hvor fenotypiske trekk blir gjeldende. Deretter diskuteres forståelsen av fenomener tilknyttet majoritetsbefolkningen (her norskhet og hvithet), som er sentralt for å forstå inklusjon og eksklusjon i majoritetsfellesskapet som finner sted i annetgjørende prosesser. Siste redegjørelse tar for seg begreper tilknyttet annerledeshet, her forståelse av begrepet annetgjøring, samt fenotypisk ulikhet, ettersom disse begrepene utgjør gode analytiske redskaper for å forstå hvordan transnasjonalt adopterte blir gjort til «de andre». Avslutningsvis i kapittelet vil jeg forklare hvordan adopsjon og «rase» er politiserte forskningsfelt, hvor forskningen ofte ses i sammenheng med politikk.

2.1 Tidligere forskning

Inntil nylig har fenomenet transnasjonal adopsjon vært fraværende i forskningsverden (Hübinette, 2015). Transnasjonal adopsjon har i senere tid vært forsket på innen mange ulike disipliner. Jeg vil i denne studien ha sosiologi som utgangspunkt, men studier innen disipliner som psykologi, psykiatri, genetikk, antropologi, og pedagogikk har også tatt for seg dette temaet med ulike innfallsvinkler, og noe av dette vil også være relevant her. Jeg velger å hovedsakelig ta utgangspunkt i forskning utført i Norge, ettersom samfunnskontekst og forståelse av benyttede begreper er sentralt, og vil bygge på ulike forståelser og strukturer basert på hvor i verden forskningen utføres. I Norge er det få forskere innen sosiologi og samfunnsvitenskapelige disipliner som forsker på transnasjonal adopsjon. Jeg vil her konsentrere meg om Barbro Sætersdal & Monica Dalen, Ånund Brottveit, Signe Howell og Yan Zhao ettersom de beskjeftiger seg med tema tilknyttet transnasjonal adopsjon som er sentrale i denne studien. Sætersdal & Dalen publiserte forskning om transnasjonal adopsjon og identitet allerede i 1987 (senere revidert og publisert som ny utgave i 1992), og har

sammen med Brottveit og hans studie fra 1996, vært med på å danne grunnlaget for adopsjonsfeltet i Norge. Disse er tett etterfulgt av Howell, som har bidratt med verdifulle perspektiver på slektskap, mens Zhao er noe nyere på feltet, og har bidratt med nye innfallsvinkler som er av interesse i arbeidet med min problemstilling. Jeg har i tillegg valgt å inkludere forskning utført av forskere i de andre skandinaviske landene (Sverige og Danmark) ettersom det er en rekke likheter i samfunnskontekstene hvor studiene utføres. Jeg har her valgt å konsentrere meg om Tobias Hübinette & Carina Tigervall som sentrale forskere på adopsjonsfeltet i Sverige, og Lene Myong som sentral forsker på adopsjonsfeltet i Danmark. Disse studiene utgjør noen av flere studier utført i Skandinavia på adopsjonsfeltet. Jeg har valgt å forholde meg til dette fåtallet blant annet på bakgrunn av en benyttet «snøball»-metode, hvor studier tilknyttet transnasjonal adopsjon ble funnet ved å gjennomgå litteraturlister og lese publikasjoner som ofte blir sitert på feltet. I tillegg anser jeg de studiene som her redegjøres for som nyttige, ettersom de bidrar med gode redskaper i form av begreper og innfallsvinkler, samt funn som har blitt anvendt i analysen av foreliggende empiri.

Etter en rekke gjennomlesninger av eksisterende forskning på feltet, har jeg valgt å også inkludere doktorgradsavhandlinger, hvor jeg legger stor vekt på to (Myong Petersen, 2009a; Zhao, 2012). Begge doktorgradsavhandlingene er av nyere karakter, og retter fokus mot sosiale prosesser tilknyttet transnasjonal adopsjon. Dette fokuset er relativt nytt på adopsjonsfeltet, noe som innebærer at det eksisterer få utførte studier med denne teoretiske tilnærmingen, og jeg anser det derfor som nødvendig å trekke inn doktorgradsavhandlinger som vitenskapelig grunnlag til denne studien.

2.1.1 Forskning på forståelsesrammer tilknyttet slektskap

Transnasjonal adopsjon innebærer skapelsen av en familie som bygger på sosiale slektskapsbånd. Denne slektskapsformen tilknyttet transnasjonal adopsjon har fått oppmerksomhet i en rekke studier. En av forskerne som har gitt signifikante bidrag til adopsjonsfeltet i Norge med fokus på slektskap, er sosialantropolog Signe Howell. Hovedinteressen til Howell har vært å behandle adopsjon som en måte å kaste nytt lys på kulturelle verdier tilknyttet forplantning, reproduksjon, familie, slektskap, barn, og det oppfattede forholdet mellom biogenetikk og sosial sammenheng. I hennes bok *The kinning of foreigners: Transnational adoption in a global perspective* (Howell, 2006) undersøker hun skapelsen av slektskap i transnasjonale adopsjonsfamilier. Her benytter hun begrepet *kinning* for å beskrive den sosiale prosessen av å skape permanent slektskap, hvor tre måter identifiseres. Den første omhandler slektskap bestående av biologiske bånd. De to resterende,

gjennom lovverk og sosiale bånd, viser til at også mennesker uten biologisk slektsbånd kan innlemmes og integreres i en sosial slektskapsrelasjon. De to sistnevnte måtene er virksomme i et slektskap som inkluderer transnasjonal adopsjon. I hennes artikkel «*en vanlig familie*»: *Utenlandsadopsjon i Norge, et voksende fenomen* (Howell, 2001) trekker hun frem at det biologiske slektskapet står sterkt i Norge til tross for at vi erkjenner adoptivforeldre som fullverdige foreldre. Hübinette og Andersson påpeker i sin studie basert på intervju med transnasjonalt adopterte, at å være en farget person symboliserer tilhørighet til en annen familie og andre nasjoner. På denne måten posisjoneres adopsjonsfamilier utover normaliteten, på bakgrunn av logikken tilknyttet blodslinjer og røtter. Manglende familielikhet blir her konstruert som en gjentakende kilde til problemer i adopsjonsfamilien (Hübinette & Andersson, 2012). Hübinette, Malm og Töngren trekker frem i sin artikkel basert på to studier (en innen forhold mellom ulike raser, og en innen transnasjonal adopsjon) at familier innen transnasjonal adopsjon likevel oftere inkluderes i majoriteten, enn familier hvor én eller flere er innvandrere, til tross for de manglende biologiske slektskapsbåndene i adoptivfamilier (Hübinette, et al., 2018).

Myong og Petersen har sammen skrevet en artikkel hvor de anvender biopolitikk og affektivt arbeid som teoretisk grunnlag i analysen av filmen *Rosa Morena* for å forstå hvordan den mannlige homoseksuelle figur fremstilles som heteronormativ og hvit for å oppnå kulturell forståelighet for å kunne danne en (adoptiv)familie. Her hevder de at vår forståelse av slektskap bygger på en biopolitisk definisjon, blant annet gjennom at staten regulerer og anerkjenner gitte relasjoner som slektskap (Myong & Petersen, 2012; Myong & Petersen, 2015). Myong omtaler også slektskap i sin doktorgradsavhandling (2009), hvor hun har intervjuet 35 voksne transnasjonalt adopterte i Danmark, for å undersøke hvordan rasialisert subjektivering konstrueres og forhandles, samt hvilke prosesser av majo- og minorisering som er fremtredende i empirien. I fokuset på konstruksjon av slektskap forsøker Myong å dekonstruere relasjonen mellom biologiske og adoptivslektskap gjennom å reflektere over hvordan og med hvilke investeringer, som setter grenser mellom slektskap(ene). Videre finner hun et hierarki hvor de biologiske slektskapsrelasjoner overordnes, mens de sosiokulturelt definerte (adoptiv)slektskap underordnes og annetgjøres. Det er dette hierarkiet som gjennom en avvisning av biologi, forhandles. Det forsøkes her å erstatte en biologisk deterministisk diskurs med en sosiokulturell, som fastsettes i opposisjon til biologi som kategori. Myong finner også at den biologiske diskursen står sterkt i Danmark, blant annet gjennom politikk og regelverk. I Danmark, i likhet med i Norge, eksisterer en lovgivningsmessig tradisjon for å «beskytte det biologiske bånd mellom barn og forældre». Dette viser at det særlig vektlegges

at det tvangsplasserte barn bør opprettholde kontakten med sine biologiske foreldre, også når barnet er svært lite ved plasseringen. Her virker biologi til å produsere, samt garantere, en kontinuitet, som det ikke forstås som hensiktsmessig å forstyrre eller avbryte. Myong har også, sammen med Bissenbakker, publisert en studie omhandlende slektskap, hvor fokuset rettes mot tilknytning i adopsjonsfamilier, gjennom diskursanalyse av ulike publikasjoner for å vurdere hvordan tilknytningsdiskursen styrer feltet for transnasjonal adopsjon (Myong & Bissenbakker, 2021). Denne studien vil ikke bli gått nærmere inn på, ettersom den er mindre relevant for min studie.

Howell (2001) vektlegger at i tillegg til egen (biologisk og sosial) slekt, danner ofte adoptivfamilier en form for slektskap med andre adoptivfamilier som har gjennomgått samme prosessen. Howell hevder at dette skyldes en følelse av fellesskap og felles erfaringer blant foreldrene, samt at de ønsker at barna skal ha en relasjon til andre barn med samme opplevelser som deres.

Howell har også gjennomført en empirisk studie (Howell, 2003) hvor hun går noe mer i dybden på erfaringer og opplevelser utenlandsadopterte og deres norske familier tillegger reiser tilbake til fødelandet, samt slektskap og tilhørighet til familien i Norge. Howell påpeker her at transnasjonalt adopterte gjennom reiser tilbake til fødelandet, forsterker sin norske identitet i møtet med sin opprinnelige kultur, fremfor å omfavne sitt opphav. I en bisetning i artikkelen skriver hun at transnasjonalt adopterte ikke evner å være empatisk med mennesker de møter i fødelandet som har samme karakteristiske utseende som dem selv, men at dette heller skaper en form for forvirring.

2.1.2 Forskning på transnasjonal adopsjon og identitet

Konstruksjon av identitet har vært et sentralt tema i flere studier tilknyttet transnasjonal adopsjon. Her har det blitt skapt flere ulike kategoriseringssystemer for å forklare transnasjonalt adoptertes identitetsutvikling, både med fokus på etnisitet, opphav, og sosialt samspill i det fellesskapet de tilhører. Brottveits studie *Jeg vil ikke skille meg ut!:*

Identitetsutvikling, ekstern kategorisering, og etnisk identitet hos transnasjonalt adopterte fra Colombia og Korea (1999) retter søkelyset mot identitetsutvikling og ekstern kategorisering hos utenlandsadopterte i Norge. Studien baserer seg på et empirisk grunnlag bestående av 36 dybdeintervju med noen av de første utenlandsadopterte i Norge som har rukket å bli voksne, og belyser sider ved familierelasjoner, ungdomstid, kjønnsforskjeller, biologiske røtter, rasisme og deres forhold til å ha et «utenlandsk utseende». Her argumenterer han at utenlandsadopterte kan deles inn i tre kategorier basert på deres etniske identitet (i Brottveits

studie definert som den delen av identiteten som omhandler utseende). De som identifiserer seg som nordmenn og selv hevder de ikke har noen annen identitet, kanskje også fornektet at adopsjonsstatusens har betydning, kategoriseres som «norsk», mens de som erkjenner at deres identitet er flersidig, og aktivt viser interesse for sitt fødeland og biologisk opphav kategoriseres som «dobbeltnorsk». De som verken identifiserer seg som helt norsk, eller erkjenner og omfavner fødelandets del av ens identitet, kategoriseres som «kosmopolittisk». Disse identifiserer seg som verdensborgere og nedtoner problemer tilknyttet geografiske og kulturelle grenser.

Sætersdal og Dalen har også et lignende kategoriseringssystem for transnasjonalt adoptertes identitet i boken *Utenlandsadopterte barn i Norge: Tilpasning, opplæring og identitetsutvikling* (1992) omhandler transnasjonalt adopterte i deres barndom og ungdomstid, med fokus på tilpasning, mestring, læring og utvikling av identitet. Her benytter de Marcias teori om identitetsutvikling som i utgangspunktet omhandler identitetsutvikling gjennom konfliktløsning, til å kategorisere transnasjonalt adoptertes identitet inn i fire ulike kategorier basert på hvilket forhold de har til adopsjonsstatusen og biologisk opphav. Sætersdal og Dalen knytter her strategier for å imøtekomme konflikter og løse problemer tilknyttet eget utseende til adopsjonsstatus og biologisk opphav, noe de også legger til grunn i analysen av oppførsel og personlighetstrekk. Forhold til eget utseende, og hvorvidt de identifiserer seg med innvandrere og flykninger vektlegges også i vurderingen av transnasjonalt adoptertes identitet.

I 1999 utga Sætersdal og Dalen studien «*Hvem er jeg?: adopsjon, identitet og etnisitet*» (Sætersdal & Dalen, 1999), hvor de har gjennomført dybdeintervju med adopterte fra Vietnam og India, og deres adoptivforeldre. Her tar de for seg ulike faser av livet og fokuserer på identitetsutvikling og samspill i adoptivfamilier. David Kirks adopsjonsteori benyttes i drøftingen av identitetsutvikling for utenlandsadopterte, men teorien videreutvikles av Sætersdal og Dalen i det de legger til dimensjonen *Stressing av forskjeller* i tillegg til de allerede eksisterende dimensjonene *erkjennelse og fornektning*. Eriksons identitetsteori, og Marcias videreutvikling av denne, trekkes også inn i studien, her en videreføring av studien de tidligere har utført (Sætersdalen & Dalen, 1992).

Zhao retter også søkelyset på identitet hos transnasjonalt adopterte, men fokuserer på hvordan transnasjonalt adopterte utfører identitetsarbeid, og hvilke faktorer som her er av betydning. I hennes doktorgradsavhandling ble det utført en rekke dybdeintervju som dannet grunnlaget for en undersøkelse av hvordan norske transnasjonalt adopterte håndterer å se annerledes ut og være adoptert når de gjør identitetsarbeid i relasjon til norskhet. Her hevder

Zhao at transnasjonalt adopterte gjennomgår et større identitetsarbeid enn ungdommer av den norske (hvite) majoritetsbefolkningen. Zhao finner at transnasjonalt adopterte i sitt identitetsarbeid må forhandle sine fenotypiske ulikheter og takle en minoriseringsprosess, som hovedsakelig omhandler en prosess av å gjøre «rase», hvor «rase» også produseres sammen med kategorien kjønn (Zhao, 2012). I senere tid har Zhao publisert flere artikler på temaet, og satt søkelyset på identitetsskapelse og hverdagsrasisme blant utenlandsadopterte. Blant annet har hun publisert en artikkel hvor hun drøfter hvordan begrepet interseksjonalitet som analytisk verktøy kan operasjonaliseres i en konkret empirisk studie, samt hvordan begrepet kan videreutvikles (Zhao, 2013). Denne artikkelen er basert på intervjuene som ble gjennomført i forbindelse med doktorgradsavhandlingen, og viser hvordan kategorier som kjønn og «rase» produseres sammen i tilknytning til transnasjonal adopsjon, samt hvordan noen kategorier kan benyttes for å forstyrre andre. Zhao benytter her Staunæs' begrep «saturation» for å vise hvordan ulike kategorier ikke bare produseres sammen, slik begrepet interseksjonalitet viser til, men også hvordan de kan overskygge andre kategorier.

2.1.3 Forskning på rasialisert annetgjøring og rasisme tilknyttet transnasjonal adopsjon

Rasialisert annetgjøring og rasisme er to vide kategorier som undersøkes i flere av studiene som her omtales. Situasjoner hvor «rase» blir gjort gjeldende, og annerledeshet blir påpekt og fremhevet, både positivt, nøytralt og negativt, vies en del oppmerksomhet blant forskere på feltet. Brottveit finner i sin artikkel *Jeg vil ikke skille meg ut!: identitetsutvikling, ekstern kategorisering, og etnisk identitet hos adopterte fra Colombia og Korea* (Brottveit, 1999) at opplevelser av rasialiserte og rasistiske holdninger eller kommentarer kan være veldig vanskelig italesette. Her argumenterer Brottveit for at ubehaget bygger på en følelse av skam. Han trekker også frem at rasistiske tilrop eller utseenderelatert mobbing, som tydeliggjør et internasjonalt (Brottveit bruker ordet «utenlandsk») utseende, kan utgjøre en form for budskap om at de ikke tilhører den ideelle kjernefamilien, og på den måten ikke hører til der de er.

Hübinette og Tigervall har også gjennomført en rekke intervjustudier med transnasjonalt adopterte og adoptivforeldre, med fokus på rasialisering, hverdagsrasisme, hvithet og etnisk identitet. Dette er noen av kategoriene de undersøker i sin studie *Adoption with complications: Conversations with adoptees and adoptive parents on everyday racism and ethnic identity* (Hübinette & Tigervall, 2010), hvor de ønsker å forstå de statistiske resultatene av større antall psykisk syke og sosioøkonomisk deprivasjon blant transnasjonalt adopterte i Sverige. Med et rammeverk av kritisk rase- og hvithetsstudier, intervjuet de 20

voksne utenlandsadopterte, samt 8 adoptivforeldre i Sverige, med fokus på erfaringer tilknyttet diskriminering. Det fremgår av artikkelen at de ikke-hvite kroppene til transnasjonalt adopterte blir konstant gjort betydelig i deres hverdagslige liv gjennom møter med den hvite svenske majoritetsbefolkningen, enten gjennom «nysgjerrige spørsmål» om deres etniske opprinnelse, eller gjennom tydeligere former for rasialisering. Dermed opplever utenlandsadopterte å bli diskriminert i hverdagen på bakgrunn av deres ikke-normative fremtreden, til tross for at Sverige er et antirasistisk land som aktivt motkjemper rasisme og rase-tenkning, og diskriminering mot innvandrere og minoriteter. De finner videre at diskrimineringen ikke alltid kan forklares av sosioøkonomiske faktorer, etnisk-kulturelle og nasjonale, eller lingvistiske og religiøse faktorer og ulikheter. På bakgrunn av disse funnene argumenterer Hübinette og Tigervall for at «rase» må tas med som en viktig faktor i svenske adopsjonsstudier, og svensk migrasjonsforskning.

Sætersdal og Dalen trekker frem (mis)kategorisering i kategorien *innvandrere*, som annetgjørende prosess tilknyttet transnasjonal adopsjon (Sæterdal & Dalen, 1992). I diskusjonen om adoptertes syn på innvandrere, fremkommer det at adopterte frykter å bli forvekslet med innvandrere/utlendinger, og på den måten oppleve å bli eksternt kategorisert som «fremmed». Frykten for å bli identifisert som innvandrere er her tilknyttet den lave statusen denne gruppen får av samfunnet på bakgrunn av en oppfatning om ulike kulturelle bakgrunner, utagerende atferd, fremmed språk og manglende forståelse mellom majoriteten og minoriteten.

Myong har i sin studie *At blive en likeverdig dansk kvinde: Fortællinger om race, køn og heteroseksualitet* (2009b) undersøkt produksjon, erfaringer og forhandling av den rasialiserte stereotypen «Den Thailandske Kvinnen», hvor utenlandsadopterte kvinner med koreansk opprinnelse opplever å bli annetgjort gjennom ekstern kategorisering som «kjøpt og betalt», eller lettere tilgjengelige seksualiserte objekter. Informantene i den nevnte studien forteller om ulike måter de forhandler sin danskhet og sitt likeverd. Denne forhandlingen av, og distanseringen fra, kategorien Den Thailandske Kvinnen kan forstås som et forsøk på å forhandle sin posisjon som dansk (kvinne), og derigjennom unngå å bli innskrevet i en rasialisert og nasjonalisert figur, som konnoterer destabilisering og forræderi av samme norm.

I Brottveits publikasjon «*Rasisme*» og *de utenlandsadopterte* i norsk Antropologisk tidsskrift (Brottveit, 2/1996) setter han fokus på betydningen av begrepet *rasisme* og hvordan dette påvirker utenlandsadopterte. I artikkelen argumenterer han for at begrepet trenger en ny definisjon som ikke utelukkende legger biologi til grunn for at handlinger, holdninger eller ytringer skal kategoriseres som rasisme. Brottveit hevder her at rasisme i større grad handler

om den kulturelle bakgrunnen til personer, fremfor deres «fremmede» utseende fra majoritetsbefolkningen. Dette samsvarer med funnene han gjør hos utenlandsadopterte og deres adoptivforeldre, hvor frykten for rasisme bygger på en trussel om å bli misforstått og kategorisert som innvandrere, og ikke til de adopterte i seg selv. Det vektlegges at adopterte ikke identifiserer seg med innvandrere, og videre frykter å bli antatt for å være innvandrere med de tilhørende fordommene tilknyttet kulturell bakgrunn og utagerende atferd. Adopterte (og deres familier) kompenserer et «ikke-norsk» utseende med å overkommunisere andre fenomener som signaliserer «norskhet». De fremhever på den måten de kulturelle sidene for å unngå opplevelser av rasisme, som viser at rasismen ikke bare bygger på deres biologiske forskjeller, men kanskje i større grad de kulturelle forskjellene. Denne formen for rasisme omtales på ulike måter, men i denne studien vil jeg bruke begrepet *kulturell rasisme*.

I Sverige er Tobias Hübinette og Carina Tigervall ledende forskerne på adopsjonsfeltet, og har sammen rettet søkelyset mot rasisme tilknyttet transnasjonal adopsjon, blant annet gjennom artikkelen *When racism becomes individualized – Experiences of racialization among adult adoptees and adoptive parents of Sweden* (2009). Artikkelen fokuserer på hvordan transrasialt adopterte og adoptivforeldre skriver om «rase», og på interseksjonaliserende rasialiserte og kjønnede opplevelser uttrykt i tekster, sett fra et postkolonialt feministisk perspektiv. De hevder det eksisterer en overbevisning som omhandler systematisk differensiering og diskriminering basert på fenotypiske kroppslige karakteristika som en naturalisert og daglig praksis i det vanlige liv i den vestlige kultur og samfunn, dypt inngrodd med kolonialisme og imperialisme. Dermed er ikke rasisme bare begrenset til rare individer, politiske partier eller statlige institusjoner. Dette utgjør bakgrunnen og motivene for å studere transnasjonalt adopterte og deres opplevelse av rasisme og rasialisering i den vestlige kulturen i Sverige. Et sentralt funn i studien er eksistensen av en tilsynelatende uvillighet til å identifisere og navngi rasisme, som her blir koblet til den generelle offentlige utilbørligheten til å diskutere problemer om rasialisering i det moderne svenske samfunn, med unntak av når det direkte er koblet til høyreekstremisme eller direkte nazister. Det trekkes frem at Sverige fører en såkalt fargeblind politikk, som innebærer at hudfarge ikke italesettes eller gis noen form for verdi. Denne ideologien bygger på at hudfarge ikke skal være synlig, eller utgjøre forskjeller i befolkningen, basert på en tanke om likeverd på tvers av «rase». Dette fører til en overordnet tanke om at rasisme og rasialisering ikke finner sted i det svenske samfunn, noe Hübinette og Tigervall problematiserer i sin artikkel. Når det gjelder adopterte spesielt, er nektelsen til å se og identifisere rollen til «rase» innen deres egne også en refleksjon av lignende holdninger hos de fleste adoptivforeldrene.

Myong finner også at det eksisterer en dominerende fargeblind ideologi og fargeblindhet som forhandlingsstrategi i Danmark. Fargeblindheten tar form som en rasial stillhet, og til tross for intensjonen om å demontere rasialisert diskriminering gjennom den gitte ideologi og strategi, bidrar fargeblindheten til å reprodusere en (hvit) dansk norm. Hun finner også en helt grunnleggende fortelling om at «rase» handler om kategoriens ikke-betydning og dens manglende relevans i en forestilt fargeblind realitet (Myong Petersen, 2012). Myong finner videre at de færreste transnasjonalt adopterte (av hennes informanter) har opplevd at «rase» eller adopsjon har blitt debattert inngående i deres oppvekst. Her anvendes en bestemt logikk: At det ikke skal skapes eller snakkes et problem ut av noe som i utgangspunktet er uproblematisk. Dette fremstår som et tydelig eksempel på den fargeblinde ideologiens praksis. Italesettelse av «rase» og adopsjon tenkes her å fungere reproduserende for en mistanke om kategoriens («rase» og adopsjon) problematiske status i samfunnet. Her finner hun en bekymring for at rasialisert forskjell produserer distanse og forstyrrer tilknytning. På bakgrunn av dette kultiveres og oppsøkes en relativ ensartethet (Ibid.).

Denne stilheten tilknyttet rasialiserte forskjeller er også fremtredende i Hübinette og Tigervalls studie (2009). De finner to viktige implikasjoner for strategiene som beskrives i tekstene som de omtaler som problematisk. Adoptivforeldre påtar seg et ansvar for å forberede adoptivbarna ved å snakke om, eller ikke snakke om, ulikheter, for å gjøre barnet sterkt og selvsikkert. Hübinette og Tigervall hevder at rasisme på denne måten blir gjort mer usynlig, siden de enten ser «rase» som ikke-eksisterende (fargeblindhet), eller snur spørsmålet til å omhandle barnets holdninger til hans eller hennes opprinnelse eller «røtter». De negative konsekvensene er de strukturelle problemer med rasisme. Strukturene som opprettholder den undertrykkende praksisen er i stand til å fortsette unavngitt, uforandret og ubestridt, siden bevisst og kollektiv sosial og politisk handling ikke er ansett som alternativ av de fleste adoptivforeldrene i Sverige. Dette betyr at problemet med «rase» og rasisme fortsatt sjeldent tas opp og tas hånd om i forhold til transnasjonal og transrasial adopsjon i svensk kontekst.

2.1.4 Kritikk av tidligere forskning

Sætersdal og Dalens studier har blitt kritisert for å ha for stort fokus på biologi i deres studier av transnasjonal adopsjon, og tillegger dette betydelig vekt i studier omhandlende transnasjonalt adoptertes identitet. Jeg er delvis enig i kritikken, men avviser ikke at forståelse av, og bevisste valg tilknyttet, biologisk opphav utgjør noe av transnasjonalt adoptertes identitet. Jeg vil argumentere for at de sosiale aspektene i samfunnet de lever i vil ha langt større identitetskonstruerende effekt. På bakgrunn av at Sætersdal og dalen har blitt kritisert,

også i en av bøkene som her utgjør studiens empiri (Adoptert Identitet), velger jeg å benytte deres funn med forsiktighet.

Brottveits studier er betydelige på feltet, men jeg anser det som en svakhet at biologi også her tillegges betydelig vekt i hans studie omhandlende transnasjonalt adoptertes identitet. Jeg vil argumentere at en slik tilnærming kan føre til en svært ensidig forståelse av transnasjonalt adoptertes identitetsutvikling.

2.2 Sosialkonstruktivismen

Jeg vil i denne studien anvende et sosialkonstruktivistisk perspektiv på annetgjøring og identitet. Det sosialkonstruktivistiske perspektivet er stort og omfattende, og jeg vil derfor ikke forklare hele perspektivet i denne studien. Jeg vil gi en kort forklaring av perspektivets hovedtanker.

Sosialkonstruktivismen omhandler at den menneskelige verden ikke bare er gitt og/eller naturlig, men tvert imot konstruert av aktørene selv (Agius, 2013, p. 71). Sosialkonstruktivismen er svært mangfoldig og inneholder flere forskjellige varianter. Det eksisterer ikke en generell definisjon av begrepet/perspektivet, men perspektivet bygger på en rekke fellestrekk som går igjen på feltet (Burr, 2015). Jeg vil her basere meg på en rekke grunnleggende premisser de fleste retningene innen sosialkonstruktivismen bygger på. Burr (gjengitt i Jørgensen og Phillips, 1999) presenterer fire grunnleggende premisser som binder det sosialkonstruktivistiske felt sammen. For det første omhandler perspektivet en kritisk innstilling til selvfølgelig viten. Dette innebærer at vår viten om verden ikke direkte kan tas for å være objektive sannheter. Virkeligheten er her et produkt av vår måte å kategorisere verden på, og er kun tilgjengelig for oss gjennom våre kategorier (Jørgensen & Phillips, 1999, pp. 13-14). For det andre er perspektivet basert på historisk og kulturell spesifisitet. I dette inngår det at vår viten om verden alltid er kulturelt og historisk betinget, ettersom vi er kulturelle og historiske vesener. Her er diskursiv handling en sosial handling som er med på å konstruere den sosiale verden, og derigjennom bidrar til å opprettholde visse sosiale mønstre i det gitte samfunn (Ibid.). På bakgrunn av dette har jeg valgt å forholde meg til et avgrenset geografisk område (Skandinavia, med fokus på Norge), ettersom kulturen og historien til det gitte samfunnet vil ha betydning for fenomenet som studeres, og dette vil ikke være universelt og globalt. For det tredje legger perspektivet også til grunn at det eksisterer en sammenheng mellom viten og sosiale prosesser. Gjennom sosiale prosesser skapes og opprettholdes våre måter å forstå verden på. Gjennom sosial interaksjon skapes viten, hvor vi både konstruerer felles sannheter og kjemper om hva som er sant og usant (Ibid.). Et siste premiss er at det også

eksisterer en sammenheng mellom viten og sosial handling. Ulike sosiale verdensbilder fører til ulike sosiale handlinger, og på den måten får den sosiale konstruksjonen av sannhet og viten konkrete sosiale konsekvenser (Ibid.).

2.3 «Rase», rasialisering og rasisme

2.3.1 «Rase»

Et UNESCO-ekspertpanel la i 1950 frem en uttalelse hvor de argumenterte for at begrepet «rase» ikke skulle benyttes i dagligtale, ettersom det ofte ble misbrukt. Her ble det anbefalt å bruke begrepet «etnisk gruppe» som erstatning (Andersson, 2017). Panelet la også vekt på at begrepet «rase» ikke utgjør et stabilt biologisk faktum, og burde kun benyttes i omtalen av noen få konkrete fenomener. Begrepet «rase» har gjennom tidene hatt mange ulike definisjoner, og det eksisterer ikke én definisjon med felles enighet innen sosiologi. Betydningen og meningen tilknyttet begrepet «rase» er avhengig av dem eller den som kategoriserer, og på den måten er kategorien ustabil og avhengig av situasjon (Ibid.). I benyttelsen av begrepet er det viktig å være bevisst de historiske meningssammenhengene, ettersom begrepet ikke uten videre kan fris fra dets konnotasjoner. Jeg forstår her «rase» som et relasjonelt fenomen, og ikke som en biologisk kategori. Det vil si at jeg her tar utgangspunkt i «rase» som en sosial konstruksjon, fremfor en måte å kategorisere og skape hierarki på bakgrunn av biologiske egenskaper. Selv om begrepet her knyttes til en sosial konstruksjon, vil fortsatt biologi være relevant. Her er fokuset på fenotypiske ulikheter som hudfarge, hårfarge, høyde, form på øyne og lignende, som representerer synlige kjennetegn tilknyttet kultur og religion, og ikke kroppslig funksjon, intelligens eller moral, slik rasebegrepet omhandlet tidligere (Andersson, 2017). Myrdal (gjengitt i Andersson, 2017) argumenterer at det er vanskelig for vanlige mennesker å forstå komplekse sosiologiske og historiske forklaringer og definisjoner. Han hevder videre at når fargeforskjeller sammenfaller med ulikheter i kulturelle nivåer, blir hudfarge symbolsk og hvert individ blir automatisk klassifisert av den «rasemessige uniformen» vedkommende er bærer av.

Hvorvidt begrepet rase skal benyttes eller ikke i academia, er svært omstridt. Mange forskere velger å ta avstand fra begrepet og hevder at gjentatt bruk i vitenskapelige studier bidrar til å manifestere en klassifisering uten valide referanser til grenser mellom mennesker. Andre argumenterer for fortsatt bruk av begrepet ettersom ideer angående rasemessige forskjeller – her referert til kroppslige markører som hudfarge/fenotypiske trekk – bidrar til å skape og opprettholde sosiale hierarkier. Det argumenteres for at konsepter som etnisitet (som betegner kulturell arv eller sosial grensekonstruksjon) ikke fanger kraften av det visuelle i

skapelsen av eksklusjon og sosiale hierarkier (Ibid.). Jeg velger i denne studie å benytte meg av begrepet «rase» i hermetegn. Dette for å fremheve den sosiale konstruksjonen av «rase», og for å skille det fra dets tidligere biologiske referanser som er nevnt ovenfor. Videre vil jeg argumentere for at synlige fenotypiske forskjeller er grunnlag for sosial kategorisering, og «rase»-begrepet er derfor nyttig for å forstå disse prosessene.

2.3.2 Rasialisering

Begrepet «rase» har vært opphavet til utviklingen av begreper *rasialisering*. Rasialisering betegner produksjonen av «synlig forskjell», hovedsakelig, men ikke enestående, knyttet til «hudfarge». Det kan sies at rasialisering omhandler «å gjøre 'rase'». Her viser «rase» til de fenotypiske forholdene som fremstår som synlige forskjeller (Berg & Kristiansen, 2010). Rasialisering er mindre «synlig» enn rasisme, og er ikke nødvendigvis basert på negative oppfattelser eller en tanke om rangering av mennesker basert på verdi. Likevel er rasialisering en form for kategorisering hvor man trekker et skille mellom majoritet og minoritet, mellom «vi» og «dem». Denne kategoriseringen er ikke like lett å få øye på, ettersom den fremstår som en naturlig kategorisering av samfunnsmedlemmene (Rogstad & Midtbøen, 2010). En av de største forskjellene mellom rasialisering og rasisme er at holdninger og ideologier som ligger bak handlingene innen rasialisering ikke er interessant i denne forståelsesrammen. Søkelyset settes i stedet på språklige kategorier og hverdagspraksis som av majoriteten oppfattes naturlig, men som i virkeligheten skaper uoversiktlige barrierer for minoritetsbefolkningens deltakelse i samfunnet og inklusjon hos majoriteten (Ibid.). Rasialisering glir over i rasisme når bemerkninger av forskjeller blir tilegnet negative, eller positive, fortegn, og oppfattelse av ulikhet blir holdninger, handlinger og uttalelser som rangerer, ekskluderer, og diskriminerer grupper og/eller enkeltmennesker (Gullestad, 2017, p. 155).

Gullestad legger vekt på at rasialisering kan oppleves som «naturlig» av medlemmene som utfører det, men i realiteten er det et kulturelt konstruert fenomen, som er flytende og stadig reforhandles (Ibid.).

Begrepet *rasialisering* vil i denne studien være nyttig for å analysere situasjoner av annetgjøring hvor rase blir gjeldende, uten at situasjonene kan kategoriseres som rasisme. Dette gjelder for eksempel bemerkninger som tydeliggjør synlige forskjeller, eller uønsket oppmerksomhet som ikke kan knyttes til negative (eller positive) motiver.

2.3.3 Rasisme

Rasisme, på lik linje med «rase», er et begrep med omdiskutert innhold. Også her tilhører meningsskapingen i stor grad den som kategoriserer, og begrepet får dermed mange ulike (og uklare) betydninger. På denne måten kan det også hevdes at begrepet i mange tilfeller misbrukes, spesielt i det daglige språk.

Den tradisjonelle måten å forstå begrepet rasisme på, kan defineres som en ideologisk overbevisning om at det eksisterer ulike menneskeraser basert på biologiske ulikheter, samt at det er en sammenheng mellom de nevnte kjennetegn og moralske og mentale ulikheter. Tradisjonelt betraktes den «hvite rase» som overlegen andre raser, og på toppen av hierarkiet. Dette omtales som «den biologiske rasisme» og har sine røtter helt tilbake til 1700-tallet. Denne formen for rasisme har flere historiske konnotasjoner tilknyttet seg, spesielt nazismen og jødeutryddelsen, apartheidregimet i Sør-Afrika, europeisk kolonialisme, og sørstatene i USAs rasesegregering (Rogstad & Midtbøen, 2010). UNESCOs ekspertpanel fastslo imidlertid at det ikke eksisterer et vitenskapelig grunnlag for den biologiske rasismen, og denne formen for rasisme mistet dermed sin legitimitet. Selv om denne tradisjonelle biologiske rasismen virker til å tilhøre fortiden med tanke på de historiske konnotasjonene, argumenteres det for at det samme tankesettet fortsatt eksisterer i det vestlige samfunn, men blir skjult bak en vikarierende retorikk. Det eksisterer også nyere former for rasisme, hvor fenomenet ikke bare knyttes til historiske forbigående hendelser (Ibid.). I senere tid (etter midten av 1900-tallet) har begrepet blitt relansert med nytt innhold av flere ulike forskere. En felles oppfatning blant forskere som har relansert begrepet, er at det på den politiske høyresiden har skjedd et retorisk skifte hvor «rase» har blitt erstattet av «kultur». Her fremmes det at ulikhetene mellom forskjellige kulturer ikke er forenelige, og en blanding av kulturer vil føre til konflikt. Mennesker med opphav i en annen kultur enn majoriteten, representerer her en form for «trussel» mot majoritetens livsførsel og nasjonalstaten gjennom egenskaper de tilskrives av majoriteten. Denne «nye» formen for rasisme omtales ofte som *nyrasisme*, *neorasisme* eller *kulturell rasisme*. Mange forskere vil imidlertid markere endringen fra biologi til kultur ved å gå bort fra rasismebegrepet og benytte andre begreper, som for eksempel Verena Stolckes begrep «kulturfundamentalisme» som bygger på begrepet «xenofobi» (fremmedfrykt), André Taguieffs begrep «kulturell differensialisme», Goldbergs «racial expressions», og i USA omtales det gjerne som «symbolsk rasisme» (Gullestad, 2017, p. 150). Jeg velger her å benytte *kulturell rasisme* ettersom dette fremhever de kulturelle aspektene som fenomenet bygger på. Begrepet *nyrasisme* kan medbringe en forståelse av at den tradisjonelle biologiske rasismen er blitt byttet ut med en nyere variant. Jeg vil derfor ikke

benytte dette begrepet, ettersom det kan argumenteres at den tradisjonelle biologiske rasismen fortsatt er eksisterende, men har blitt supplert med en kulturell variant. En av de største ulikhetene sammenliknet med den tradisjonelle biologiske rasismen, er at kulturell rasisme også omfatter mennesker som ikke er synlig forskjellige fra majoriteten, men likevel har en annen kulturell bakgrunn. Fenomenet bygger imidlertid fortsatt på et verdimeessig hierarki, hvor noen mennesker blir ansett for å være verdt mer enn andre (Rogstad & Midtbøen, 2010). Selv om begrepet har fått en videre betydning i nyere tid, vil jeg argumentere for at biologien ikke er blitt ubetydelig når det gjelder rasismen. Som nevnt ovenfor, kan fenotypiske (biologiske) forskjeller ofte være indikatorer på kulturforskjeller. Mennesker som skiller seg fra majoriteten i trekk som hudfarge, hårfarge, høyde og lignende, oppfattes ofte som innvandrere, eller kulturelt ulike, av fremmede majoritetsmennesker de møter på.

I den norske samfunnsvitenskapelige fagdebatten har internasjonal forskning om rasisme vært fraværende. Det har generelt vært lite fokus på rasisme i norsk forskning, og når rasisme først har vært på den vitenskapelige dagsordenen, har begrepet blitt definert svært snevert og gjerne på en gammeldags måte, ofte som den tradisjonelle biologiske rasismen. Gullestad hevder at det eksisterer en tendens til å individualisere fenomenet, selv om internasjonal forskning har vist at rasisme er et sosialt fenomen som ikke bare omhandler enkeltmenneskets holdninger. Denne forskningen viser at rasisme kan være overalt, også på steder man ikke forventer det (Gullestad, 2017, p. 152). Midtbøen (2021) skiller i tillegg mellom strukturell og individualisert rasisme. Den individuelle rasismen omhandler en ideologi enkeltmennesker eller mindre grupper tilslutter seg. Strukturell rasisme retter fokuset fra enkeltindivider og grupper, og over til de underliggende strukturene i samfunnet som danner grupperelasjoner og påvirker minoriteters muligheter og makt, på subtile, og til tider ubevisste, måter. Jeg vil her argumentere at begge nivåene er nyttige å anvende, ettersom det strukturelle vil kunne oppfatte samfunnsomfattende strukturer og forståelsesrammer som utgjør en annetgjørende faktor for transnasjonalt adopterte. Det individualistiske nivået vil også være nyttig ettersom transnasjonalt adopterte oftest møter rasisme i hverdagslige interaksjoner med deler av den (hvite) majoritetsbefolkningen hvor individuelle ideologier kan være virksomme. Det strukturelle nivået vil dessuten ikke holde individer ansvarlig for sine rasistiske handlinger og ytringer, og det er derfor viktig å også inkludere det individuelle nivået i studier av rasisme som annetgjørende for mindre grupper i samfunnet.

Zhao benytter begrepet *hverdagsrasisme* i sin avhandling. Dette begrepet er tett knyttet til rasialisering, og omhandler konkrete ekskluderende praksiser i samfunnet, uavhengig av intensjonene bak handlingene. Det påpekes at hverdagsrasisme også definerer

en type rasisme som mennesker generelt aksepterer som en implisitt sannhet, misforståelse, frykt eller generalisering. Dette gjelder «mildere» former for rasisme, som ikke er en del av politiske bevegelser (Zhao, 2012, p. 119). Bangstad og Døving vektlegger også at rasismen ikke må reduseres til å kun omhandle ekstreme tilfeller omhandlende monumental urettferdighet, forferdelige hendelser og mye lidelse, men må også inkludere ytringer, hendelser og holdninger som er av mindre oppsiktsvekkende art (Bangstad & Døving, 2015, p. 10). I Bangstad og Døvings kortdefinisjon består rasisme av «mekanismer som generaliserer, rangerer og utestenger mennesker» (Ibid., p. 26). Denne forenklete definisjonen sier altså ingenting om vold og ekstreme hendelser, men inkluderer alle handlinger, holdninger og ytringer som bidrar til eksklusjon av enkelte grupper og individer, samt en hierarkisering av ulike «raser».

Helland påpeker at rasisme utvilsomt er å finne i Norge, men vektlegger at det er et svært tabubelagt tema som helst ikke skal snakkes om. Ord som *rasistisk* og *rasist* skal helst ikke benyttes, og nordmenn ønsker ikke å innrømme at de er rasister, eller har ytret seg rasistisk. Dette innebærer også at det oppfattes som en fornærmelse å bli utpekt som rasist, eller krenkende hvis det påpekes at det man akkurat uttalte, var rasistisk. Denne innebygde forsvarsmekanismen i den norske kulturen medfører utvilsomt at rasisme blir både vanskelig å påpeke og forstå. Helland påpeker videre en tendens til å bortforklare eller benekte rasistiske ytringer, gjennom å omtale det som «ikke så farlig», og de som tar opp rasismen omtales ofte som «overfølsom» eller «uhøflige» (Helland, 2019, p. 10).

2.4 Norskhet og hvithet

Når begreper som «rase», rasialisering og rasisme benyttes, virker det til å eksistere en generell tanke (hovedsakelig på folkemunnen) om at dette kun dreier seg om asiater, afrikanere, folk fra Midtøsten, eller andre med hudfarger og trekk som skiller seg fra den hvite befolkningen. Det er her viktig å merke seg at «rase» også omfatter hvite, og i sosial kontekst hvor hvite mennesker ofte har sett seg selv som raseløs (nonracial) eller rasemessig nøytral, er det viktig å også inkludere dette aspektet når «rase» skal italesettes eller studeres (Frankenberg, 1993, p. 1).

Hvithet består av en rekke ulike dimensjoner. For det første innebærer hvithet en form for «raseprivilegia» gjennom en tradisjonell lokasjon av strukturell fordel. For det andre er det et «standpunkt» hvorfra hvite mennesker ser seg selv, andre og samfunnet. For det tredje refererer hvithet til et sett av kulturelle praksiser som vanligvis er umarkert og unavngitte (Ibid.). I den norske konteksten er det disse kulturelle handlingene og strukturene, som for

eksempel språk, levemåte, livssyn og verdier, som utgjør norskhet. Norskhet er videre et fenomen som til stadighet forhandles mellom medlemmer av befolkningen. Mennesker som skiller seg ut i mengden, og ikke uten videre vil identifiseres som norsk av andre medmennesker, vil med stor sannsynlighet forhandle sin norskhet i møte med fremmede. Denne forhandlingen skjer gjennom diskursivt-kroppslig forståelsesarbeid hvor norskheten markeres på ulike måter – enten gjennom italesettelse eller kroppslige og/eller sosiale gester (Myong Petersen, 2009a, p. 15).

Det vil ikke være mulig å forstå hva det innebærer å være «norsk» uten å samtidig forstå hva det vil si å ikke være norsk, i denne sammenheng; å være «innvandrere». Debattene om «innvandrere» er på sin side med på å konstituere «norskhet» og «de hvite» som et udefinert og utematisert normativt sentrum. Surveyanalyser har vist at ni av ti nordmenn setter likhetstegn mellom mørkhudet og «innvandrere» (Gullestad, 2017, p. 91).

Frankenberg (1993, p. 16-18) skriver at opphavet til fenomenet «rase» ligger langt tilbake i historien, og at kolonialismen har bidratt til at dette fenomenet har fått avgjørende betydning i samfunnet. Man skal være svært forsiktig med å inkludere studier fra andre deler av verden (her USA) når det gjelder begreper som «rase», ettersom begrepet har ulike betydninger og konnotasjoner i ulike deler av verden. Jeg mener likevel at Frankenberg omtaler en del universale trekk, som også er relevant for den norske forståelsen av begrepet. I kolonitiden ble det satt et distinkt skille mellom de hvite «oss», og mennesker fra koloniområdene som «de andre». Denne kolonialistiske diskurser ser ut til å ha en betydning i det vestlige samfunnet også den dag i dag, og informanter i ulike studier omtaler seg selv gjennom denne diskursen, for eksempel ved å kun omtale sin hvithet til sammenligning med «de andre». Denne tankegangen gir opphav til det Frankenberg omtaler som det «hvite selvet», hvor de kolonialiserte (her de med annen hudfarge enn den hvite majoriteten) blir ansett som de ureduserbare «andre» fra standpunktet til det «hvite selv». Det produseres dermed et umarkert, tilsynelatende autonomt hvit/vestlig selv, i kontrast til de markerte, andre rasemessige og kulturelle kategoriene hvor den rasemessige og kulturelle dominante kategorien konstrueres (Ibid., p. 17).

2.5 Annetgjøring

Språkrådet definerer annetgjøring som en «situasjon hvor en person eller gruppe forstås som annerledes, utenfor eller i motsetning til normen» (Språkrådet, 2017).

Marianne Gullestad trekker frem et fremtredende likhetsprinsipp i debatten om annetgjøring i Norge. Likhetstankegangen vokste frem allerede på 1800-tallet, hvor tanken

om likeverd førte til et tankesett som bygger på likhet. Dette tankesettet er basert på at for å føle at man «passer sammen» må mennesker ofte oppfatte seg som like. Denne logikken viser seg ofte i mange uformelle sammenhenger hvor personer må registrere en likhet for å kunne føle seg like verd. Gullestad hevder at denne tendensen er spesielt sterk i de nordiske landene (Gullestad, 2017, p. 82). Det er her viktig å nevne at det ikke nødvendigvis er observerbar likhet som ligger til grunn for tanken om likeverd forstått som likhet, men en stil hvor det som er likt fremheves. Gullestad omtaler dette som «forestilt likhet» (Ibid., p. 83). «Likhet» som positiv verdi innebærer ofte en forestilling av et problem dersom andre oppfattes som annerledes. Det hender at partene unngår hverandre dersom forskjellene oppfattes som for store. Gullestad argumenterer også at forskjeller ikke bare er noe som eksisterer, men som skapes for å styrke tilhørighet og likhet i en gruppe. Dette markeres ofte med bruk av ord som «oss» og «dem» i gruppeprosesser, som skiller mellom gruppen «oss» med sterke likhetstrekk, og de forskjellige «dem» (Ibid., p. 84). Likeverd som likhet er dermed en tankegang som skaper annetgjørende prosesser ved å ekskludere mennesker som fremstår som ulike fra oss selv fra fellesskapet. Som nevnt ovenfor, er fenotypiske trekk ofte kjennetegn på ulikhet, og mennesker med et annet utseende enn det som kategoriseres som majoritetens likhetstrekk vil dermed bli vurdert til å være annerledes, og på den måten kunne ekskluderes fra fellesskapet og bli ansett som «et problem» for verdiene «fred» og «harmoni» (som er sentrale verdier i likhetstankesettet). Slik er transnasjonalt adopterte en utsatt gruppe for annetgjørende prosesser, ved at de oppfattes som annerledes ved første øyekast, og dermed lett kan misforstås som innvandrere, ulike, og tilhørende den dialektiske gruppen «dem».

Jeg velger her å benytte begrepet *annetgjøring* for å supplere begrepene *annerledes* og *annerledeshet*. «Å være annerledes» retter fokuset mot individet, og det kan derfor fremstå slik at annerledeshet er statiske egenskaper et individ innehar. Ved å her benytte begrepet *annetgjøring* fremhever jeg det prosessuelle, hvor annerledeshet skapes gjennom sosial interaksjon, og dermed flyttes fokuset fra individ til mellommenneskelige relasjoner, forståelser og handlinger. På denne måten blir det tydelig at annerledeshet ikke er statiske egenskaper, men heller et resultat av sosiale prosesser hvor grupper inndeles etter oppfattet likhet og ulikhet.

2.5.1 Fenotypisk ulikhet

I denne studien refererer «synlig annerledeshet» til å skille seg fra majoriteten (hvite nordmenn) når det gjelder utseende. Her vil transnasjonalt adopterte skille seg fra majoritetsbefolkningen på bakgrunn av deres utseende. Denne ulikheten omtales her som

fenotypisk ulikhet. Fenotype er opprinnelig et biologisk begrep som refererer til en observerbar karakteristikk eller trekk ved en organisme (Zhao, 2012, p. 25). I nyere tid har begrepet blitt lånt i samfunnsvitenskapene, spesielt innenfor rase- og etnisitetsforskning, og kritiske hvithetsstudier, for å diskutere hvordan spesifikke synlige fysiske trekk, mest fremtredende i form av hudfarge, er tingliggjort for å markere rasemessige eller etniske grenser (Ibid.)

For å forklare hvordan synlig ulikhet gjør seg gjeldende for transnasjonalt adopterte i forhold til norskhet, utforsker jeg hvordan annetgjørende prosesser opererer gjennom og med fenomenet «rase». Dette innebærer også hvordan annetgjørende prosesser fungerer som en form for arena til å «gjøre rase». Her vil fenotypisk ulikhet være et nyttig begrep for å analysere erfaringer hos transnasjonalt adopterte tilknyttet en opplevd annerledeshet og annetgjøring. Dette vil være sentralt i spørsmål og utfordringer tilknyttet å ikke være hvit, eller lik majoritetsbefolkningen.

Begrepet vil gjøre seg særlig gjeldende i analysekapitlene som omhandler hverdagslige møter med rasialisert annetgjøring, og rasisme, ettersom det her er snakk om annetgjørende prosesser som er direkte knyttet til synlige trekk som skiller transnasjonalt adopterte fra majoriteten. Begrepet rommer ikke bare biologiske fysiske trekk, men også andre fysiske aspekter som klær, væremåte og språk (Ibid.) Derfor er begrepet mer egnet til å omtale forhandlinger av norskhet, ettersom dette er foranderlige trekk transnasjonalt adopterte kan benytte for å «gjøre rase», eller forhandle sin «rase» med omverdenen. Begrepet bidrar også til å studere hvordan «rase» blir produsert i sosiale sammenhenger, samt hvordan det utføres og reproduseres av ulike aktører i samfunnet. Som nevnt tidligere, forstås «rase» her ikke som en biologisk kategori, men et sosialt fenomen som i større grad skapes gjennom sosial interaksjon.

2.6 Adopsjon og «rase» som politiserte felt

Mette Anderson definerer politisering av forskningsfelt som «... en prosess der forskningsbidrag kommuniseres og/eller fortolkes ut fra en politisk, og ikke en vitenskapelig ramme» (Andersson, 2018). Videre trekker hun frem at det eksisterer et mangfold av ulike årsaker til politisering av forskningsfelt. Faktorer som bidrar til politisering er blant annet den reelle eller antatte politiske tilhørigheten til den enkelte forskeren, forskerens bruk av teoretiske perspektiver, eller at temaet i seg selv oppfattes som politisk. Dersom forskningen reproduserer fremfor å problematisere statens eller innvandreres egne forståelser og kategorisering, kan dette bidra til en politisering av den gitte studien. Akademia i seg selv

(eller forskerens arbeidsplass) kan også oppfattes som et politisert sted. Politisering kan også forekomme relatert til hvilke medier, med tilhørende politiske assosiasjoner, forskningen formidles gjennom. Ulike medier åpner i dag for offentlige diskusjoner om forskning og forskere, hvor beskyldninger om politisert forskning kan få en spiraleffekt hvor mennesker bruker forskningen for å legitimere egne perspektiver og teorier om innvandring og politisert forskning (Ibid.).

Graden av politisering av et gitt forskningsfelt er ofte knyttet til land. Anderson trekker frem at britisk forskning er mer knyttet til politiske posisjoner enn den norske, noe som gjør at forskning på feltet migrasjon er mer politisert i Storbritannia. Sverige er også et land som trekkes frem som mer politisert når det gjelder forskning enn Norge. Forskning med stor politisk vekt eller karakter, vil kritiseres av andre forskere ettersom det eksisterer et generelt krav om høy grad av nøytralitet i forskningsarbeid (Ibid.).

Denne studien omhandler transnasjonal adopsjon og «rase», som er sentrale tema i politikken, og omfatter mange mennesker, teorier, perspektiver og kategorier. Dette medfører vanskeligheter med å formulere seg når man skriver om politiserte felt, og frykten for å støte noen eller bidra til politisering er fremtredende i arbeidet med denne studien. Som Anderson skriver, er man mer utsatt for anklager om å være «minoritetens advokat» dersom man med utgangspunkt i kvalitative data forsker på rasisme. Av andre (ofte ikke-forskere) kan dette ytterpunktet oppfattes som grunnlag for anklager om politisert forskning (Ibid.).

2.7 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg redegjort for studiens vitenskapelige og teoretiske rammeverk for å formidle min forståelse av sentrale begreper som benyttes i analysen. Jeg har her diskutert tidligere forskning etter følgende tematisk inndeling: forståelsesrammer tilknyttet slektskap, identitet, rasialisering og rasisme, samt en kortfattet kritikk av noen av publikasjonene. Dette etterfølges av en redegjørelse for forståelsen av de sentrale begrepene «rase», rasialisering, rasisme, hvithet, norskhet, annetgjøring og fenotypisk ulikhet. Denne studien bygger i stor grad på begrepet *annetgjøring*. Begrepet utgjør et viktig redskap i denne studiens analyse for å forstå de sosiale prosessene hvor annerledeshet skapes, og prosessen hvor inkludering og ekskludering i det norske fellesskapet skjer. Annetgjørende prosesser igangsettes ofte på bakgrunn av persepsjon av fenotypiske ulikheter, som her omhandler «synlig forskjell» i form av biologiske trekk som hudfarge, hårfarge, høyde og lignende, samt kulturelle trekk som klær og væremåte. Disse to begrepene utgjør dermed de mest sentrale begrepene, og vil være fremtredende i studiens analyse.

Det vitenskapelige og teoretiske rammeverket som her er redegjort for, vil bli benyttet til å analysere det empiriske materialet og derigjennom besvare studiens problemstilling. I neste kapittel vil jeg redegjøre for metodiske avgjørelser og fremgangen i den analytiske prosessen.

Kapittel 3 – Fremgangsmåte og metodiske avgjørelser

Dette kapitlet omhandler de metodiske avgjørelsene som har blitt tatt i arbeidet med denne studien. Jeg vil innledningsvis redegjøre for studiens metodiske tilnærming, kvalitativ metode. Deretter beskrives dokumentstudie som metode, ettersom denne studiens empiriske grunnlag består av to bøker. Her vil også de to bøkene presenteres, samt at utvelgelsesprosessen av det empiriske materialet redegjøres for. Til sist i dette kapitlet vil studiens analytiske metode bli beskrevet, og fremgangen i den analytiske prosessen forklares.

Jeg vil her benytte en kvalitativ tilnærming. Kvalitativ og kvantitativ forskning fremstår som to grunnleggende paradigmer innen samfunnsforskning med tanke på å generere eller framskaffe datamateriale om samfunnet, samt påfølgende analysearbeid. En kvalitativ tilnærming vektlegger forståelse fremfor forklaring, nærhet til studiesubjektet, datamateriale i form av tekst og induktiv fremgangsmåte. Videre forholder kvalitativ forskning seg til et fortolkende paradigme med fokus på informantenes meningsdanning og opplevelse, samt konsekvensene av disse meninger. Den kvalitative forskningen er mangfoldig, og bygger på kreativitet og innlevelse i kombinasjon med systematikk og struktur (Tjora, 2018, p. 24). Jeg velger her å benytte kvalitativ metode for å fange opp annetgjørende prosesser og skape forståelse av de sosiale prosessene som finner sted i produksjonen av annerledeshet.

Som kvalitativ forsker er det viktig å være bevisst sin subjektivitet og at man bærer med seg en forforståelse inn i studien. I prosessen med å forstå og skape mening i datamaterialet bringer forskeren med seg erfaringer, kunnskaper, bakgrunn og det teoretiske rammeverket. Disse erfaringene og forforståelsene forskeren sitter på, er også med på å avgjøre hvilket tema som skal studere, ettersom det ofte er forskerens subjektive interesser som legger grunnlaget for spørsmålene vedkommende ønsker å undersøke (Nilssen, 2014, p. 26).

Ettersom denne studien er en dokumentstudie, vil jeg som forsker påvirke datamaterialets innhold i mindre grad, ettersom det eksisterer fra før, og er skrevet og gitt ut i fortiden. Hvordan disse dokumentene analyseres og tillegges mening er likevel en subjektiv prosess som vil være preget av de erfaringer, forforståelser og virkelighetsoppfatninger som jeg bringer med meg inn i studien (Prior, 2016). Det blir forsøkt å være objektiv i analyse av materialet, men fullstendig objektivitet er ikke oppnåelig, verken i forskningsprosesser eller andre situasjoner.

3.2 Dokumentstudie

Innenfor kvalitativ forskning omtales ofte dokumentanalyse som en innholdsanalyse hvor forskeren samler inn og analyserer data for å få frem relevant informasjon og viktige sammenhenger om de samfunnsforholdene som ønskes å studeres. Det viktigste karaktertrekket til dokumentstudier, i likhet med litteraturstudier, er at det empiriske grunnlaget for studien består av dokumenter i tekstform som ikke er generert av forskeren selv. Her er dokumentene overlevert materiale fra situasjoner som finner sted i fortiden, og som er gjengitt i tekstform, eller som lydfil eller visuelle materialer som bilde og film (Tuft, et al., 2016, p. 99). Dokumentene deles normalt inn i tre ulike typer: Primær-, sekundær- og tertiærkilder (Ibid., p. 100). Jeg velger her å benytte meg av primærkilder i form av selvbiografiske bøker, som består av øyevitneskildringer fra personer som har erfaring fra de samfunnsforholdene som det tas sikte på å undersøke. Disse kildene består av de eldste bevarte kildene til en hendelse, kilden ligger tidsmessig nært hendelsen, og bygger ikke på andre kilder (Ibid.).

Katarina Jacobsson (2016) trekker frem det faktum at dokumentstudie er noe som ofte velges bort til fordel for intervju- og observasjonsstudier i samfunnsvitenskapelige disipliner. Dersom dokumenter er inkludert i studier, har det en tendens til å fungere som «bakgrunnsmateriale» for å krysskontrollere muntlige uttalelser. En av årsakene til dette, hevder Jacobsson, er at mange forskere trolig er overbevist om at andre metoder tilbyr en mer direkte inngang til de sosiale virkelighetene som studeres. Hovedsynet på dokumentdata i sosiologi, og kvalitativ forskning generelt, består av at dokumenter er løsrevet fra sosial handling, en tilnærming som ofte stresser diskusjonen om dokumenter som en metodologisk ressurs. I kontrast til intervju, fremstår dokumenter som mer stabile og fikset, mens intervju generelt blir sett på som mer levende, uklare og dynamiske. Jacobsson problematiserer dette ved å hevde at dokumenter også kan være ganske livlige ressurser i deres egen rett fremfor å bare være beholdere med tekst. Dokumentene kan fortelle mennesker hva de skal gjøre, de kan skape konflikter, og vekke mange følelser. Dokumenter trigger ofte en kjede av interaksjoner langt utover den originale teksten. Videre er dokumenter av ulike slag en viktig del av den sosiale virkeligheten ettersom dokumenter er sentrale i mange av våre handlinger og situasjoner vi møter på, for eksempel aviser og nyheter, papirarbeid som må gjennomføres for å skaffe en jobb, bli gift eller gjennomføre en skilsmisse, starte en bankkonto og så videre. Det argumenteres derfor for at dokumenter utgjør et like viktig empirisk grunnlag i samfunnsvitenskapelige studier, både ved å analysere tekster direkte, men også å studere

hvordan vi som mennesker forholder oss til ulike dokumenter, og hvordan de gitte dokumentene påvirker oss (Jacobsson, 2016).

Jeg kjenner meg igjen i det Jacobsen uttaler om intervju som en mer «gyldig» metode for å studere mennesker i sosiologi. Dette var en oppfatning jeg delte, og selv hadde jeg i utgangspunktet tenkt å gjennomføre en intervjustudie, men valgte å endre metode ettersom gjennomføring av intervju ville medført svært mange vanskeligheter tilknyttet samfunnssituasjonen med pandemi, mulighet til å få tak i et bredt utvalg av informanter, samt etiske retningslinjer og godkjenning hos NSD.

3.4 Empiri

For å velge ut studiens empiriske grunnlag, startet jeg med å undersøke hva som var tilgjengelig av biografier og selvbiografier skrevet av eller om transnasjonalt adopterte i Norge. Det eksisterte få bøker på bokhandlere, fysiske og digitale bibliotek, samt på elektroniske søkemotorer. Jeg leste gjennom fire bøker skrevet av/om transnasjonalt adopterte, som alle hadde ulike vinklinger. Den første jeg leste, var *Arve – sonen min* (2002), som er skrevet av Arves mor, Kari Beheim Karlsen. Boken omhandler livet til transnasjonalt adopterte Arve, hans forsvinning, dødsfall, og sorgen tilknyttet dette. Boken bidrar med viktige aspekter tilknyttet å leve i Norge som norsk med et annerledes utseende, men egnet seg mindre som empirisk grunnlag for denne studien ettersom hovedfokuset ligger i etterforskning og opplevelser tilknyttet å være mor. Deretter leste jeg *Skyggebarna* (2019) skrevet av Eli Therese Gran, som selv er adoptert fra Sør-Korea. Boken forteller om vanskeligheter tilknyttet å være transnasjonalt adoptert, men handler i større grad om livet med psykisk og somatisk sykdom, og jeg anså dermed også denne boken som mindre egnet for min studie. Jeg valgte imidlertid de to resterende bøkene: *Adoptert* (2007) av Ane Ramm, som fremstiller flere aspekter av å være transnasjonalt adoptert i Norge, både positivt og negativt, og *Adoptert Identitet* (2002) av Geir Follevåg, som fokuserer på identitet hos transnasjonalt adopterte. De to bøkene inneholder to ganske forskjellige perspektiver, og på mange måter er de motstridende. Jeg har derfor valgt de to bøkene for å studere annetgjørende prosesser i Norge med to ulike utgangspunkt, og på den måten belyse to ulike perspektiver i den kunnskapsproduksjonen denne studien utgjør.

3.4.1 Ane Ramm og selvbiografien *Adoptert*

Adoptert (2007) er en selvbiografisk fortelling fra noen som selv er utenlandsadoptert. Ramm tilhører den første generasjonen koreabarn som kom til Norge, ettersom hun ble adoptert hit allerede i 1964. Ramm valgte å skrive denne boken for å tilføre informasjon på feltet som hun

selv følte var manglende. Boken tar for seg problemstillinger transnasjonale adoptivforeldre og adopterte ofte møter, men det vektlegges at boken er av subjektiv karakter. Kapitlene er basert på egne erfaringer og tanker tilknyttet transnasjonal adopsjon, og illustreres tekstlig med situasjoner hun selv har (eller ikke har) opplevd. Boken er et forsøk på å «normalisere» (Ramms eget uttrykk) transnasjonalt adopterte, gjennom å trekke frem også positive aspekter tilknyttet adopsjonskategorien, samt å fremme det sosiale slektskapet. På samme tid minimaliseres opplevelser av rasialisering og rasisme, mens forskningslitteratur kritiseres for å være for problemorientert. Selv om boken er skrevet som et hjelpemiddel til transnasjonale adoptivforeldre og adopterte, tar den opp en rekke annetgjørende prosesser i det norske samfunn. Det er disse prosessene som vil trekkes frem og analyseres i denne studien.

3.4.2 Geir Follevåg og selvbiografien Adoptert Identitet

Geir Follevåg ble adoptert fra Sør-Korea som treåring (Røed, 2011). Han har levert doktorgradsavhandling i allmenn litteraturvitenskap ved Universitetet i Bergen, som tar for seg transnasjonal adopsjon i litteraturen. Hans akademiske bakgrunn kan tenkelig innebære en god forståelse av begreper og fenomener det skrives om, og dette gjenspeiles også i den analytiske skrivemåten som benyttes i *Adoptert Identitet*.

Boken *Adoptert Identitet* (2002) tar for seg hvordan adopterte fremstilles i litteraturen, både i faglitteratur og skjønnlitteratur, samt tegneserier og dikt. Gjennom å studere litteratur, komplimentert med egen livshistorie, kritiserer og problematiserer Follevåg flere forståelser tilknyttet fenomenet transnasjonal adopsjon. Med hovedfokus på forståelsen av at man kan finne sin identitet ved å lete etter biologiske foreldre, kritiserer han det hegemoniske biologiske perspektivet på slektskap og identitet. I tillegg til biologi, tar han også opp mange andre problemstillinger tilknyttet transnasjonal adopsjon, som omhandler annetgjørende prosesser transnasjonalt adopterte møter i det norske samfunn. Follevåg er gjennomgående kritisk til det norske samfunn, og *Adoptert Identitet* formidler en konfronterende, og til tider irritert, holdning.

3.5 Tematisk analyse

Jeg har i denne studien valgt å gjennomføre en tematisk analyse av det empiriske materialet. Tematisk analyse er en metode for å oppdage, analysere og rapportere mønster, eller temaer, i datamaterialet (Braun & Clarke, 2006). Denne metoden omtales som den mest grunnleggende i kvalitativ forskning. Tematisk analyse identifiserer et sett med fremgangsmåter som kvalitative forskere ofte anvender, men som av deres grunnleggende karakter ofte overses til fordel for mer avanserte og kjente analyseprogrammer (Johannesen, et al., 2020, p. 279). I

motsetning til mange andre analytiske metoder, gir tematisk analyse stor teoretisk frihet (Braun & Clarke, 2006), det vil si at metoden er teoriuavhengig og bidrar med fremgangsmåter for hvordan datamaterialet skal analyseres, men i mindre grad forteller *hva* forskeren skal se etter i det foreliggende materialet (Johannesen, et al., 2020, p. 280). Dette medfører at tematiske analyser kan kombineres med teori fra andre analytiske metoder, eller bidra til å finne de teoretiske rammene gjennom å studere datamaterialet. Denne studiens teoretiske rammeverk består i hovedsak av et sett med teoretiske begreper som har blitt identifisert, til en viss grad gjennom kartlegging av tidligere forskning, men hovedsakelig gjennom å studere datamaterialet tematisk. Begrepene har blitt identifisert og valgt ut gjennom en analyse av datamaterialet, hvor mønstre av interesse har blitt fremhevet og valgt ut som oppgavens teoretiske rammeverk.

I denne tematiske analysen har jeg valgt å møte datamaterialet induktivt. Induktiv undersøkelseslogikk innebærer at analysen ikke vil være preget av et forutbestemt teoretisk rammeverk, og datamaterialet vil her bidra til å danne teoretisk grunnlag for studien gjennom analyseprosessen. Induktiv analyse består derfor av en kodeprosess av datamaterialet *uten* å få det til å passe inn i teoretiske perspektiver eller allerede eksisterende kodenettverk (Braun & Clarke, 2006). Det vil si at jeg ikke hadde et fast teoretisk rammeverk i startfasen av analysen. Gjennom gjentatte gjennomlesninger og identifisering av mønstre, koder og konsepter i materialet, ble det teoretiske rammeverket, som her består av et sett teoretiske begreper, nøye valgt ut basert på hva som utpekte seg som interessant. Anvendelsen av en induktiv metode innebærer her at det ikke var utarbeidet forhåndsbestemte forskningsspørsmål, men heller et overordnet tema som fungerte veiledende i det analytiske arbeidet. Som nevnt innledningsvis, var det overordnede tema i denne studien: Transnasjonal adopsjon og annerledeshet.

Braun og Clarke (2006) definerer seks steg i anvendelsen av tematisk analyse. Jeg vil her gi en gjennomgang av fremgangsmåten i de ulike stegene for å forklare hvordan oppgavens datamateriale har blitt analysert.

3.5.1 Steg 1: Bli kjent med datamaterialet

Jeg startet med å gjøre meg kjent med oppgavens empiriske grunnlag. Her ble datamaterialet lest gjentatte ganger før jeg startet kodeprosessen, ettersom koder og temaer ofte blir til mens man leser (Ibid.). Denne prosessen var svært nyttig, til tross for dens tidkrevende karakter, ettersom den utgjorde grunnlaget for det resterende analytiske arbeidet. Det ble her benyttet en aktiv leseteknikk hvor jeg noterte ned tanker og empirinære koder underveis i lesingen, som bidro til å opprettholde det analytiske blikket i lesingen.

Etter jeg hadde blitt kjent med datamaterialet, kunne jeg bygge videre på tanker jeg hadde gjort meg i første steg, og starte det mer formelle kodelaget av empirien.

3.5.2 Steg 2: Generering av innledende koder (første syklus koding)

Braun og Clarke har navngitt dette steget «generating initial codes» (Braun & Clarke, 2006, p. 88), som tilsvarer det Saldaña omtaler som «første syklus koding» (Miles, et al., 2020, p. 64). I dette steget ble datamaterialet sortert og kodet. Koder kan defineres som merkelapper som tillegger symbolsk mening til deskriptiv eller inferensiell informasjon innsamlet til en studie (Miles, et al., 2020, p. 62). Koder er normalt tilknyttet «databiter» eller enheter av varierende størrelse og kan ta form rett frem, deskriptive merkelapper eller på en mer stemningsfull og kompleks måte. Koder består ofte av et ord eller en kort frase som symbolsk tillegger en summativ, fremtredende, essensfangende, og/eller stemningsfull egenskap til en porasjon av språkbasert eller visuell data (Ibid.)

Først tok jeg for meg *Adoptert* av Ane Ramm. Som nevnt gikk jeg induktivt inn i materialet, og tok dermed sikte på å undersøke hva litteraturen selv tilførte. Jeg hadde avgrenset tema til å omhandle annerledeshet, som er et relativt vidt område som rommer utallige prosesser og erfaringer, og ønsket å undersøke hva datamaterialet fortalte om dette. Det eneste aspektet som var forhåndsbestemt, var at jeg ønsket å unngå spørsmål omhandlende biologiske røtter og forhold til opprinnelsesland, ettersom dette er tema som transnasjonalt adopterte selv opplever som for fremtredende i omtale og diskusjon av transnasjonal adopsjon.

Ettersom *Adoptert* kun var mulig anskaffe i papirform, og ikke digitalt, medførte kodelaget noe ekstra arbeid. Etter gjennomlesingen av datamaterialet, gjorde jeg derfor utdrag av teksten, hvor jeg skrev avsnitt eller setninger direkte fra boken og inn i et dokument, for å kunne kode det videre i NVivo. Jeg opplever at kodeprogram som NVivo gjør kodeprosessen mer oversiktlig, og gjør det er lettere å rekode og omplassere allerede kodet materiale i digital form, enn analog koding på papir.

I prosessen med første syklus koding benyttet jeg deskriptive koder. Disse kodene tillegger merkelapper til data som oppsummerer med et ord eller en kort setning, det grunnleggende tema av en passasje av kvalitative data (Ibid., p. 65). Denne kodemetoden ble valgt på bakgrunn av studiens deskriptive karakter, og ville derfor være nyttig for å analysere det empiriske materialet i tråd med studiens formål. I første omgang kodet jeg alle utdrag fra boken med korte beskrivelser av hva teksten forteller, hvilke situasjoner som omtales, fordeler de tillegger adopsjonsstatusen, utfordringer de møter i kraft av å være transnasjonalt adoptert,

og lignende. Ved å kode datamaterialet med deskriptive koder skapte jeg en større oversikt over datamaterialets innhold, og hvilken informasjon det formidler. Etter første syklus koding av *Adoptert*, hadde jeg 38 ulike koder.

3.5.3 Steg 3: *Leting etter tema (andre syklus koding)*

Modellen jeg benytter kaller det tredje steget «Searching for themes», men prosessen er tilsvarende det Saldaña kaller «andre syklus koding». Andre syklus kode-metoder består av å jobbe videre med kodene man har identifisert i prosessen med første syklus koding (Miles, et al., 2020, p. 64). I prosessen med andre syklus koding benyttet jeg mønsterkoder. Som kode-metode er mønsterkoder en måte å gruppere kodene fra første syklus koding, inn i mindre antall kategorier, temaer, eller konsepter. Denne metoden er en parallell til fokusert koding eller aksial koding som benyttes i grounded theory (Ibid., p. 79). Gjennom denne prosessen ble mange av kodene fra første syklus koding slått sammen under overordnede kategorier som utgjorde et mønster i datamaterialet. Her ble også koder med mindre innhold, som ble ansett som mindre relevante, plassert i kategorien «irrelevant». På den måten ble dataene bestående av sammenhengende analytiske kategorier, og datamaterialet av mindre relevans for studien som utgjør «støy», ble fjernet. Videre ble de overordnede kategoriene bestående av: annetgjøring, annerledeshet, spørsmål fra omverdenen, rasisme, rasialisering, markering av norskhet og biologisk diskurs.

Etter jeg gjennomførte andre syklus koding av boken *Adoptert* og hadde skapt en oversikt over hva empirien forteller, startet jeg en lignende prosess med boken *Adoptert Identitet*. I likhet med boken *Adoptert*, startet jeg med en grundig gjennomlesning av boken. Gjennom flere gjennomlesninger noterte jeg alt som var interessant i forhold til de allerede eksisterende aspektene jeg hadde identifisert i forutgående kodearbeid. Etersom jeg nå hadde et sett med koder og konsepter som jeg allerede hadde utarbeidet i prosessen med boken *Adoptert*, ble dette en *provisorisk* kodeprosess. Denne kode-metoden starter med en a priori liste av forskergenererte koder, basert på hva forberedende undersøkelser antyder at kan fremkomme i datamaterialet før det er samlet inn og analysert (Miles, et al., 2020, p. 69). Jeg gjorde også her utdrag av boken, som ble skrevet i et eget dokument for å kunne kodes i NVivo. Gjentatte gjennomganger av utdragene førte til en grundig kodeprosess, hvor jeg kodet mye inn i allerede konstruerte koder og konsepter. Det ble imidlertid skapt flere nye koder i tillegg til de eksisterende, ettersom denne boken også brakte nye aspekter frem i lyset. Gjennom kodeprosessen ble jeg mer oppmerksom på, og fikk større oversikt over, steder hvor *Adoptert Identitet* gjengir lignende erfaringer som *Adoptert*, men også steder hvor de var

motstridende.

Kodeprosessen av de to bøkene var krevende, og medbragte flere utfordringer. I flere tilfeller var det nødvendig å ta overveide valg i forbindelse med hvor de ulike utdragene skulle kodes. De ulike emnene i denne studien er emner som er tidvis overlappende med flytende grenser. Dette medførte at flere utdrag fra bøkene kunne kodes under flere koder, og jeg måtte gjennom nøye gjennomtenkning og analyse av gitte utdrag, avgjøre hvilken kode jeg mente de tilhørte, og derigjennom skape det analytiske skillet mellom ulike fenomener.

3.5.4 Steg 4: Gjennomgang av kategorier

Dette steget omhandler et raffinement av de identifiserte og utarbeidede temaene. I denne fasen gjennomgår man temaene og deres innhold, og det vil her bli tydelig hvilke temaer som *egentlig* er tema. Det vil for eksempel bli tydelig at noen kategorier inneholder for lite av empirien for å kunne utgjøre interessante tema, eller noen kategorier vil bli for nære, og dermed kunne felles sammen til å utgjøre et tema. Her ble for eksempel temaet *rasialisering* slått sammen med *annetgjøring*, ettersom rasialisering utgjør den vanligste formen for annetgjørende prosesser tilknyttet transnasjonal adopsjon. *Spørsmål fra omverdenen* og *markering av norskhet* ble også slått sammen og gitt navnet *forhandling*, ettersom markering av norskhet ofte skjer i møte med spørsmål fra omverdenen. I noen tilfeller vil det også være nødvendig å bryte ned en kategori, og dele den opp i flere tema, dersom den er for omfattende eller uklar (Ibid.).

Gjennomgangen av temaer ble gjort i to ulike steg. I første steg gjennomgikk jeg et tema av gangen, hvor jeg vurderte om temaets empiriske innhold dannet et sammenhengende mønster. Her ble det tydelig at noen av utdragene som var kodet inn i temaet, ikke passet sammen med de andre utdragene. Det ble da gjort en vurdering om temaet i seg selv var problematisk, eller om utdragene simpelthen ikke passet i det gitte tema. I førstnevnte tilfelle ble selve temaet revurdert, og endret der det var nødvendig. I det andre tilfellet ble koder som ikke passet inn i temaet, rekodet inn i andre tema hvor de utgjorde et mer sammenhengende mønster. Når jeg følte meg ferdig med et tema, gjorde jeg samme prosessen med neste, til jeg hadde jobbet meg gjennom hele settet med tema som var blitt utarbeidet. Når alle temaene var sett over, startet jeg stegets andre fase.

Stegets andre fase er noe lik første fase, men omfatter her hele studiens datasett, og er ikke begrenset til de utarbeidede temaene. Her vurderes validiteten til de enkelte temaene, i forhold til datasettet, men også om det *tematiske kartet* (Ibid.) man har utarbeidet «nøyaktig» reflekterer meningene som fremkommer i datasettet som helhet (Ibid.). I denne fasen ble de

to bøkene gjennomlest på nytt for å vurdere om de utarbeidede temaene fungerer som en «riktig» representasjon av datamaterialet, samt å kartlegge om det var deler av datamaterialet som ville passe inn i raffinementet av temaer, som hadde blitt oversett i de tidligere stegene. Etter å ha gjennomgått det tematiske kartet jeg hadde utarbeidet, og konkludert med at det fungerer, gikk jeg videre til studiens sjette fase. Kodeprosessen i seg selv er imidlertid ikke like statisk som den fremstår her, ettersom koding er en dynamisk prosess som foregår gjennom hele det analytiske arbeidet. Denne fasen ble derfor gjennomgått gjentatte ganger også etter dette stegets første gjennomgang.

3.5.5 Steg 5: Definere og navngi temaene

Dette steget består av en dypere analyse av det empiriske materialet, hvor temaene blir tydeligere definert og navngitt. Her raffineres og defineres de utarbeidede temaene ytterligere, og vil til slutt utgjøre de tema som studiens sluttrapport skal inneholde. Gjennom det dypere analysearbeidet utarbeider man temaets kjerne, og skaper derigjennom temaets vinkling og navn (Ibid.). I denne prosessen ble studiens analytiske kapitler utarbeidet, analysert og navngitt.

Ved å analysere det empiriske innholdet i hvert tema, både isolert og i sammenheng med de andre utarbeidede temaene, ble det også utarbeidet ulike subkategorier innen hvert tema. Disse subkategoriene skaper struktur over meningsregisteret i det empiriske materialet kategorisert i det gitte tema, og består av ulike aspekter av fenomenet som undersøkes. De utarbeidede subkategoriene innen hvert tema, utgjør underoverskrifter i denne studiens empiriske kapitler.

Gjennom denne dypere analytiske prosessen, ble studiens overordnede problemstilling nærmere definert. Problemstillingen tok mer og mer form gjennom de ulike stegene i den analytiske prosessen, og i dette steget ble den endelige formuleringen utarbeidet.

3.5.6 Steg 6: Rapportering

Analysens sjette steg består av en sluttanalyse, og her ble studiens empiriske kapitler ferdigstilte og nedskrevet. Det er verdt å merke at studiens kapitler har blitt gjennomskrevet flere ganger, i takt med det analytiske arbeidet. Jeg har blant annet vært gjennom flere formuleringer av setninger, ettersom dette arbeidet medfører en varsomhet tilknyttet de sensitive temaene. I denne analysen er det svært viktig å være varsom, ettersom den omhandler tankesett som mange oppfatter som naturlige og rimelige. Det blir ekstra viktig ettersom studien tar for seg svært sensitive tema som mange berøres av eller lever i/med (Johannesen, et al., 2020, p. 87). På dette feltet, og i mitt materiale, er det mennesker som

deler mye av seg selv, sine tanker, oppfatninger, opplevelser og erfaringer. Hensikten med denne analysen er på ingen måte å kritisere mennesker i, eller i tilknytning til, de situasjonene som tas opp til debatt i denne studien. Formålet er heller å skape en forståelse for hvordan transnasjonalt adopterte i Norge annetgjøres.

3.8 Oppsummering

Her har jeg redegjort for de metodiske valgene som har blitt tatt i studien, samt forklart fremgangsmåten jeg har benyttet for å kunne besvare overnevnte problemstilling. Denne studien baserer seg på en kvalitativ forskningsmetode. Studien kan kategoriseres som dokumentstudie, ettersom to bøker skrevet av transnasjonalt adopterte, henholdsvis *Adoptert* av Ane Ramm og *Adoptert Identitet* av Geir Follevåg, utgjør studiens empiriske grunnlag. Denne studien bygger på en tematisk analyse av det empiriske materialet. Analyseprosessen har her bestått av nøye gjennomlesning og flere runder med koding av foreliggende datamateriale. I kodeprosessen av boken *Adoptert* ble det benyttet deskriptive koder, som senere ble kategorisert inn i mønsterkoder. Disse kodene utgjorde et kodegrunnlag som ble benyttet som provisoriske koder i analyseprosessen av boken *Adoptert identitet*. Gjennom analysearbeidet har jeg vært oppmerksom på egen formulering, samt gjort leser oppmerksom på at studiens hensikt er å forklare og skape forståelse av annetgjørende prosesser tilknyttet transnasjonal adopsjon, og meningen med studien er dermed ikke å kritisere mennesker tilhørende fenomenet.

Kapittel 4 – Overordnede forståelsesrammer og litterære fremstillinger som annetgjørende prosesser

Gjennom en sosialkonstruktivistisk forståelse, skapes samfunn og sosial virkelighet gjennom at mennesker har relasjoner til andre mennesker, og snakker, handler og/eller lever sammen (Johannesen, et al., 2020, p. 66). Gjennom interaksjon og språk blir dermed sosiale virkeligheter til, og det skapes kollektive forståelsesrammer som mennesker tilhørende et gitt samfunn oppfatter virkeligheten gjennom (Ibid., p. 58). Slike forståelsesrammer, også kalt diskurser, innebærer ikke bare måter å snakke om, og forstå, fenomener på, men fremhever også noen handlemåter fremfor andre. På denne måten kan kollektive forståelsesrammer få store samfunnsmessige konsekvenser. Det er derfor nyttig å undersøke de overordnede forståelsesrammer tilknyttet fenomenet av interesse, samt hvordan fenomenet fremstilles språklig, ettersom dette potensielt kan ha stor betydning.

Jeg vil i dette kapitlet undersøke hvordan transnasjonal adopsjon annetgjøres gjennom å studere overordnede forståelser og holdninger i Norge tilknyttet slektskap og rasemessige forskjeller, samt hvordan transnasjonal adopsjon fremstilles i litterære utgivelser, både innen forsknings- og skjønnlitteratur. Gjennom å studere overordnede kollektive forståelsesrammer og språklig fremstilling som annetgjørende prosesser tilknyttet transnasjonal adopsjon, vil dette belyse ett aspekt ved denne studiens problemstilling omhandlende ulike måter transnasjonalt adopterte annetgjøres på i Norge.

Overordnede forståelsesrammer som annetgjørende prosesser i Norge tilknyttet transnasjonal adopsjon har i liten grad vært fokuset innen adopsjonsforskning, og jeg anser det derfor viktig å belyse også dette nivået for å øke forståelsen av annetgjørende prosesser som finner sted i samfunnet.

Jeg har her valgt å dele inn dette kapitlet i tre deler. Den første delen (Biologisk vs. sosialt slektskap) omhandler eksisterende kollektive forståelsesrammer i Norge tilknyttet slektskap. I denne delen belyser jeg hvordan majoritetsbefolkningens forståelsesrammer tilknyttet transnasjonal adopsjon og deres sosiale slektskapsbånd utgjør en annetgjøring av transnasjonalt adopterte. Kapitlets andre del (Taushet tilknyttet rasemessige forskjeller) belyser hvordan et ikke-eksisterende fokus på rasemessige forskjeller i Norge utgjør en annetgjørende prosess tilknyttet transnasjonal adopsjon. I kapitlets tredje del (Litterære framstillinger av transnasjonal adopsjon) undersøker jeg hvordan denne studiens empiriske materiale tar opp fremstilling av transnasjonal adopsjon i forskningslitteratur og

skjønnlitteratur, og hvordan disse fremstillingene bidrar til annetgjøring av transnasjonal adopsjon.

4.1 Biologisk vs. Sosialt slektskap

Det biologiske slektskapet står sterkt i Norge. Dette viser seg blant annet gjennom lovverket, hvor det fremkommer at adopterte har rett på informasjon om deres biologiske foreldre når de fyller 18 år (Howell, 2001, p. 82). Dette, til tross for at vi erkjenner at adoptivforeldre er like fullverdige foreldre som biologiske foreldre er. Adoptivslektskap blir likevel ansett for å være «nest beste løsning», og transnasjonal adopsjon benyttes oftest av par som av ulike grunner ikke har mulighet til å få egne biologiske barn (Ibid., p. 74). Dette synspunktet er Ramm svært uenig med, og i boken *Adoptert* likestilles det sosiale og det biologiske slektskapet.

Fra *mitt* ståsted har en adopsjon aldri vært noe mindreverdig sammenlignet med en fødsel, til tross for at søsteren min ikke ble adoptert. Grunnen til det er rett og slett den at jeg visste at jeg var like ønsket. Jeg visste at de var glad i meg. (Ramm, 2007, p. 19)

Her kan vi se at Ramm fremmer en likestilling av det sosiale og det biologiske slektskapet. Gjennom kursivering påpeker Ramm tydelig at synspunktet som fremkommer i teksten er hennes eget. Dette viser indirekte at det eksisterer en holdning i samfunnet som er motstridende med den Ramm her legger frem. Det kan tolkes slik at Ramm indirekte hevder at samfunnet forstår transnasjonal adopsjon som mindreverdig i forhold til biologisk slektskap, som her styrker tanken om et overordnet biologisk fokus i Norge.

Eksistensen av en biologisk forståelsesramme tilknyttet slektskap i Norge fremkommer også i *Adoptert Identitet*, hvor Follevåg beskriver en holdning tilknyttet at biologi er konstruerende for vår identitet.

Poenget med disse døma er å nyansere det inngrodde synet i vår kultur om at biologisk familie er det viktigaste for eit menneske sin identitet. (Follevåg, 2002, p. 39)

Her hevder Follevåg at det eksisterer et inngrodd syn i Norge hvor biologiske relasjoner er konstruerende for vår identitet. At han omtaler synet som «inngrodd» viser til dets uforanderlige karakter, samt dets varighet over tid. Dette kan tolkes slik at overnevnte syn har eksistert over en lengre periode, samt at det er robust og urokkelig. Det biologiske fokuset som identitetsskapende knytter Follevåg her til kultur. På denne måten hevder Follevåg at det biologiske fokuset ikke er knyttet til Norge alene, men er et fenomen som eksisterer i vestlig kultur. Howell påpeker i sin studie at biologi ofte settes i fokus i vesteuropeiske land, hvor det blant annet er normalt å påpeke utseendemessige likheter mellom foreldre, barn og søsken

(Howell, 2003). Dermed blir biologi sentralt når slektskap italesettes, og det biologiske slektskapet fremstår derfor som en udiskutert standard. Ramm hevder på sin side at biologi ikke er avgjørende for at slektskapet skal være «ordentlig»:

Dersom barna ikke er biologiske søsken, så er de ikke biologiske søsken. De er imidlertid ordentlige søsken fordi de har samme mor og far. (Ramm, 2007, p. 18)

Her kan vi se at Ramm ikke knytter begrepene *mor* og *far* til biologiske avkom, men heller til den ansvarsposisjonen de innehar. *Adoptert* fremmer her verdien i det sosiale slektskap, og bryter med den overordnede tanken om slektskap som blodsband og røtter. På denne måten likestilles biologiske og sosiale søsken, og begge relasjonene erkjennes som like virkelige og verdige uavhengig av genetikk.

I *Adoptert Identitet* påpekes det at flere praksiser legger til grunn det biologiske slektskap. Den mest sentrale er slektsforskning, hvor de biologiske bånd etterforskes og kartlegges. Follevåg påpeker at transnasjonal adopsjon ikke passer inn i debatten om slekt, ettersom de ikke har kjente biologiske røtter som kan følges, og lever i slektskap som ikke knyttes sammen gjennom blod.

Adopterte blir dermed slektsforskarane sin store skrekk. Dei er ikkje ekte «greiner» på det store slektstreet og dei har ikkje røter som slektsforskaren kan studere. (Follevåg, 2002, p. 17)

Ved å trekke frem slektsforskningen, viser Follevåg at transnasjonal adopsjon ikke passer inn i den rådende oppfatningen av slektskap, samtidig som han indirekte påpeker at sosiale slektskap ikke er gjenstand for studier. *Adoptert Identitet* trekker videre frem at det biologiske slektstreet er betydelig i andre situasjoner enn forskning, og utgjør en annetgjørende prosess tilknyttet transnasjonal adopsjon på en bredere måte. Her fremhever Follevåg en oppgave de ble gitt på ungdomsskolen bestående av å lage et slektstre over egen slekt. Ettersom transnasjonal adopsjon medfører sosiale slektskap, valgte han å ikke gjøre oppgaven, med tanke på at slektstre generelt omhandler biologiske relasjoner og blodsband. Læreren var svært lite fornøyd med at eleven ikke hadde gjennomført oppgaven, og ba den transnasjonalt adopterte være igjen i klasserommet etter timen.

Han ville vite kvifor i all verda eg ikkje hadde gjort oppgåva. I det han stilte spørsmålet, såg eg at han skjøna kvifor. Han støtta haka i hendene nokre sekund og sa at eg kunne gjere ei anna oppgåve i staden. (Follevåg, 2002, p. 108)

I motsetning til de bevisste og ubevisste rasialiserte handlingene som fremkommer ellers i bøkene, viser episoden med læreren i *Adoptert Identitet* at han i utgangspunktet behandlet

elevene likt uavhengig av fenotypiske trekk eller adopsjonsstatus. Eleven ble behandlet i et fargeblindt perspektiv, og adopsjonsstatusen ble ikke vurdert i tildelingen av oppgave. Dette viser den fargeblinde forståelsesrammen hvor læreren behandlet alle likt og likeverdig, uavhengig av «rase» og opphav, og dermed ble sentrale ulikheter oversett. Annetgjøringen finner også sted når den transnasjonalt adopterte må være igjen etter timen for å forklare hvorfor han ikke hadde gjort oppgaven. Når læreren stiller spørsmålet, og blir påminnet elevens adopsjonsstatus, blir det tydelig hvorfor oppgaven ikke ble gjennomført. Gjennom denne formen for oppgave, med et tydelig fokus på biologisk slekt, blir den transnasjonalt adopterte annetgjort. At lærere på ungdomsskolen gir ut oppgaver omhandlende biologisk slektskap, viser også den dominerende biologiske forståelsesrammen i omtalen av slektskap. Teksten fremmer en holdning til slektskap forankret i biologi og blodslinje, og fremmer dette som den «virkelige slekten». At den transnasjonalt adopterte fikk en annen oppgave, fremfor å lage et slektstre over sin (sosiale) adoptivfamilie, viser også at sosiale slektsrelasjoner ikke blir anerkjent som «ordentlig» familie. Howell hevder som nevnt at det biologiske slektskapet står svært sterkt i Norge, til tross for at vi erkjenner adoptivfamilier som «ordentlige familier» (Howell, 2001), noe som gjenspeiles i lærerens holdninger. Myong omtaler også det biologiske slektskapet som overordnet, og det sosiale (adoptiv)slektskapet som underordnet og annetgjort (Myong Petersen, 2009a).

Ramm diskuterer det biologiske fokuset og drøfter hvordan samfunnet oppfatter relasjoner tilknyttet transnasjonal adopsjon. I *Adoptert* påpekes en overordnet forventning til at transnasjonalt adopterte skal føle på et savn etter biologiske slektninger, og ha et ønske om å oppsøke de i opprinnelseslandet. Dette viser også den oppfattede sammenhengen mellom biologisk slektskap og identitet, slik Follevåg påpeker, hvor det fremstår som adopterte «mangler» noe gjennom for eksempel manglende kjennskap til sitt biologiske opphav. Ramm påpeker imidlertid at ikke alle transnasjonalt adopterte ønsker å gjennomgå en gjenforeningsprosess, men fremhever at dette er en særegen problemstilling tilknyttet transnasjonal adopsjon.

Å lure på om det vil være riktig å gå inn i en gjenforeningsprosess eller ikke, er et spørsmål andre barn slipper å forholde seg til. Spørsmålet er svært vanskelig fordi det vil få konsekvenser for mange mennesker. (...) Lojaliteten til adoptivforeldrene på den ene siden og samfunnets forventningspress om å finne sitt biologiske opphav på den andre. Fordi gjenforeningen romantiseres i vårt samfunn, har jeg behov for å problematisere den. (Ramm, 2007, p. 139)

Ramm trekker frem en opplevd lojalitet til adoptivfamilien, som svekkes dersom vedkommende ønsker å oppsøke sine biologiske slektninger. Det kan her tolkes slik at et ønske om å finne biologiske slektninger vil fremstå som en støtte til den biologiske diskursen om slektskap, og vil på den måten undergrave det sosiale slektskapets verdi. Motsetningen til indre undringer over en eventuell gjenforening, beskrives her som et forventningspress fra omverdenen. Dette viser at det eksisterer en overordnet holdning i samfunnet tilknyttet kjennskap til biologisk opphav, hvor dette anses som essensielt i menneskers liv. Ramm hevder videre at gjenforeningsprosessen romantiseres i det norske samfunn. Romantiseringen kan blant annet skyldes de ulike gjenforeningsprogrammene på tv (her for eksempel *Tore på Sporet*, eller *Sporløs*), samt at i de tilfeller transnasjonal adopsjon omtales i aviser, er det stort sett enten en lykkelig gjenforening, eller høyreekstrem rasisme. Fremhevingen av gjenforening innen transnasjonal adopsjon har blitt kritisert fra flere hold for å ikke være representativ for majoriteten av transnasjonalt adopterte (Åmås, 2006). Det hevdes at slike TV-program bidrar til romantisering av gjenforening, samt et uriktig bilde av at alle transnasjonalt adopterte bærer på et ønske om å finne biologisk slekt (Priyangika Kraggerud, 2019). Howell påpeker at en gjenforening med biologiske foreldre kan mette et savn tilknyttet å ligne på sine familiemedlemmer, men det genetiske utseende er av liten betydning ettersom de ellers vil ha svært lite til felles. Derfor hevder Howell at biologiske forhold i seg selv ikke utgjør grunnlag for signifikant sosialitet (Howell, 2003). Ramm forsøker å utfordre den biologiske diskurs, ved å gi den sosiale diskursen større betydning og likestille dens verdi med den biologiske.

Follevåg vektlegger at biologiske slektskapsforhold generelt anses som «bedre» og av høyere kvalitet, enn sosiale.

Det har blitt skapt ei førestilling om at det biologiske forholdet mellom foreldre og barn er «naturlig, godt og nødvendig», dvs. at det av natur er kvalitativt bedre enn adoptivforhold. (Follevåg, 2002, p. 120)

Ved å vektlegge at denne forestillingen er «skapt», viser Follevåg at kollektive forståelsesrammer er sosialt konstruerte. Dette medfører også at de er dynamiske, og kan forandres gjennom et skifte i folks oppfatninger. Ved å omtale biologiske forhold mellom barn og foreldre som «naturlig, godt og nødvendig», fremstår det sosiale slektskapet som en motsetning, og dermed som «kunstig, vondt og unødvendig».

Ramm påpeker at holdninger tilknyttet biologisk slektskap også har innvirkning på transnasjonal adopsjon. Hvorvidt ønsket om å oppsøke biologisk slekt er tilstedeværende eller

ikke, kan ifølge Ramm, knyttes til holdningene transnasjonalt adopterte barn vokser opp med.

Mine foreldre nørte aldri oppunder de biologiske båndene, og dette er den viktigste grunnen, slik jeg ser det, til at jeg aldri har savnet noen andre. (Ramm, 2007, p. 20)

Her påpeker Ramm at dersom foreldre setter fokus på biologiske bånd, slik samfunnet gjør, gjennom å snakke om, vedlikeholde og oppmuntre de biologiske slektskapene, kan det medføre en opplevelse av et savn tilknyttet biologiske røtter. Ramm snakker om å «nøre oppunder» biologiske bånd. Dette er komplisert sier Brottveit (1999). Manglende åpenhet og kommunikasjon i adoptivfamilier kan også føre til mistriksel og ensomhet i møte med krevende situasjoner (Brottveit, 1999). Spørsmål vedrørende en eventuell gjenforeningsprosess utgjør en krevende situasjon, og åpenhet og kommunikasjon vil derfor være grunnleggende, ifølge Brottveit. Ramm er mindre bombastisk når hun fremmer det sosiale slektskapet som viktigere og er opptatt av å få frem at ikke alle transnasjonalt adopterte opplever et savn etter biologiske foreldre.

Follevåg er mer direkte i møte med den biologiske forståelsesrammen, og fortsetter den noe pågående og irriterte holdningen til samfunnet. Her kritiserer han Lifton, en sentral amerikansk adopsjonsforsker, for hennes (og andres) biologiske fokus i studier omhandlende transnasjonal adopsjon.

Der Lifton og følgesveinane hennar totalt underkastar seg dei rådande biologisentriskiske haldningane i samfunnet, vil eg kreve å bli akseptert og verdsett som eit likeverdig menneske. Eg vil bli vurdert etter mine eigenskapar som person, ikkje om eg er adoptert eller ei. (Follevåg, 2002, p. 82)

Også her trekker Follevåg frem at det eksisterer en rådende biologisk forståelsesramme i Norge. Her demonstrerer Follevåg at han vil ta kampen mot den biologiske forståelsesrammen, på lik linje med kampen om egen identitet som norsk. Follevåg anvender her en konfronterende strategi, hvor han motgår fokuset på biologisk slektskap som identitetsskapende, og heller ønsker å rette fokuset mot egenskaper og ferdigheter. Teksten påpeker her et ønske om å oppfattes som et likeverdig menneske, og motarbeider holdninger basert på den oppfattede likheten og likeverdet kjennskap til biologisk opphav utgjør. Vektleggingen av kjennskap til biologiske relasjoner fører til at transnasjonal adopsjon blir sett på som mindreverdige og annetgjort. Follevåg vektlegger videre at det biologiske fokuset også innebærer et fokus på adopsjonskategorien, og derigjennom medfører at han kun blir sett for å være adoptert, mens personlige egenskaper ikke gjenkjennes. Ved å rette fokuset mot egen kategorisering, viser Follevåg at rådende forståelsesrammer også har innvirkninger på

individnivå, og hvordan den biologiske diskursen medfører konsekvenser for transnasjonal adopsjon.

I *Adoptert Identitet* påpekes videre noen av konsekvensene en slik biologisk diskurs kan medføre:

Ei forståing av identitet der det biologiske opphavet blir stilt i sentrum er ikkje berre naiv, feil og dum. Den er i yttarste konsekvens farleg. For det er ei slik biologi- og opphavsfiksering som dannar grunnlag for rasisme. (Follevåg, 2002, p. 47)

Med Follevågs forståelse av identitet som sosialt konstruert, vil en fiksering på biologisk slektskap som identitetsskapende være feil, men her tillegges den også egenskapene naiv og dum. I tillegg til å omtale fokuset på biologi på en negativ måte, hevder Follevåg at fikseringen kan være farlig, og ha alvorlige konsekvenser. Her fremhever teksten at fokuset på biologi og opphav utgjør de synspunkt som danner grunnlaget for rasisme i et samfunn.

4.2 Taushet tilknyttet rasemessige biologiske forskjeller

Transnasjonal adopsjon innebærer noen biologiske rasemessige forskjeller sammenlignet med den (hvite) majoritetsbefolkningen. I *Adoptert* trekkes det frem at disse ulikhetene utgjør en annetgjørende faktor gjennom en taushet tilknyttet biologiske ulikheter hos majoritetsbefolkningen.

I tillegg til å ha et annerledes utseende tilhører jeg også en mennesketype som har andre biologiske karakteristika. Det snakkes sjeldent om biologiske forskjeller i vår del av verden. (Ramm, 2007, p. 47)

Her påpeker Ramm at hennes utseende også medfører noen særegne biologiske faktorer, som skiller henne fra majoritetsbefolkningen. Hun poengterer at det eksisterer en stillhet tilknyttet disse ulikhetene i denne delen av verden. Det antas her at det siktes til den vestlige verden, eller mer spesifikt: Skandinavia. Stillhet tilknyttet «rase» og rasemessige forskjeller er ikke utelukkende tilknyttet Norge, og Hübinette og Tigervall trekker frem en hegemonisk ideologi i Sverige som omhandler fargeblindhet (colour blindness). Som nevnt omhandler denne ideologien at forskjeller tilknyttet «rase» ikke italesettes, og fokuset ligger på å se alle mennesker som likeverdige og til en viss grad like, til tross for fenotypiske forskjeller som hudfarge, hårfarge, øyeform og høyde (Hübinette & Tigervall, 2009). Det er tenkelig at den gitte ideologi også preger det norske samfunn, hvor fenotypiske ulikheter har vært tilnærmet fraværende i den offentlige debatten, med mindre det er snakk om ekstrem diskriminering og rasisme. Som teksten skriver: det snakkes lite om biologiske forskjeller i vår del av verden.

Ved at ulikhetene tilknyttet «rase» ties, blir også kunnskapen om biologiske forskjeller betydelig mindre. I *Adoptert* trekkes videre frem manglende kunnskap hos lærere, leger og andre betydningsfulle roller, samt et ønske om mer kunnskap i det offentlige generelt. Det fortelles om tilfeller hvor vedkommende fremstod som unormal ettersom flere situasjoner var preget av en opplevelse av andre kroppslige reaksjoner enn størsteparten av majoritetsbefolkningen. Boken trekker blant annet frem ulike intoleranser, her laktoseintoleranse og alkoholintoleranse, som er langt mer utbredt blant asiater enn blant nordmenn.

Et liv med lite melk har vært helt akseptabelt. Et liv uten alkohol er verre. Da jeg testet alkohol for første gang, ble min reaksjon på de edle dråpene annerledes enn forventet. (...) Jeg ble veldig syk. Sammenlignet med mine venner hadde jeg verken drukket mye eller fort. (Ramm, 2007, p. 48)

Teksten omtaler det som verre å ikke kunne nyte alkohol. Dette kan tolkes som en indirekte henvisning til den norske drikkekulturen, bestående av fester eller sammenkomster hvor nordmenn gjerne drikker mye i jakten på de gode sidene ved alkoholrusen, spesielt i ungdomstiden og som unge voksne (Horverak & Bye, 2007, p. 30). Viktigheten av alkohol i Norge gjenspeiles også i valget av begreper, hvor teksten omtaler alkohol som «edle dråper». Ved å sammenligne seg med venner og andre rundt seg, ble det oppdaget at hun hadde andre reaksjon på alkoholinntaket. Teksten beskriver plagene som varme, lammelse og en prikkende følelse i kroppen. Videre fortelles det at ingen kunne svare på hvorfor vedkommende ble så dårlig av alkohol, heller ikke legen. For å få svar på spørsmålet måtte Ramm kontakte en forsker innen feltet retts sosiologi og rusmiddelforskning, hvor vedkommende kunne fortelle at 30-50% av koreanere og japanere slet med dette, hvor det ene enzymet for å bryte ned alkohol ikke fungerte på samme måte hos asiater som hos den hvite nordmenn. Det manglende fokuset på kunnskap utover den norske (hvite) «rasen» bidrar til en annetgjøring av nordmenn som tilhører andre «raser». Ved å utelukkende ha fokus på biologiske faktorer tilknyttet den (hvite) majoritetsbefolkningen, skapes et skille hvor alle andre «raser» plasseres i en utgruppe. Et ikke-eksisterende fokus på biologiske forskjeller fremmer en holdning basert på at andre biologiske «raser» er mindre «viktige» enn den hvite, og mangelen på kunnskaper fungerer som en ekskluderende faktor for transnasjonalt adopterte som ikke tilhører kategorien «hvit».

4.3 Litterære fremstillinger av transnasjonal adopsjon

Begge bøkene er kritiske til hvordan transnasjonal adopsjon fremstilles, både innen

forskningsslitteratur og skjønnlitteratur. I *Adoptert Identitet* beskrives fremveksten av adopsjonsgrupper i USA på siste halvdel av 1900-tallet, hvor den met kjente (Adoptees' Liberty Movement Association) trekkes frem. Det påpekes at denne gruppen kjempet for retten til å bli forent med sine biologiske foreldre igjen, og mot lukket adopsjon. Follevåg trekker videre frem biologisentrismens tilstedeværelse i forskningsslitteraturen, og påpeker at dette ikke bare gjelder Lifton.

Bilogisentrisme har dessverre preget det aller meste av forskninga og tenkinga rundt adopsjon i ettertid. Dette gjeld altså ikkje berre Lifton, men dei fleste sentrale aktørane i internasjonal adopsjonsforskning, om enn i mildare former. Den dominerande tendensen går i retning av open adopsjon, nettopp fordi det blir sett på som grunnleggjande for eit menneske sin identitet å kjenne sitt biologiske opphav. (Follevåg, 2002, p. 46)

Ved å bruke ordet «dessverre» viser Follevåg at han ikke er positiv til det biologiske fokuset fremtreden i omtalen av transnasjonal adopsjon. Lifton omtales som et ekstremt tilfelle, men Follevåg påpeker at det også eksisterer mange andre og mildere eksempler på biologisentrisme i internasjonal forskning. Follevåg påpeker videre at den dominerende retningen går mot åpen adopsjon. Dette innebærer at det skal tilbys besøkskontakt mellom det adopterte barnet og biologiske foreldre etter adopsjonstidspunktet (Innst. 209 L nr. 7, 2009-2010). I Norge har det vanligvis vært praktisert lukket adopsjon, som innebærer at all kontakt mellom adoptivbarn og biologiske foreldre opphører (NOU, 2012:5). Det har imidlertid vært økt interesse politisk for å legge til rette for åpen adopsjon også i Norge, som i utgangspunktet vil gjelde i noen begrensede nasjonale adopsjonssaker (Innst. 209 L nr. 7, 2009-2010). Som Follevåg påpeker, viser dette til betydningen som tillegges biologisk opphav, og en oppfattet viktighet av å kjenne sine biologiske foreldre.

Dette gjelder også forskning utført av skandinaviske forskere, og det finnes mange eksempler i norsk forskningsslitteratur hvor biologi danner grunnlaget for studier av transnasjonal adopsjon. Brottveit retter fokuset mot etnisk identitet, og har derfor utviklet en kategoriseringsteori hvor transnasjonalt adopterte kategoriseres ut fra deres holdning til egen opprinnelse. Kategoriene «norsk», «dobbeltnorsk» og «kosmopolittisk» er basert på forholdet den transnasjonalt adopterte har til sin opprinnelse og biologiske røtter. De som kategoriseres som «norsk» «fornekter adopsjonsstatusens betydning», de «dobbeltnorske» har stor interesse for opprinnelsesland og biologiske foreldre, mens «kosmopolittene» ikke forholder seg til geografiske og kulturelle grenser, og defineres som verdensborgere med tilknytning til flere kulturer (Brottveit, 1999). Dermed baseres identitet tilknyttet utseende utelukkende på

biologi, og det er nettopp dette Follevåg kritiserer. Sætersdal og Dalen er også sentrale adopsjonsforskere i Norge, som også har et overordnet biologisk fokus i sine studier. Også disse baserer identitet på biologiske slektsbånd (Sætersdalen & Dalen, 1992). Ved å basere seg på Erikssons identitetsteori, vurderes skapelsen av transnasjonalt adoptertes identitet kun basert på hvilket forhold de har til sine biologiske trekk, og hvorvidt de forneker, aksepterer, eller stresser deres ulikheter sammenlignet med den (hvite) majoritetsbefolkningen (Sætersdal & Dalen, 1999, p. 65). Sistnevnte forskere har også et generelt biologisk fokus utover identitetsskapelse, for eksempel ved å vektlegge en tilsynelatende fast sorg tilknyttet tapet av biologiske foreldre, som også legges til grunn for økt sannsynlighet for psykiske plager (Ibid., p. 59).

Identitet er langt mer komplisert, og ved å gi biologisk opphav en så sentral plass i forståelsen av identitet, blir de sosiale prosessene av identitetskonstruksjon oversett. I en sosialkonstruktivistisk forståelse konstrueres identitet gjennom en sosial prosess og interaksjon med andre mennesker. Dette innebærer at identitet ikke er noe som kun videreføres biologisk, men heller konstrueres i samhandling med andre mennesker og samfunnet man er en del av (Berger & Luckmann, 1966, p. 173). Ved å knytte identitet utelukkende til biologi, kan dette føre til en forståelse av at transnasjonalt adopterte som ikke har kjennskap til sitt biologiske opphav, ikke har en fullverdig identitet.

Follevåg påpeker videre at det biologiske fokuset ikke bare tilhører fortiden, men også er en del av det moderne samfunn.

Med utviklinga i moderne tid, der det blir lagt så stor vekt på individualitet og personleg fridom og ansvar, skulle ein tru at biologiske familieforhold har fått mindre verdi enn før. Dessverre, må ein kunne seie, er det på langt nær slik, heller ikkje i litteraturen. (Follevåg, 2002, p. 18)

Sitatet viser at det biologiske slektskapet fortsatt står sterkt i Norge, selv om samfunnet ellers har utviklet seg. Det kan dermed sies at den biologiske diskursen tilknyttet slektskap som fremkommer i litteraturen er dominerende og svært robust også i nyere tid. Også her er det tydelig at Follevåg anser dette som negativt, ettersom han igjen bruker ordet «dessverre» i omtalen av biologisentrismens tilstedeværelse. Ved å påpeke at litteraturen «heller ikke» har fått nytt perspektiv på familieband, viser Follevåg at fokuset på biologiske røtter ikke bare er fremtredende i litteratur, men også i resten av samfunnet.

Transnasjonal adopsjon omtales også i forskningslitteratur som retter fokuset mot andre områder enn biologi. Her påpeker Ramm at det probleminnstilte perspektivet også er

fremtredende i forskningslitteratur omhandlende adopsjon.

Men når spesialpedagogens perspektiv blir rådende i synet på den adopterte, får vi en generalisering og en stigmatisering av den adopterte. I dette bildet blir jeg og alle de andre godt tilpassede utenlandsadopterte unormale. I virkelighetens verden er det spesialpedagogens og psykologens perspektiv som er unormal. Det er unormalt å bare fokusere på problemer. (Ramm, 2007, p. 111)

I *Adoptert* forklares det hvordan transnasjonalt adopterte opplever å bli marginalisert og annetgjort gjennom det problematiserende perspektivet som fremmes i forskningslitteratur og offentligheten generelt. Ramm anvender her Goffmans begrep *stigmatisering*. Stigma omhandler å måle mennesker opp mot det grunnlaget samfunnet anser som normalt, og på den måten kategorisere dem på bakgrunn av avvik (Goffman, 1975). Ut fra denne forståelsen, hevder Ramm at transnasjonalt adopterte kategoriseres som avvik i litteraturen, og på den måten annetgjøres ved å anses som «unormale» av majoriteten. Noe av forskningslitteraturen som anvendes i denne studien kan også sies å fokusere på de problematiske siden ved å være transnasjonalt adoptert. Sætersdal og Dalen (1999) har en tendens til å generalisere transnasjonalt adopterte og trekker i hovedsak frem faktorer som gjør at de er mer «problematiske» enn barn som lever i biologiske slektskap. Dette blir blant annet tydelig når de skriver at transnasjonalt adopterte har et dårligere psykisk utgangspunkt for å kunne ha en harmonisk personlighetsutvikling (ibid., p. 23), og at mange adoptivbarn, på grunn av deres adopsjonsstatus, har vanskelig for å knytte følelsesmessige bånd til andre mennesker (Ibid., p. 40). Ramm påpeker at generaliseringen av transnasjonal adopsjon som problematisk, også innebærer at «veltilpassede» transnasjonalt adopterte i dette perspektivet annetgjøres og fremstilles som «unormale». Ved å her skrive «jeg og de andre», markerer også Ramm et skille mellom de som er godt «tilpasset» og de som ikke er det, hvor hun tydelig plasserer seg selv som «godt tilpasset». Dette kan også tolkes som en markering av Ramms majoritetsposisjon, og fremheving av egen norskhet, hvor hun påpeker at hun selv ikke tilhører gruppen transnasjonalt adopterte som opplever problemer. Ved å hevde at spesialpedagogens og psykologens perspektiv er det unormale, hevder teksten også indirekte at majoriteten av transnasjonalt adopterte ikke opplever problemer. Hübinette og Tigervall finner imidlertid at en svært høy andel av voksne transnasjonalt adopterte i Sverige sliter med dårlig psykisk helse som et mulig resultat av diskriminering og rasisme (Hübinette & Tigervall, 2009). De viser at psykiske problemer oftere oppleves av transnasjonalt adopterte, enn av den svenske majoritetsbefolkningen. Det er tenkelig at de funnene også kan gjelde det norske samfunn, ettersom det er svært likt det svenske. At Ramm hevder at det er unormalt å

bare fokusere på problemer, er også gjennomgående i boken *Adoptert*. Ramm er opptatt av å se det positive i de fleste situasjoner, og legger stor vekt på at transnasjonal adopsjon ikke er synonymt med problematisk og vanskelig. Follevåg er på sin side mer opptatt av å poengtere hvordan samfunnet bidrar til en annetgjøring av transnasjonal adopsjon, og hvordan dette medbringer vanskeligheter. Hübinette påpeker at det har vært et skifte i hvordan transnasjonal adopsjon fremstilles i litteraturen. Han påpeker imidlertid at tradisjonelt har adopsjon i Sverige blitt fremstilt i et mottakerperspektiv på en svært positiv måte, men at transnasjonalt adopterte som selv har begynt å publisere selvbiografisk litteratur som problematiserer et liv som transnasjonalt adoptert i Sverige (Hübinette, 2011). Det kan dermed tolkes slik at Sverige har utelukkende fokusert på positive sider ved adopsjon, men gjennom historier fra transnasjonalt adopterte er de på tur inn i et problemorientert perspektiv.

Adoptert Identitet tar opp en oppfattet generell holdning til transnasjonal adopsjon i skjønnlitteratur, og hevder fremstilling i litteratur har stor betydning som uttrykk for ideologiske endringer i samfunnet. Her omtaler teksten litterære utgivelser helt fra antikken og til dagens samfunn, hvor adopterte og foreldreløse opptrer.

Mønsteret er det same som eg ser i dagens samfunn: Adopterte og foreldreløse blir anten framstilt som ynkelege og fattige som står utanfor det sosiale fellesskapet, som alle barna i Charles Dickens sine bøker Om outsidersen Will Ladislaw i Middlemarch av George Eliot. Eller dei er eit trugsmål for samfunnet, dei representerer kaos-krefter (Follevåg, 2002, p. 19).

Teksten hevder her at måten adopterte og foreldreløse fremstilles i litteratur ikke har forandret seg, og litteratur fra dagens samfunn portretterer også adopterte negativt. Det faktum at teksten omtaler adopterte og foreldreløse sammen, viser betydningen av biologi i omtalen av slektskap. Likestilling av adopterte og foreldreløse antyder at det sosiale slektskapet ikke aksepteres som reelt slektskap, og adopterte vil derfor kunne anses som foreldreløse ettersom de ikke lever sammen med sine biologiske foreldre. At adopterte omtales som ynkelige og fattige i litteraturen minner om det Zhao finner i sin doktorgradsavhandling, hvor transnasjonalt adopterte strever etter å bli oppfattet som rike eller velstående ved å benytte dyre merkeklær og oppholde seg i finere strøk (Zhao, 2012). Teksten viser også til at adopterte fremstilles som utenfor det sosiale fellesskapet, som her kan vise til en annetgjøring og utfrysning fra majoriteten. Adopterte fremstilles på den måten som en egen gruppe, som ikke hører til der de er, og ikke inkluderes i det samfunnet de lever i. Vektleggingen av mønstret som eksisterende i dagens samfunn, viser at denne måten å omtale transnasjonalt adopterte har eksistert i lang tid, og eksisterer som annetgjørende prosess også i moderne tid.

4.4 Oppsummering

Jeg har i dette kapitlet vist hvordan transnasjonal adopsjon annetgjøres gjennom kollektive forståelsesrammer i Norge, og gjennom litterære fremstillinger.

De to bøkene er tilsynelatende enige om at det eksisterer en hegemonisk biologisk diskurs tilknyttet slektskap i Norge, og at biologien får for stort fokus i forståelsen av identitet. De har imidlertid noe ulike måter å omtale dette på, hvor Follevåg kritiserer den vestlige kulturen for dens biologiske fokus, mens Ramm på sin side heller forsøker å fremme det sosiale slektskapet ved å påpeke at adoptivfamilier også er «ordentlige» familier. Empirien vektlegger her at det biologiske slektskapet anses som overordnet i det norske samfunnet, og adoptivslektskap blir dermed ansett som mindreverdige, og derigjennom annetgjort. Både bevisst og ubevisst i den norske kulturen knyttes slektskap til blodsband og røtter på et slektstre, noe som fremstår som en annetgjørende prosess tilknyttet transnasjonal adopsjon og fenomenets medbringende sosiale slektskapsband. Det fremgår av empirien at deler av majoritetsbefolkningen tilsynelatende legger biologi til grunn for menneskets identitet, hvor det eksisterer et press fra omgivelsene til å oppsøke biologiske foreldre og slektinger. Dette viser igjen hvordan den biologiske forståelsesrammen er tydelig tilstedeværende i Norge. Empirien hevder at det biologiske fokuset kan være farlig, og i ytterste konsekvens gi grunnlag for rasistiske ideologiske holdninger.

I kapitlets andre del argumenterer jeg hvordan et manglende fokus på biologiske forskjeller tilknyttet «rase» fører til en annetgjøring av transnasjonalt adopterte. Ved å ikke rette fokuset mot biologiske forskjeller, og derigjennom øke kunnskaper tilknyttet denne ulikheten, fremstår andre «raser» enn den (hvite) majoritetsrase som «mindre betydningsfulle» og det skapes her et hierarki hvor nordmenn setter sin egen «rase» over andres. Empirien påpeker at leger i Norge ikke har kunne gitt svar på medisinske utfordringer, ettersom de ikke har hatt tilstrekkelig kunnskap om ulike «rasers» utfordringer. Behovet for å kontakte forskere for å få svar på biologiske problemer, utgjør en annetgjørende prosess tilknyttet transnasjonal adopsjon (og andre nordmenn med annen «rase») ettersom (hvite) majoritetsmennesker ikke opplever denne utfordringen i samfunnet.

I kapitlets siste del trekker jeg frem hvordan transnasjonalt adopterte annetgjøres gjennom litterære fremstillinger. Empirien kritiserer tilstedeværelsen av biologisentrismen i forskningslitteratur tilknyttet transnasjonal adopsjon, hvor adoptertes identitet avgjøres basert på deres forhold til sitt opprinnelsesland og sine biologiske slektinger. Det påpekes at det biologiske fokuset er tilstedeværende i majoriteten av forskningslitteratur, og at det biologiske

slektskapet gis stor betydning også i denne typen forskning. Videre fremheves at det problemorienterte perspektivet også er tilstedeværende i forskningslitteratur omhandlende transnasjonal adopsjon, hvor de transnasjonalt adopterte som er «godt» tilpasset blir fremstilt som unormale. Empirien hevder at opplevde problematiske forhold tilknyttet transnasjonal adopsjon, tilhører fåtallet. Dette fokuset er dermed en annetgjøring av transnasjonalt adopterte, ettersom de fremstilles som en generalisert gruppe som opplever mer problemer enn (hvite) majoritetsmennesker. Follevåg trekker frem at transnasjonalt adopterte ikke bare fremstilles negativt i forskningslitteraturen, men skjønnlitterære fremstillinger bidrar også til en annetgjøring, ettersom transnasjonalt adopterte fremstilles som ynkelige avvik og som utstøtt fra samfunnets sosiale fellesskap.

Jeg har her belyst hvordan samfunnets overordnede forståelsesrammer og litterære fremstillinger utgjør annetgjørende prosesser tilknyttet transnasjonal adopsjon. Annetgjørende prosesser forekommer imidlertid ikke bare på dette stadiet, men også i daglige møter med mennesker tilhørende den (hvite) majoritetsbefolkningen. Jeg vil derfor rette fokuset mot personlige interaksjoner bestående av rasialiserte annetgjørende prosesser for å vise en annen måte transnasjonalt adopterte annetgjøres på.

Kapittel 5 – Rasialisering som annetgjørende prosess i hverdagslige møter

Forfatterne av bøkene jeg analyserer er adoptert fra Sør-Korea. Dette innebærer som nevnt, at de har et utseende som skiller seg fra majoritetsbefolkningen i Norge. Jeg vil i dette kapitlet belyse studiens problemstilling ved å undersøke hvordan «fremmede» fenotypiske trekk blir fremtredende i annetgjørende prosesser tilknyttet transnasjonal adopsjon i hverdagslige møter med deler av den (hvite) majoritetsbefolkningen.

De «fremmede» fenotypiske trekkene medfører en risiko for å bli (mis)kategorisert som «ikke norsk» eller innvandrer. På denne måten skjer en rasialisert annetgjørende prosess hvor deres «rase» blir gjort gjeldende, og hvor transnasjonalt adopterte ikke blir gjenkjent som en del av den norske majoritetens fellesskap. Deres norskhet er ikke like tydelig som hos mennesker med et (hvitt) majoritetsutseende. Dette medfører at transnasjonal adopsjon i flere tilfeller må forklares for å bli inkludert i inn-gruppen «oss».

Myong hevder i sin doktorgradsavhandling at adopsjonskategorien kan fungere som inkluderende faktor for å bli anerkjent som tilhørende majoritetskulturen. For å bli aktivert, krever ofte adopsjonskategorien å bli italesatt, og på den måten markert og utfoldet. Dette skjer enten språklig, eller gjennom kroppslig praksis (Myong Petersen, 2009a, p. 11). Det er disse verbale og sosiale praksisene som benyttes for å aktivere adopsjonsstatusen, og derigjennom formidle sin norskhet, samt hvordan norskhet oppfattes, som vil bli undersøkt i dette kapitlets første del.

Adopsjonskategorien fører ikke alltid til utelukkende inklusjon i den norske majoriteten, men kan også danne et grunnlag for annetgjøring. I kapitlets andre del vil jeg undersøke hvordan adopsjonsstatus, sammen med fenotypisk «fremmede» trekk, fører til at transnasjonalt adopterte annetgjøres gjennom å bli tillagt en etnisk identitet de selv ikke kjenner seg igjen i, her en prosess betegnet som etnifisering.

5.1 Annetgjøring som forhandlingsprosess: Inklusjon og eksklusjon i norskhetsbegrepet

«Fremmede» fenotypiske trekk medbringer en viss sannsynlighet for at individer i adopsjonskategorien ikke blir gjenkjent som norske eller (mis)kategorisert inn i kategorien «innvandrer» av medlemmer av den (hvite) majoritetsbefolkningen. *Innvandrer* defineres ifølge Statistisk sentralbyrå som «personer født i utlandet av to utenlandskfødte foreldre og

fire utenlandske besteforeldre. Innvandrere har på et tidspunkt innvandret til Norge» (Statistisk Sentralbyrå (SSB), 2021). Denne definisjonen omfatter også transnasjonal adopsjon, ettersom barnet er født i utlandet, av to (sannsynligvis) utenlandske foreldre, og fire utenlandske besteforeldre. Innvandrer-kategorien omhandler imidlertid mer enn de rent biologiske slektsbånd. Blant annet er en rekke fordommer omhandlende kulturell bakgrunn og atferd tilknyttet innvandrer-kategorien (Brottveit, 2/1996). Dette viser at innvandrer-kategorien også omhandler kultur, personlighetstrekk og tilhørighet. Ifølge Zhao, kan en (mis)kategorisering av transnasjonal adopsjon i innvandrer-kategorien innebære økt opplevelse av negative hendelser som for eksempel rasisme og diskriminering (Zhao, 2012, p. 144). Det er derfor tenkelig at transnasjonalt adopterte på ulike måter forhandler sin majoritetsposisjon for å unngå denne (mis)kategoriseringen. Å ikke gjenkjennes som norsk av den norske majoritetsbefolkningen, eller tilstedeværelsen av et behov for en forhandlingsprosess fungerer som en annetgjørende prosess i seg selv, ettersom dette fungerer ekskluderende fra det norske samfunnets fellesskap. De to bøkene som her utgjør studiens empiriske grunnlag, omtaler denne annetgjøringen og forhandlingen gjentatte ganger.

Follevåg trekker eksplisitt frem at annetgjøring tilknyttet norskhet og etnisk identitet er en forhandlingsprosess hvor utfallet av majoritetsbefolkningens kategorisering kan påvirkes.

At den Andre bestemmer kven vi er, tyder ikkje at vi er hjelpelause, for vi kan, og *må*, freiste å styre den Andre si forståing av oss, for å bli oppfatta slik vi helst vil bli oppfatta, for å konstituere vår identitet. (min kursivering) (Follevåg, 2002, p. 91)

Begge bøkene fremmer en forståelse av identitet som sosial. Når Follevåg skriver at den Andre bestemmer hvem vi er, kan dette tolkes slik at makten til å avgjøre hvorvidt transnasjonalt adopterte kategoriseres som norske, tilhører i siste instans medlemmene av den norske majoritetsbefolkningen. Det vektlegges imidlertid at transnasjonalt adopterte kan påvirke hvordan andre oppfatter deres identitet og norskhet, og derigjennom også utfallet av kategoriseringen. Dermed fremstår norskhet her som et sosialt fenomen som bringes til eksistens gjennom interaksjon mellom deltakere av minoritet og majoritet. Tekstens påpeking av at transnasjonalt adopterte ikke er «hjelpeløse» kan her tolkes som et motsvar til litteraturens, og det problemorienterte perspektivets, fremstilling av den adopterte som «ynkelig» (Follevåg, 2002, p. 19). Videre hevder teksten at de transnasjonalt adopterte ikke bare kan, men også *må*, prøve å påvirke kategoriseringen. Formidlingen av påvirkningen som nødvendig, viser styrken i ubehaget innen transnasjonal adopsjon tilknyttet å bli kategorisert

som «ikke norsk» eller «innvandrere». Det kan også tolkes slik at *alle* transnasjonalt adopterte må fremme sin norskhet, for derigjennom å ha større kollektiv påvirkningskraft på den generelle oppfattelsen av transnasjonal adopsjon som en del av den norske majoriteten. Follevåg fremmer her en strategi som bygger på konfrontering, hvor den fremmede med makten til å kategorisere vedkommende skal konfronteres dersom en blir satt i «feil» kategori.

Her er Ramm noe uenig, og hevder at å ta opp kampen for å bli forstått av andre på samme måte som de forstår seg selv, er nytteløst.

Likevel vil jeg ikke anbefale å heise kampflagget. I den grad det er snakk om noen kamp, er det i så fall kampen mot uvitenhet, slik jeg ser det. Da fungerer motangrep mot sin hensikt. Dessuten er det ikke snakk om en kamp som utkjempes en gang for alle. (Ramm, 2007, p. 25)

Dette viser at Ramm ikke har samme oppfatning som Follevåg, angående hvorvidt det er lønnsomt å forhandle egen norskhet og etnisk identitet, eller konfrontere de som kategoriserer. Ramm påpeker imidlertid at det eksisterer en uvitenhet det kan være verdt å kjempe mot, men at konfrontasjoner og forhandlinger i små skala ikke vil være nyttig for å øke kunnskap. Videre hevder hun at denne kampen aldri vil ta slutt, noe som viser til en eksisterende annetgjørende prosess på et høyere nivå enn hos det enkelte individ. Ved å motsi én som (mis)kategoriserer henne, vil hun ikke hindre at andre gjør det samme ved et senere tidspunkt. Dette tyder også på at Ramm er mer forsiktig i sin forhandling, enn det Follevåg er. I *Adoptert* fremkommer en noe mindre direkte måte å forhandle norskhet, som ofte omhandler nonverbal kommunikasjon og formidling gjennom sosiale prosesser.

Begge bøkene inkluderer situasjoner hvor de har blitt annetgjort på bakgrunn av deres fenotypiske trekk, og hvor de har forhandlet sin norskhet og tilhørighet i møte med deler av den (hvite) majoritetsbefolkningen. Boken *Adoptert* inkluderer lite eksplisitt om møter med annetgjøring gjennom (mis)kategorisering som «ikke norsk» eller innvandrere. Teksten tar imidlertid opp flere hendelser, tanker og følelser som viser til teknikker for å formidle norskhet utad. Ramm peker blant annet på omgangskrets som virkemiddel for å unngå annetgjørende prosesser.

Situasjoner med mange ukjente kunne virke skremmende som barn (...). Jeg fikk en påminnelse om min annerledeshet. Jeg så meg selv med andres øyne. Derfor likte jeg å være sammen med noen jeg kjente, når jeg for eksempel skulle begynne på en ny fritidsaktivitet (Ramm, 2007, p. 43)

I sitatet over forklares eksplisitt en strategi for å formidle norskhet, og derigjennom forebygge rasialiserte annetgjørende prosesser. I første del av utdraget fremkommer det at annerledeshet blir fremtredende i møte med mange fremmede. Dette sikter trolig til at fenotypiske trekk

skiller seg fra majoriteten av fremmede de møter på, som her kan antas å være hvite nordmenn. Annerledesheten fremstilles her som en følelse av å skille seg ut i mengden, som også viser til en bevissthet innen transnasjonal adopsjon tilknyttet egen fremtreden. Dette blir også tydelig videre i teksten: «jeg så meg selv med andres øyne». Ved å beskrive det som «andres øyne» viser også teksten at fremmedes blikk er annerledes enn hennes eget. Innen transnasjonal adopsjon er det vanlig å anse seg selv for å være norsk, mens fremmede trolig i hovedsak ser fenotypiske trekk som skiller seg fra den (hvite) majoritetsbefolkningen, som igjen kan føre til en rasialisert annetgjøring gjennom (mis)kategorisering på bakgrunn av (mis)forstått norskhet. Teksten fungerer også selv som en markering av norskhet, ved å vise at hun som transnasjonalt adoptert kjenner det «norske blikk», og derigjennom kan vurdere seg selv fra en (hvit) majoritetsposisjon. På bakgrunn av annerledesheten beskrives her et ønske om å omgi seg med venner eller bekjente i situasjoner hvor mange fremmede vil være til stede.

I ettertid har jeg forstått at mine norske venner også ble mitt norske alibi. Sammen med dem fremsto jeg som norsk, noe jeg ikke uten videre gjorde alene. (Ramm, 2007, p. 43)

Det kan her tenkes at ved å omgi seg med (hvite) venner, hvor fremmede mulig kan høre deres samtaler der det norske språk benyttes, vil adopsjonskategorien kommuniseres til omgivelsene. Det er her interessant at teksten ikke nevner hvithet i utdraget (eller andre steder for øvrig), men kun omtaler vennene som «norske». Dette tydeliggjør hvithet som en taus norm tilknyttet kategorien «norsk». Teksten benytter i langt større grad begreper som «norsk», «adoptert», «asiatisk» og «koreansk», mens begrepet *hvit* utelukkes, eller italesettes kun gjennom begrepet «norsk». Myong påpeker at få transnasjonalt adopterte i hennes doktorgradsstudie italesetter hvithet direkte, men det nevnes indirekte gjennom andre uttalelser. Hvitheten blir her tydelig når informantene snakker om hva det betyr å «se annerledes ut», ikke «ligne på» venner eller familiemedlemmer og lignende (Myong Petersen, 2009a, p. 244). Videre hevder *Adoptert* at vedkommende fremsto som norsk med vennene sine, noe transnasjonalt adopterte ikke uten videre gjør alene. Dette italesetter et ubehag tilknyttet å fremstå som noe annet enn norsk. En frykt for å bli misforstått som innvandrer går igjen innen transnasjonal adopsjon, og omtales blant annet i Brottveits studie (Brottveit, 2/1996). Her knyttes frykten opp mot negative konnotasjoner som befolkningen tilknytter innvandring og kulturforskjeller. Gjennom å forhandle sin norskhet ved å omgås hvite venner, bruke det norske språk og lignende, fører transnasjonal adopsjon i mindre grad til denne misforståelsen. Zhao finner også i sin doktorgradsavhandling at en informant valgte å kun

omgås med norske venner for å fremme sin norskhet til utenforstående (Zhao, 2012). Når Ramm trekker frem at vennene hun omgås er norsk (og trolig hvit), forteller teksten også indirekte at hun strategisk unngår andre med «fremmede» fenotypiske trekk, som for eksempel innvandrere. Sætersdal og Dalen finner i sin studie at transnasjonalt adopterte bevisst unngår muligheter for kontakt med innvandrere, blant annet gjennom å holde fysisk avstand til de i offentligheten, i frykt for å havne i denne kategorien selv (Sætersdal & Dalen, 1999). Dermed benyttes avstand fra andre med minoritetsutseende, samt å omgås andre (hvite) nordmenn som strategier for å nonverbalt formidle adopsjonskategorien til samfunnet rundt, og på den måten unngå kategorien «innvandrer». På denne måten fungerer overnevnte strategier som en forhandlingsteknikk, hvor en etablering av norskhet virker forebyggende for å unngå situasjoner hvor rasialisert annetgjøring kan finne sted.

Follevåg trekker også frem hvordan fenotypiske trekk fører til en misforståelse av vedkommendes norskhet, hvor han opplever å bli kategorisert som innvandrer eller utlending til tross for kulturelle faktorer som formidler norskhet.

Eg følte meg også misforstått. Når framande folk både før og etter vidaregåande byrja å snakke på engelsk til meg, når dei spurde kva land eg kom frå, sjølv om eg snakka norsk til dei og hadde eit norskklingane namn, så betydde det at dei såg på meg som utlending eller «ikkje eigentleg norsk».
(Follevåg, 2002, p. 103)

Vektleggingen av at forhandlingen av egen norskhet medbringer en følelse av å være «misforstått», markerer norskhet ved å antyde at majoritetsposisjonen i det norske fellesskapet burde være selvsagt. Dette viser også til den transnasjonalt adoptertes selvoppfattelse og kategorisering av egen identitet som utelukkende norsk. Ved å fremheve at dette var hendelser som skjedde både før og etter vidaregåande, viser teksten at dette var situasjoner som oppstod både på mindre tettsteder, og i by, ettersom Follevåg flyttet fra tettsted til by for å gå vidaregåande skole og senere studere. Det kan dermed tolkes som at overordnede handlemåter og annetgjørende prosesser eksisterer rundt transnasjonal adopsjon uavhengig av kjennskap til nærmiljø og befolkning. Utdraget viser til det norske språk og norskklingende navn som strategi for å forhandle de rasialiserte annetgjørende prosessene som finner sted. Myong hevder at adoptivforeldre velger å gi det transnasjonalt adopterte barnet et, til en viss grad, tradisjonelt navn fra kulturen det adopteres til, og dette fungerer igjen som en sentral del i forhandlingen av vedkommendes tilhørighet (Myong Petersen, 2009a, p. 83). Dette er ifølge *Adoptert Identitet* ikke tilstrekkelig, ettersom vedkommende opplever å bli snakket til på engelsk, og stilt spørsmål om opprinnelsesland, til tross for formidling av overnevnte kulturelle strukturer. Det er her tenkelig at utenom språk og navn, som utgjør sentrale

kulturelle strukturer i norskhet, vil det hovedsakelig være de fenotypiske trekkene som skiller den transnasjonalt adopterte fra majoritetsbefolkningen, som her utgjør grunnlaget for antakelsen om transnasjonalt adopterte som «ikke egentlig norsk». At Follevåg oppfatter konversasjonspartnerens kategorisering av seg selv som dikotom hvor de mulige utfallene er «utlending» og «ikke egentlig norsk» er her interessant. Dette kan tolkes slik at transnasjonal adopsjon gir opphav til en misforståelse hvor vedkommende på den ene siden kan kategoriseres som utlending, som impliserer en tilhørende fremmed kultur og oppvekst. På den andre siden kan det føre til en kategorisering i den vide kategorien «ikke egentlig norsk», som her kan vise til at vedkommende ikke vil bli godkjent som en del av den norske majoriteten selv om adopsjonskategorien italesettes. Dermed fører situasjonen til en rasialisert annetgjøring uansett utfall. Kategorien «ikke *egentlig* norsk» kan likevel tolkes som mer inkluderende enn kategorien innvandrere, ettersom innvandrerkategorien indirekte betyr «ikke norsk». Myong finner i sin doktorgradsavhandling at transnasjonalt adopterte opplever å bli plassert et sted i midten på det rasialiserte hierarkiet. Dette innebærer at som transnasjonalt adoptert fra Korea, vil de plasseres over «innvandrere» og «flyktninger», men under (hvite) dansker. På den måten ekskluderes de fra den (hvite) majoriteten, selv om de anerkjennes som mindre «fremmed» enn «innvandrere» og «flyktninger» (Myong Petersen, 2009a, p. 274). *Adoptert Identitet* fremmer videre denne kategoriseringen som overraskende og uforståelig:

Sjølv om eg hadde blitt vand til å forklare at eg likevel var norsk, så blei eg like overraska og frustrert kvar gong det skjedde. Eg skjøna ikkje at det var mogleg å oppfatte meg som «utlending» (Follevåg, 2002, p. 104)

Ved å trekke frem at vedkommende var «blitt vant til» å forklare sin norskhet, viser teksten at rasialisert annetgjøring utgjør en gjentakende opplevelse. Det kan dermed ses på som et mønster, hvor transnasjonal adopsjon gjentatte ganger ikke gjenkjennes som «ordentlig» norsk, og blir annetgjort og ansett som «de andre». Her poengteres også at adopsjonskategorien må forklares som virkemiddel for å poengtere norskhet i møte med utenforstående, ettersom språk og navn ikke er tilstrekkelig til å bli inkludert i den norske majoriteten. At teksten omtaler situasjonen som «overraskende» viser at dette ikke samsvarer med vedkommendes egne oppfattelse av seg selv. Her fremmer teksten selv en norskhet, hvor vedkommende plasserer seg selv som «selvfølgelig norsk», og situasjonen fremstår dermed som unaturlig. Frustrasjonen over å måtte forhandle sin norskhet gjentatte ganger, viser også til en uendret oppfattelse av egen norskhet over tid. Den eksterne kategoriseringen ser dermed ikke ut til å påvirke vedkommendes etniske identitet. Dette blir også tydelig når teksten

trekker frem forvirringen over at andre kategoriserer vedkommende som «utlending». At teksten fremmer det som en umulighet å bli misforstått for å være innvandrere, kan likevel tolkes som en redsel for å bli kategorisert som fremmed, og på den måten «miste» sin posisjon i majoritetsbefolkningens norske fellesskap. Det kan tenkes at konsekvensene som medfølger eventuell miskategorisering som innvandrere innebærer en større mulighet for å oppleve diskriminering eller rasisme. Sætersdal og Dalen (Sætersdal & Dalen, 1999) hevder i sin studie at transnasjonalt adopterte opplever at kategorien «innvandrere» er tilegnet en lav status av majoritetsbefolkningen tilknyttet en oppfattet stor ulikhet omhandlende kulturelle aspekter. Det kan som nevnt tenkes at dersom transnasjonalt adopterte kategoriseres som innvandrere vil dem dermed oppleve å bli sett ned på av majoritetsbefolkningen. Brottveit finner videre at transnasjonalt adopterte frykter kategorien «innvandrere» ettersom den medbringer fordommer tilknyttet bakgrunn og en utagerende atferd. Slik *Adoptert Identitet* fremstiller forhandling av norskhet ovenfor, kan det leses som en aktiv handling for å unngå konsekvensene av rasialisert annetgjøring og en eventuell feilkategorisering.

Ramm trekker også frem situasjoner preget av rasialisert annetgjøring, hvor mestring av språket ikke er tilstrekkelig for å bli ansett som en del av majoritetsfellesskapet. Her beskriver hun en situasjon hvor hun var på café med en venninne, hvor en fremmed mann snakket til henne.

Den gamle fortatte å stirre, og da jeg omsider var ferdig med å lese, klarte han ikke holde seg lengre: «Unnskyld at jeg forstyrrer, men jeg må si du snakker godt norsk!» utbrøt han høflig. Jeg smilte høflig tilbake og svarte at jeg var adoptert. (Ramm, 2007, p. 129)

Selv om det norske her språk benyttes problemfritt, fører de «fremmede» fenotypiske trekkene til forstyrrelse av den oppfattede norskheten, og videre til en (mis)kategorisering i kategorien «innvandrere» eller «ikke norsk». Ettersom språket i seg selv ikke er tilstrekkelig, italesettes adopsjonskategorien for å markere norskhet og plassering i det rasialiserte hierarkiet, og på den måten forhandle den rasialiserte annetgjørende prosessen som finner sted. Ramm vektlegger at å benytte italesettelse av adopsjonskategorien, i tillegg til kulturelle strukturer som språk, likevel ikke alltid garanterer en inkludering og derigjennom en plassering i kategorien «norsk»

Men opplysningen var ikke tilstrekkelig, så mannen fortsatte: «Ikke nok med at du snakker helt uten aksent – du kan jo lese flytende òg!» (Ramm, 2007, p. 130)

I utdraget kan vi se den nevnte generelle oppfatningen om at innvandrere har aksent, slik Zhao omtaler i sin doktorgradsavhandling (Zhao, 2012, p. 157). Her igjen ser vi hvordan de

fenotypiske trekkene fortsetter å forstyrre norskhetskategorien og føre til en ekskludering fra norskhetsbegrepet selv om adopsjonskategorien italesettes og kulturelle aspekter som språk er markert. Dette vitner om hvor betydningsfullt utseende er for oppfattelsen av etnisk tilhørighet.

Follevåg viser også hvordan forhandlingsprosessen tilknyttet rasialisert annetgjøring gjennom språk er problematisk, selv etter han har tydelig forklart at han har norsk som morsmål.

Andre har sagt til meg at eg snakkar imponerende godt norsk, og så har dei spurt om kva som er morsmålet mitt. Eg har svara: «norsk». Dei har spurt meg igjen: «Ja, men kva er det eigentlege morsmålet ditt?» Mitt svar nok ein gong: «norsk». (Follevåg, 2002, p. 97)

Her påpeker teksten at «rase» blir gjort gjeldende selv om de har norsk som morsmål, og tydelig behersker språket. Også her fremstår et komplement vedrørende deres språk negativt, ettersom det utgjør en annetgjørende prosess hvor den fremmedes tegn til overraskelse viser til en oppfattelse av transnasjonal adopsjon som «ikke norsk». Dette blir også tydelig når den fremmede antyder at den transnasjonalt adoptertes morsmål ikke er norsk. Her framkommer det tydelig at fenotypiske trekk virker forstyrrende på norskheten, og fører til en rasialisert annetgjøring av transnasjonal adopsjon. Dette viser til at kategorien «hvit» utgjør en betydelig del av fenomenet «norsk», ettersom Follevågs asiatiske trekk medfører en oppfattelse av vedkommende som «mindre norsk». Selv om adopsjonskategorien blir markert hvor den transnasjonalt adopterte formidler at vedkommendes morsmål er norsk, blir ikke vedkommende akseptert som en del av majoritetsbefolkningen, og det stilles spørsmål om hva deres *egentlige* morsmål er. Zhao påpeker at når ordet *egentlig* inkluderes i spørsmål omhandlende den transnasjonalt adoptertes opprinnelse (her morsmål), omhandler det ikke utelukkende nysgjerrighet tilknyttet språk, men fungerer også som et spørsmål om hvem vedkommende egentlig *er*. Dermed blir den transnasjonalt adoptertes oppfattede identitet konstruert i nevnte samtaler, og resulterer i den eksterne kategoriseringen av vedkommende som norsk eller ikke norsk (Zhao, 2012, p. 93). Når ordet *egentlig* inkluderes, viser dette altså til en oppfattelse av transnasjonal adopsjon som annerledes. Follevåg viser til at fremmede ikke aksepterer at han ikke har et annet morsmål, og hevder de «gir opp» på å få det svaret de ønsker å høre:

Til slutt gjev dei opp, sjølv om det er tydeleg at dei har lyst til å spørje endå ein gong. (Follevåg, 2002, p. 97).

Her kan vi se at forhandlingen av den annetgjørende prosessen ved å italesette adopsjonskategorien og markere seg som norsk, ikke garanterer at fremmede kategoriserer vedkommende utelukkende som en del av majoriteten. Ved å vektlegge at den andre til slutt gir opp, viser Follevåg også indirekte at han selv ikke gir opp forsøket på å overbevise den andre om adopsjonskategoriens norskhet. Dette viser også at konversasjonspartneren trolig på forhånd har konkludert med at det eksisterer et annet svar enn norsk.

Ramm trekker også frem at mennesker man fører samtaler med, ofte har konkludert med svar før de i det heletatt stiller spørsmålet.

De ledende spørsmålene førte mot den konklusjonen jeg ganske raskt skjønnte at de allerede hadde trukket. Å svare på spørsmålene ble meningsløst. Spørsmålene skapte en følelse av å ikke bli forstått eller tatt på alvor. P. 24

Her viser Ramm igjen en oppfatning av at å svar på spørsmål er nytteløst, ettersom samtalepartneren allerede har bestemt hvilket svar som er «riktig». Dette viser til at den rasialiserte annetgjørende prosessen starter før den transnasjonalt adopterte i det heletatt har mulighet til å besvare spørsmål, og derigjennom forhandle hvilket utfall en eventuell kategorisering skal få. At fremmede stiller spørsmål av ledende karakter, som vitner om at de allerede har kategorisert den transnasjonalt adopterte som annerledes, fører her til en følelse av å ikke bli forstått eller tatt på alvor. Dette viser den uvitenheten Ramm tidligere omtalte, hvor medlemmer av den (hvite) majoritetsbefolkningen foretar forhåndsbestemte (mis)kategoriseringer basert på uvitenhet, en uvitenhet de tilsynelatende ikke er villige til å bli informerte om. Følelsen av å ikke bli tatt på alvor, sikter trolig til oppfatningen av at et svar som ikke «passer» i den forhåndsbestemte kategoriseringen vedkommende allerede har gjort, ikke vil bli godtatt. En misforstått følelse kan tenkelig også omhandle en opplevd rasialisert annerledeshet, som innebærer en (mis)forståelse av den transnasjonalt adoptertes norskhet, og derigjennom en kategorisering som «fremmed». Kombinasjonen av de overnevnte opplevelsene viser dermed en oppfattelse av at transnasjonal adopsjon kan danne grunnlaget til en rasialisert annetgjøring som ikke lar seg forhandle.

Adoptert Identitet tar også opp vanskeligheten tilknyttet forhandling av de rasialiserte annetgjørende prosessene hvor «den Andre» avgjør om transnasjonalt adopterte inkluderes i norskhetsbegrepet eller ikke.

Eg følte meg ikkje som ein innvandrar eller utlending. Men kva hjalp det når dei Andre meinte eg var det? (Follevåg, 2002, p. 104).

Dette viser til norskhet som en kontinuerlig sosial prosess som må forhandles og forklares, samt at norskhet ikke er «gyldig» med mindre den anerkjennes av eksterne aktører. Selv om transnasjonal adopsjon fører til en følelse av å være norsk, er ikke dette tilstrekkelig ettersom inkluderingen i det norske fellesskapet skjer gjennom ekstern kategorisering hvor medlemmer av den norske majoritetsbefolkningen anerkjenner vedkommende som «en av sine egne». Her viser også Follevåg at han selv utelukkende identifiserer seg som norsk. Brottveit hevder transnasjonalt adopterte som identifiserer seg som norsk, ofte anser adopsjonsstatusen som ubetydelig (Brottveit, 1999). Her viser imidlertid Follevåg at adopsjonsstatusen er av stor betydning, selv om han identifiserer seg som norsk og ikke har noe forhold til opprinnelseslandet. Ramm er her enig med Follevåg, og vektlegger at det ikke eksisterer tvil hos henne selv tilknyttet egen identitet, men at samfunnet opplever det som problematisk å kategorisere transnasjonalt adopterte.

Det er ikke jeg som har problemer med min egen identitet, det er samfunnet som har problemer med å identifisere meg. (Ramm, 2007, p. 147)

Her viser *Adoptert* at det eksisterer et behov i samfunnet for å plassere mennesker i kategorier, og at transnasjonalt adoptertes «fremmede» fenotypiske trekk kan forstyrre oppfattelsen av deres norskhet. Dermed kan adopsjonsstatusen føre til en (mis)kategorisering, hvor deres tilhørighet blir utydelig. Dette kan igjen ha noen annetgjørende implikasjoner for transnasjonalt adopterte, som for eksempel en opplevelse av etnifisering.

5.2 Etnifisering som annetgjørende prosess

Follevåg trekker frem at transnasjonal adopsjon gir opphav til en tiltenkt etnisk identitet, som tillegges individer. Det er denne prosessen jeg her kaller «etnifisering».

Som utenlandsadoptert opplever eg direkte og indirekte press om å «tilhøre» to nasjonar og kulturar: den norske og den sør-koreanske. (Follevåg, 2002, p. 52).

Her viser *Adoptert Identitet* at det eksisterer et generelt press i samfunnet tilknyttet etnisk identitet innen adopsjonskategorien. Selv om transnasjonal adopsjon ofte innebærer at det er svært små barn som adopteres og at man dermed ikke har minner tilknyttet opprinnelseslandet, eksisterer det likevel en forventning om at de skal ha et forhold til kulturen de ble født i. Follevåg vektlegger at dette presset er gjennomgående fra de er barn, og har stor innvirkning på dem som individer:

Utenlandsadopterte blir nærmast indoktrinerte og «kulturterroriserte» til å tru at dei må lære seg, og setje seg inn i, sin «opprinnelege» kultur for å bli «fullstendige menneske med ein heil identitet».
(Follevåg, 2002, p. 53)

Her benytter Follevåg begrepet *kulturterrorisme* som først ble anvendt av Thomas Hylland Eriksen (1999). Kulturterrorisme er, ifølge Eriksen, et resultat av den regjerende kulturelismen hvor alle skal få utøve sin kultur fritt, og skal uten følger kunne identifisere seg med sin opprinnelige kultur. Dette medfører at mennesker med fenotypiske trekk som skiller seg fra den (hvite) majoritetsbefolkningen forventes å ha en annen kultur, og det forventes også at de skal bære den kulturen med stolthet og utøve den skamløst (Hylland Eriksen, 1999, p. 31). Innen transnasjonal adopsjon innebærer dette at individer blir tillagt en etnisk identitet de selv ikke nødvendigvis identifiserer seg med, basert på deres fenotypiske trekk. Follevåg hevder at kunnskaper tilknyttet opprinnelseskulturen fremstår som en nødvendighet for å være et «fullstendig» menneske med «hel identitet». Dette viser en sosial ekstern kategorisering av identiteter hvor individer blir tillagt en etnisk identitet basert på deres (tiltenkte) kultur i tilknytning til vedkommendes opprinnelse. På denne måten skapes en etnifiserende prosess hvor transnasjonal adopsjon antas å innebære en kulturoverføring av opprinnelseskulturen til den transnasjonalt adopterte. Den annetgjørende prosessen blir tydelig gjennom at transnasjonalt adopterte antas å ha en ekstra kultur, som skiller dem fra den (hvite) majoritetsbefolkningen ved å eksternt kategoriseres som minoritet og «ikke fullstendig norsk».

Ramm skriver også om en opplevelse av etnifisering, og viser til konkrete hendelser i oppveksten som var preget av dette. I *Adoptert* trekkes Verdens Barns (tidligere Koreaforeningen) juletreff frem, som hun og familien deltok på noen år i oppveksten. Selv forstod hun aldri hvorfor hun skulle være med på en egen juletreff kun fordi hun selv var adoptert fra Korea. Formålet med juletreffene kan tenkes å være det fellesskapet Howell omtaler i sin studie. Howell hevder adoptivforeldre finner trygghet og fellesskap i andre adoptivfamilier som har like opplevelser som de selv har. Videre hevder hun også at adoptivforeldre ønsker at deres barn skal få muligheten til å møte andre barn som har gjennomgått samme prosessen, og på den måten kan finne flere som de kan kjenne seg igjen i (Howell, 2001). Arrangementet fremstilles imidlertid med andre innvirkninger enn det etniske fellesskapet som trolig er begivenhetens formål.

Da vi kom til juletreffen, fant jeg imidlertid ingen som lignet på meg. I mine øyne så alle de andre barna helt like ut. Det var litt forvirrende det hele. Jeg så utover forsamlingen med norske øye. (Ramm, 2007, p. 41)

Utdraget ovenfor viser en oppfatning av at nordmenn, inkludert observatøren selv, ser alle asiater som like. Her viser teksten at dette er et kulturelt fenomen ved å trekke frem at transnasjonalt adopterte heller ikke evner å se forskjellene i en samling av asiater. De rasialiserte (asiatiske) kroppstegn produserer her en kroppslig homogenitet, og det etableres en kategori som ikke inkluderer den transnasjonalt adopterte selv. Her blir den transnasjonalt adopterte plassert i en gruppe med mennesker som angivelig skal ligne henne. Sitatet tydeliggjør at hun ikke ønsker invitasjonen til den etnifiserende prosessen hvor hun tilbys en etnisk identitet tilknyttet hennes «rase». Det blir tydelig at dette oppfattes fremmed, og dermed blir etnifiseringen en pålagt etnisk gruppeidentitet vedkommende ikke kjenner seg igjen i. I sitatet fremmer teksten også at vedkommende selv har «norske øyne» og ikke ser seg selv som annerledes. Å poengtere at hun selv har «det norske blikk» kan her tolkes som en markering av egen norskhet, samtidig som det fungerer som et motsvar til den etnifiseringen som finner sted. *Adoptert* signaliserer her norskheten som gjennomgående hos transnasjonalt adopterte, som ikke bare gir utslag i egen identitet, men også i andre kulturelle fenomener som forståelsesramme og virkelighetsoppfatning.

Var det dette foreldrene mine hadde ment da de sa jeg skulle få treffe barn som lignet på meg? Jeg lengtet hjem. Det følte som om de hadde tatt meg med på juletreffesten for de rare, de som ikke så ut som nordmenn. Sjelden har jeg følt meg så annerledes enn på disse festene, og sjelden har jeg følt meg mer usikker på hvem jeg var. (Ramm, 2007, p. 41)

Her viser sitatet en etnifisering av den transnasjonalt adopterte. Barn som foreldrene hevdet lignet på henne, var barn som ikke hadde samme fenotypiske utseende som den (hvite) majoritetsbefolkningen i Norge. På denne måten trekkes et tydelig skille mellom «oss» og «dem», hvor transnasjonalt adopterte havner i ut-gruppen. Ved å omtale dem som «de rare» fremstilles de som unormal i negativ betydning. At vedkommende ikke føler en tilknytning til de andre barna, selv om de er adoptert fra samme land og har fenotypisk like trekk, minner om det Howell finner i sin studie. Howell hevder at et likt utseende ikke er nok til å skape en tilknytning og et automatisk fellesskap, men heller kan være opphav til forvirring (Howell, 2003).

I *Adoptert Identitet* beskrives også opplevelser av ekstern etnifisering tilknyttet arrangement for utenlandsadopterte, hvor, i likhet med *Adoptert*, en følelse av å være misforstått blir formidlet. «Da eg var 10 år meldte foreldra meg på ein sommarleir for adopterte frå Sør-Korea.» (Follevåg, 2002, p. 53). Ved å trekke frem at foreldrene har meldt han på, viser det at ønsket i hovedsak ikke kom fra han selv, og det fremmes som foreldrenes

initiativ. Dette kan også her skyldes en økt interesse hos foreldrene tilknyttet at deres adoptivbarn skal skape relasjoner til andre barn med «like» opplevelser som deres eget. Som nevnt tidligere, viser Howell i sin artikkel at adoptivforeldre har sterkere tilknytning til andre adoptivfamilier, og de kulturelle aspektene til den transnasjonalt adoptertes opprinnelsesland, enn det den transnasjonalt adopterte selv har (Howell, 2001). Etnifisering beskrives av Follevåg som en svært negativ opplevelse.

Aldri har eg følt meg meir utilpass! Aldri har eg følt meg meir påtvungen ein «kulturell identitet»! Eg heldt ut i ein halv time før eg reiste derifrå. (Follevåg, 2002, p. 53)

Gjentatt anvendelse av ordet «aldri» signaliserer at det på slike samlinger for transnasjonalt adopterte var første gangen han for alvor følte seg etnifisert, hvor vedkommende tydelig ble annetgjort gjennom å bli tillagt en etnisk tilhørighet den (hvite) majoritetsbefolkningen ikke har. Dette samsvarer også med fortellingen i boken «adoptert» gjengitt ovenfor. Teksten viser også at samlingen var en unormal situasjon som vedkommende ikke var kjent med fra tidligere. Omtalen av opplevelsen som «utilpass» viser at vedkommende ikke var komfortabel og ikke følte at han hørte hjemme i den gitte kulturen som ble formidlet på samlingen. Dette kan ses som en form for annetgjøring gjennom å etnifisere; hvor andre hevdet han hørte hjemme et sted han selv ikke identifiserte seg med. Denne kategoriseringen går også igjen i det teksten videre gjenforteller en følelse av påtvunget etnisk identitet. «Påtvunget» forsterker her motviljen til å ta imot den kulturelle tilhørigheten han ble tilbudt av andre. Gjennom transnasjonal adopsjon blir barna sosialisert inn i den norske kulturen og omgås ofte mange fra den (hvite) majoritetsbefolkningen. Samlinger arrangert for transnasjonalt adopterte vektlegger ofte kulturen i opprinnelseslandet i form av tradisjonell mat, musikk, video fra og om opprinnelseslandet. Teksten viser til en ytre tillagt etnisk identitet, hvor identiteten ikke bare knyttes til de fenotypiske like trekkene med de andre transnasjonalt adopterte, men også til fokuset på den sørkoreanske kulturen på samlingen. Ved å fremme denne kulturen og forsamlingen som fremmed, påtvunget og en følelse av utilpasshet, markerer teksten en norskhet gjennom en fremstilling av å tilhøre den norske kulturen, og å ikke «høre hjemme» i den sørkoreanske. Gjentatte bruk av utropstegn i teksten viser at dette var svært sterke følelser, noe som også vises i sitatets siste setning. Follevåg skriver at vedkommende «heldt ut», som til vanlig brukes om vonde situasjoner og opplevelser. Den korte tidsperioden som omtales (en halv time) fremmer også styrken i de vonde følelsene.

Adoptert vektlegger også en forvirring tilknyttet forventningen om egen etnisk

identitet. En film om den sørkoreanske kulturen trekkes frem som eksempel på både den etnifiserende prosessen, og forvirringen den medbragte.

Helt til filmen begynte. Frodige bilder fra et annet land med fremmedartede bygninger flimret mot oss. Vakre kalenderdamer ikledd fargerike kimonoer med svart kajal og blå øyenskygge, oppsatt hår og strikkepinne gjennom toppen lyste opp lerretet. Jeg husker at jeg tenkte: 'Er det sånn jeg blir når jeg blir stor?' Ingen andre voksne damer jeg kjente, kledde eller sminket seg så merkelig. (Ramm, 2007, p. 42)

Filmen som ble vist bygger tydelig på stereotypiske bilder av den Sørkoreanske kvinnen. Det trekkes frem en følelse av fremmedhet blant annet i å omtale bygningene på filmen som «fremmedartede». Det fremmede vises også i uttalelsen om at ingen andre kvinner vedkommende kjenner til, kler eller sminker seg slik damene i videoen gjør. Denne fremmedheten som formidles står tydelig i kontrast til kjennskapet og det naturlige forholdet til den norske kulturen, og signaliserer her en tilhørighet til adoptivland, fremfor opprinnelsesland. Stereotypien som formidles er klart forskjellig fra den norske stereotypien den sammenlignes med, og som den transnasjonalt adopterte identifiserer seg med. I møte med den sørkoreanske stereotypiske kvinnen blir de norske trekkene tilknyttet utseende og mote tydeligere. Dette viser også den forvirringen Howell trekker frem, hvor møtet med mennesker fra opprinnelsesland skaper forvirring heller enn empati (Howell, 2003). Forvirringen som trekkes frem i siste del av sitatet, gjenspeiler også den opplevde forventningen om en etnisk tilhørighet innebærende de kulturelle trekkene de akkurat hadde blitt vist.

Selv om filmens innhold følte svært fremmed, undrer barnet på hvor hun egentlig hører til. Om hun tilhører det norske samfunnet, eller om hun *egentlig* tilhører det sørkoreanske.

'Hvorfor viser de denne filmen? Hva prøver de å fortelle? At jeg egentlig hører hjemme blant dem?' en skremmende tanke. (Ramm, 2007, p. 42)

Dette viser til etnifisering som en sosial konstruksjon av annerledeshet, hvor transnasjonalt adopterte kan føle seg helt normale frem til noen påpeker deres annerledeshet. Å ta transnasjonalt adopterte barn med på en samling bestående av kun transnasjonalt adopterte barn og adoptivfamilier, forklares i bøkene som annetgjørende ved å understreke deres annerledeshet og forvente en etnisk tilhørighet til en fremmed kultur. De tilbys en kulturell identitet de selv ikke kjenner seg igjen i. Ved å sette fokus på etnisitet knyttet til opprinnelsesland, skapes en forvirring tilknyttet hvor andre mener vedkommende hører til. At sitatet omtaler dette som en skremmende tanke, viser ubehag ved å bli kategorisert som «ikke

egentlig norsk» og gitt en «ny» etnisk identitet, og dermed kategorisert vekk fra den norske tilhørigheten og det fellesskapet den (hvite) majoriteten utgjør. Dette viser frykten Howard finner blant transnasjonalt adopterte omhandlende å bli kategorisert som innvandrere og «fremmede» av andre mennesker (Howell, 2003). *Adoptert* vektlegger videre at i slike situasjoner hvor man ble tatt med til samlinger for adopterte, følte vedkommende at egen identitet ble ubetydelig, og ble videre ansett kun for å være adoptert: «Jeg følte at jeg mistet meg selv. Jeg ble bare den adopterte.» (Ramm, 2007, p. 42).

I *Adoptert Identitet* fremheves at etnisk identitet er et personlig anliggende som ikke skal tillegges andre mennesker.

Eg er ikkje 100% norsk eller 100% koreansk. Eg er både-og og verken-eller. Lat meg, og andre utenlandsadopterte, få vere det. Slutt å presse på oss «røter», dvs. behovet for å tilhøre en kultur som vi ikkje hugsar noko som helst frå. (Follevåg, 2002, p. 53)

Etnifiseringen blir her kritisert, og fremstilt som svært negativt. Her ser vi at Follevågs tekst direkte vender seg til majoritetsbefolkningen, og ber om å få være i fred. Det vises til en identitet som ikke er helt definerbar ved å hevde han verken er 100% det ene eller det andre, og ber om at det også skal være greit. Dette «oppgjøret» med majoritetsbefolkningen kan tolkes som et forsøk på å frata «de Andre» kategoriseringsmakten, for å gjenvinne makten over egen identitet og tilhørighet.

Her kan vi se at begge bøkene, til tross for å være så forskjellige, fremmer sterk misnøye tilknyttet å bli tillagt en etnisk identitet de selv ikke identifiserer seg med. Selv om de er svært uenige angående strategier og vurderinger av situasjoner, er de i denne sammenhengen helt enige. Begge fremmer et ønske om å ende den eksisterende etnifiseringen av transnasjonal adopsjon, og uttrykker et stort ubehag tilknyttet situasjoner preget av dette.

5.3 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg vist at transnasjonalt adopterte også opplever annetgjøring på mer hverdagslige måter enn gjennom overordnede forståelsesrammer, manglende fokus i samfunnet og litterære fremstillinger. I hverdagslige møter med deler av den (hvite) majoritetsbefolkningen opplever transnasjonalt adopterte rasialiserte annetgjørende prosesser bestående av (mis)kategorisering som «ikke egentlig norsk» eller «innvandrere». Den rasialiserte annetgjørende prosessen igangsettes på bakgrunn av «fremmede» fenotypiske trekk, hvor trekkene bidrar til en forstyrrelse i persepsjonen av transnasjonalt adoptertes norskhet. Det påpekes at den eksterne aktøren (bestående av et medlem av den (hvite) majoriteten), innehar i siste instans kategoriseringsmakten og kan dermed avgjøre hvorvidt

den transnasjonalt adopterte blir inkludert i det norske majoritetsfellesskapet. Det fremheves imidlertid at den annetgjørende prosessen er en sosial prosess, hvor transnasjonalt adopterte kan påvirke hvilket utfall kategoriseringen får. Her benyttes ulike verbale og nonverbale virkemidler for å markere og formidle norskhet til fremmede. De to bøkene er noe uenig i hvordan denne forhandlingen fungerer best, hvor Follevåg oppfordrer til å konfrontere og verbalt overbevise samtalepartnere om hvilken etnisk tilhørighet han har, samt nødvendigheten av å kjempe for å bli oppfattet som norsk. Ramm på sin side hevder at kampen mot enkeltindivider er nytteløs, ettersom rasialisert annetgjøring er et større problem enn holdninger hos enkeltmennesker, og har sitt utspring i uvitenhet og uvillighet til å forstå transnasjonalt adopterte. Det påpekes imidlertid at kulturelle strukturer som språk og norsk navn ikke er tilstrekkelig formidling av norskhet til å bli inkludert i norskhetsbegrepet, og nødvendigheten av å italesette adopsjonskategorien blir her fremtredende. Ramm påpeker at også nonverbal kommunikasjon kan benyttes for å formidle norskhet til omverdenen, for eksempel ved å kun omgås norske (hvite) venner. Formidlingen garanterer imidlertid ikke inklusjon, og det fremkommer en mulighet for å bli plassert et sted på midten i det rasialiserte hierarkiet: Mer norsk enn innvandrere, men mer fremmed enn den (hvite) majoriteten.

I kapitlets andre del har jeg vist hvordan adopsjonsstatusen i seg selv kan føre til en rasialisert annetgjøring gjennom etnifisering. Det eksisterer en tilsynelatende oppfattelse av at adopsjonsstatusen medbringer en etnisk tilhørighet, og empirien trekker frem et opplevd press om en delt etnisk identitet, hvor det forventes at den transnasjonalt adopterte skal ha en tilhørighet til kulturen de ble født i. Et viktig eksempel som trekkes frem som etnifiserende, er arrangementer for transnasjonalt adopterte som holdes av adopsjonsorganisasjoner. Situasjoner hvor transnasjonalt adopterte plasseres sammen kun på bakgrunn av deres adopsjonsstatus, skaper et skille mellom dem og majoritetsbefolkningen, hvor de anses som ikke bare fenotypisk ulike, men også kulturelt forskjellige fra (hvite) nordmenn. Her er bøkene svært enige i en sterk misnøye tilknyttet etnifiseringen, og vektlegger at etnisk identitet er personlig, og ikke skal tillegges andre mennesker.

Annetgjøringen jeg her har undersøkt, kan sies å være nøytrale eller positivt motivert. Her har transnasjonalt adopterte blitt rasialisert og etnifisert i hverdagslige situasjoner som enten springer ut av uvitenhet, eller et (antatt) forsøk på å skape et positivt fellesskap. Annetgjøring av transnasjonalt adopterte kan imidlertid også finne sted i langt mer negativ karakter, hvor en misnøye tilknyttet deres ulikhet blir tydelig. Det neste kapitlet vil behandle annetgjørende prosesser bestående av rasisme, hvor transnasjonalt adopterte tydelig skiller fra majoritetsbefolkningen.

Kapittel 6 – Rasisme som annetgjørende prosess

Etter George Floyd, en afroamerikaner, ble drept av politiet i Minneapolis i 2019, oppstod et enormt engasjement verden over. Det ble gjennomført en rekke demonstrasjoner i mange ulike land, også i Norge. Disse demonstrasjonene innebar solidaritetshandlinger med George Floyd, men også protester mot opplevd diskriminering og rasisme i egne samfunn (Midtbøen, 2021). Dette engasjementet medførte betydelig økt oppmerksomhet på diskriminering og rasisme, også i land hvor den fargeblinde ideologien har vært fremtredende. Flere nordmenn med minoritetsbakgrunn, heriblant også transnasjonalt adopterte, skrev debattinnlegg i lokale og nasjonale aviser, hvor de trakk frem egne erfaringer med rasisme og diskriminering, og uttrykte en frykt tilknyttet det norske samfunn og deres «fremmede» trekk (se for eksempel Norum, 2020; Opdal, 2021).

Hübinette og Tigervall foreslår at å studere transnasjonalt adoptertes opplevelser mulig er den beste måten å studere ulike grader av diskriminering og rasisme, ettersom andre sentrale variabler som ulikheter i språk, kultur og religion er helt fraværende (Hübinette & Tigervall, 2009). Det er her viktig å bemerke at rasismen Hübinette og Tigervall sikter til, er her den tradisjonelle biologiske rasismen, hvor mennesker kategoriseres og hierarkiseres tilsynelatende kun basert på biologiske trekk tilknyttet «rase». Jeg er ikke helt enig i Hübinette og Tigervalls antakelse, ettersom transnasjonal adopsjon ikke vil være ideelt for å studere kulturell rasisme, ettersom de ikke skiller seg kulturelt fra majoritetsbefolkningen. Her vil det trolig være mer fruktbart å for eksempel studere andregenerasjons innvandrere, ettersom de kategoriseres som norsk, men i tillegg til å ha et «fremmed» utseende, også vil ha en tilknytning til deres foreldres opprinnelseskultur. Dermed vil man kunne få et mer nyansert bilde av rasismens ulike dimensjoner. I studier av annetgjørende prosesser tilknyttet transnasjonal adopsjon vil det imidlertid være fruktbart å også inkludere rasisme. Tidligere forskning viser at transnasjonalt adopterte opplever rasisme i Norge (Brottveit, 2/1996), og jeg er her interessert i rasismens annetgjørende effekt.

Jeg har valgt å gjøre et analytisk skille mellom rasialisering og rasisme. Rasialisering viser til de situasjoner hvor «rase» blir gjort gjeldende. Slik det fremgår av denne studiens teoretiske kapittel, er rasisme langt mer komplisert enn rasialisering, og innebærer som nevnt en hierarkisering av mennesker på bakgrunn av «rase», samt å tilegne mennesker negative (eller positive) egenskaper på grunn av deres biologiske rasialiserte trekk. Rasialisering går igjen i store deler av denne oppgaven, som den mest vanlige annetgjørende prosessen tilknyttet transnasjonal adopsjon. Jeg vil i dette kapittelet behandle situasjoner som

fremkommer av empirien som kan kategoriseres som rasisme.

Men i hvilken grad opplever transnasjonalt adopterte i det fargeblinde Norge diskriminering og rasisme? Hvordan fremstilles denne formen for annetgjøring sett fra transnasjonalt adoptertes ståsted? Jeg vil i dette kapitlet besvare studiens problemstilling omhandlende måter transnasjonalt adopterte annetgjøres i Norge, gjennom å belyse rasismens annetgjørende effekt. Det vil her bli undersøkt hvilke situasjoner innebærende rasisme som omtales i studiens empiriske grunnlag, samt hvordan transnasjonalt adopterte i Norge forholder seg til disse situasjonene.

Kapitlet er delt inn i to deler. I første del vil jeg undersøke hvorvidt rasisme forekommer blant barn og unge, samt hvordan dette virker annetgjørende for transnasjonalt adopterte. I andre del tar jeg for meg hverdagsrasisme og ekstrem rasisme i Norge, og hvilke holdninger som fremkommer i de to bøkene tilknyttet opplevelsen av rasisme.

6.1 Rasisme blant barn og unge

I boken *Adoptert* er flere delkapitler viet til opplevelsen av rasisme, eller fraværet av det, blant barn og voksne. Teksten starter diskusjonen om rasisme med å undre seg over om barn i det hele tatt evner være rasister. Dette illustreres med utsagn og refleksjoner fra Ramms datter i forbindelse med gjestelisten til en av barnets bursdager, hvor datteren ville invitere flere enn de hadde plass til.

«Ja vel, da. Men jeg vil ikke invitere Ramlo, for hun er brun!» (Ramm, 2007, p. 80)

Her trekker teksten frem et utsagn som kan kategoriseres som rasialisert, ettersom fenotypiske trekk her gjøres gjeldende. Den negative vinklingen mot vedkommendes hudfarge gjør det tenkelig at uttalelsen isolert kan omtales som rasisme, ved at Ramlo tilsynelatende plasseres lavere på hierarkiet enn vedkommende selv. Videre i teksten fremstilles en diskusjon rundt utsagnet som får frem refleksjoner omkring situasjonen, hvor det vektlegges at motivet bak utsagnet egentlig ikke hadde noe med hudfarge eller «rase» å gjøre.

Jeg spurte om hun var klar over at jeg var brun fordi jeg var fra Korea, og at hun derfor var litt brun selv. Dette hadde hun nok mer eller mindre klart for seg. Det hun imidlertid hadde registrert, var at Ramlo ofte hadde med seg skolebrød, berlinerboller eller andre fristende søtsaker i matboksen sin. Det fikk ikke datteren min. (Ramm, 2007, p. 80)

På denne måten ufarliggjør teksten diskriminerende utsagn, ved å hevde at det som ligger bak handler om andre følelser enn reell rasisme. Det er uvisst om barnet i teksten oppfattet Ramlos lunsj som kultur, og dermed som et resultat av hennes opprinnelse, som kjennetegnes

av vedkommendes hudfarge. Dersom dette var tilfellet, er datterens utsagn et eksempel på kulturell rasisme ifølge overnevnte definisjon. Ved å vektlegge at Ramlo fikk usunne søtsaker i matboksen, oppfulgt av uttalelsen «Det fikk *ikke* datteren min» (min kursivering), oppstår også en normalisering av hennes egen familie. Dette kan anses som en markering av forfatters norskhet, ved å fremme egne kostholdsvaner som samsvarende med de norske (normale) vaner og råd. Dette støttes når teksten videre skriver:

(...) [F]oreldrene til Ramlo var fra et land hvor informasjonskampanjer om sunt kosthold ikke hadde vært det mest fremtredende. (Ramm, 2007, p. 80)

Ved at teksten her trekker frem Ramlos opphav og deres manglende kunnskap, skaper forfatter et hierarki hvor vedkommende plasserer seg selv over Ramlos familie. Dette kan tolkes slik at teksten plasserer transnasjonal adopsjon over innvandring i hierarkiet. Ved å vektlegge manglende kunnskap om kosthold og den norske normen om matpakke, trekkes også et skille mellom «den integrerte» som har kunnskaper om normer og innretter seg etter regjerende oppfatninger i det gitte samfunn, og «den ikke-integrerte». Disse nevnte rasialiserte holdningene som fremmes i teksten bidrar til en annetgjøring av innvandrere, hvor de plasseres i kategorien «de andre», mens den transnasjonalt adopterte (eller den integrerte) plasseres i den majoriserende kategorien «vi».

Det er tenkelig at *Adoptert* forsøker å vise at barn som ytrer seg rasistisk, ikke egentlig er rasister. Det skrives spørrende om barn har kunnskaper nok til å være rasister, og dersom de forfekter rasistiske holdninger de har lært hjemme, er de da rasister eller bare papegøyer som gjengir andres holdninger? Avsnittet avsluttes med å hevde at å tillegge barn rasistiske holdninger fort kan bli «en smule voldsomt». Hübinette og Tigervall finner at barn helt nede i barnehagealder skaper rasistiske hierarkier basert på ulikheter de selv oppdager hos hverandre, hvor lysere hudfarger plasseres over de mørkere (Hübinette & Tigervall, 2010). Zhao finner i sin doktorgradsavhandling at bruken av fenotypiske trekk som mobbing blant barn oppfattes ulikt hos sine informanter. Flere av informantene benytter samme strategi som Ramm, hvor vurderingen av hvorvidt utsagnene blant barn er rasistiske baseres på hvilke intensjoner som ligger bak. I det tilfellet hvor intensjoner vektlegges, svarer flere av informantene at barn ikke har kunnskaper nok til at deres utsagn kan defineres som rasisme. Informantene benytter her utsagn som for eksempel «barn tenker ikke så langt» for å ufarliggjøre rasisme. På den andre siden argumenterer Zhao at selv om rasistiske uttalelser blant barn ikke tillegges baktanker og holdninger, er *ikke* handlingene uskyldige. Holdningene og handlingene er lært av voksne, som vitner om rasisme i familien, og også i samfunnet for

øvrig (Zhao, 2012, p. 115). Zhao påpeker videre at gjennom en majoritetsinkluderende forståelse utgjør rasialiserte ytringer og handlinger hos barn en form for hverdagsrasisme, hvor rasialiserte handlinger og ytringer har sårende, skadende og ekskluderende effekter (Ibid., p. 123). Jeg vil derfor argumentere at utsagn og handlinger blant barn med «rase» som virkemiddel, er å kategorisere som rasisme, uavhengig av intensjoner og holdninger, ettersom de enten forfekter rasisme selv (enten som ideologiske holdninger, eller som skadelige og ekskluderende utsagn med «rase» som virkemiddel), eller gjengir rasismen som eksisterer i andre deler av samfunnet.

Videre argumenterer *Adoptert* for at rasistiske kommentarer med formål om å erte, ikke er verre enn å kalle noen dum. Det hevdes foreldre og andre voksne overreagerer når det gjelder bemerkninger og mobbing som kan kategoriseres som rasisme. Argumentene gjenspeiler en holdning om at rasisme i seg selv ikke er verre enn andre bemerkninger, og derfor ikke trenger større konsekvenser eller følger. En stillhet rundt rasisme utført av barn, kan signalisere at slike holdninger og handlinger er akseptable. Dette kan videre bidra til utviklingen av rasisme ettersom barn på den måten vokser opp uten at rasisme i form av kommentarer og handlinger møter motstand og utfordring.

Boken *Adoptert Identitet* nevner også mobbing blant barn og ungdom. Follevåg vektlegger at foresatte og lærere er oppmerksom på eventuelle problemer som kan ramme barn med «fremmede» fenotypiske trekk:

Foreldre og lærere er klar over kva som kan oppstå av problem når ein med utanlandsk utsjånad kjem til eit lite samfunn som ikkje er vant til slike menneske. (Follevåg, 2002, p. 9)

Her vektlegger teksten en bevissthet omhandlende mulige problemer som kan oppstå når barn med fenotypiske «fremmede» trekk blir en del av det lokale samfunnet. Det er her tenkelig at problemene omhandler opplevelser av rasisme. Med denne fremstillingen oppfattes problemer også som noe grunnleggende og selvfølgelig som må bekjempes, og som ikke er mulig å unngå. Teksten trekker også frem at den transnasjonalt adopterte kommer til et «lite samfunn» hvor innbyggerne ikke er vant til mennesker med «utenlandsk utseende». Hübinette og Tigervall finner det samme i sin undersøkelse, hvor nykommere til mindre tettsteder i større grad opplever annetgjørende atferd hos befolkningen (Hübinette & Tigervall, 2010). Likevel vektlegger teksten at viktige ansvarspersoner i oppveksten var bevisst problemene, og handlet deretter. Follevåg beskriver en problemfri opplevelse av barneskolen, hvor den transnasjonalt adopterte var «beskyttet» av lærere.

Eitkvart tilløp til mobbing i skulegården blir slått ned på umiddelbart. Ære vere lærarane for det, som gjorde at åra på barneskulen var så problemfrie som det kan gå an. (Follevåg, 2002, p. 9)

Det eksisterte tilfeller av mobbing. Hvorvidt disse tilfellene er tilknyttet fenotypiske trekk, kommer ikke eksplisitt frem i teksten. Det kan imidlertid tenkes at dette er tilfellet, basert på utdragets tilhørighet til overnevnte utdrag omhandlende den transnasjonalt adoptertes «utenlandske utseende», og det er derfor tenkelig at mobbingen kan kategoriseres som rasisme. Barne- og likestillingsdepartementet definerer mobbing som: «En person er mobbet når han eller hun, gjentatte ganger og over en viss tid, blir utsatt for negative handlinger fra en eller flere andre personer.» (Olweus & Gorseth, 2006, p. 5). De tydeliggjør at *negative handlinger* her forstås som handlinger med den hensikt å påføre andre ubehag eller smerte. Videre vektlegger de at mobbing består av en makt- eller styrkeubalanse, hvor mobbingen er en maktdemonstrasjon hvor vedkommende som utsettes for mobbingen er tilnærmet hjelpeløs mot mobberne. Dette kan tolkes slik at mobbing består av en demonstrasjon av overlegenhet gjennom å gjentatte ganger påføre andre smerte eller ubehag. Når «rase» gjennom fenotypiske trekk benyttes som grunnlag for denne demonstrasjonen, kan det argumenteres at mobberne skaper et rasialt hierarki, hvor de setter seg selv og sin «rase» (trolig hvit) over den andres «rase». Dermed kan mobbing basert på fenotypiske trekk her kategoriseres som rasisme, ifølge overnevnte definisjon (Rogstad & Midtbøen, 2010). Teksten viser derimot at alle tilfeller av mobbing medførte negative sanksjoner fra lærerne, og dermed tilhører mobbetilfeller fåtallet. Dette viser også til muligheten til, og viktigheten av, å bekjempe rasisme i alle tilfeller, selv når utsagn og handling kan kategoriseres som hverdagsrasisme og anses for å være en mildere form. Zhao definerer begrepet *hverdagsrasisme* som konkrete praksiser av eksklusjon, uavhengig av intensjonene bak dem (Zhao, 2012, p. 119). Et lavt antall tilfeller av mobbing og rasisme på barneskolen på den transnasjonalt adoptertes hjemsted samsvarer med funnene i Hübinette og Tigervalls artikkel. Selv om det eksisterer antakelser om at transnasjonalt adopterte vil møte mer rasisme og annetgjørende atferd i befolkningen på mindre tettsteder, finner de at transnasjonalt adopterte som har sin oppvekst på et lite sted opplever mindre rasisme, rasialisering og annetgjøring ettersom befolkningen kjenner til vedkommendes adopsjonsstatus (Hübinette & Tigervall, 2009). Det er her tenkelig at den transnasjonalt adopterte blir godkjent som en del av majoriteten på bakgrunn av kjennskap til vedkommendes familierelasjoner og adopsjonsstatus. Videre trekker teksten frem lærere som sentrale aktører med påvirkningskraft til det omkringliggende samfunn, og derigjennom inneha makten til å influere handlingsmåtene til medelever. Det er her tenkelig at dersom lærerne ikke hadde påvirket elevene og grepet inn i situasjoner hvor mobbing og

annetgjøring fant sted, er det mulig den transnasjonalt adopterte hadde hatt en annen opplevelse av årene på barneskolen.

Mobbing hvor «rase» brukes for å såre andre, utgjør utvilsomt en annetgjørende prosess. Ramm påpeker imidlertid at også voksnes reaksjoner på rasisme blant barn kan ha en annetgjørende effekt.

Velmente voksne som tok meg i forsvar eller forfektet «en skal være snikk mot den adopterte fordi de er adoptert», toppet ydmykelsen. (Ramm, 2007, p. 81)

Også her viser Ramm en eksistens av mobbing ved bruk av rasisme, ettersom voksne forsøker å forsvare henne. I motsetning til Follevåg, som roser lærere og ansvarspersoner for å stoppe mobbing og rasisme, forteller Ramm at voksnes handlinger også kan ha en annetgjørende effekt. Å motkjempe mobbing og rasisme med å veldig tydelig italesette adopsjonskategorien, og deretter oppfordre til å være snill mot barn på grunn av deres adopsjonsstatus, produserer et skille mellom de (hvite) majoritetsbarna, og transnasjonalt adopterte. Bruken av adopsjonskategorien påpeker her en annerledeshet, noe Ramm beskriver som ydmykende. Å hevde at man må være snille mot adopterte fordi de er adopterte, viser også en holdning hvor synes synd på transnasjonalt adopterte. Transnasjonalt adopterte fremstår her som mer sårbare enn de (hvite) majoritetsbarna, ettersom det er ekstra viktig å være snille mot dem. På den andre siden kan det tenkes at en italesettelse av adopsjonskategorien også markerer skillet mellom transnasjonalt adopterte og innvandrere. Dersom kommentarene er tilknyttet opprinnelsesland eller kultur, er det dermed tenkelig at en italesettelse av adopsjonskategorien formidler at den transnasjonalt adopterte ikke «fortjener» kommentarene ettersom vedkommende er vokst opp i Norge uten tilknytning til noe annet land eller kultur. På denne måten fremstår også en holdning om at det er viktigere å være snille mot adopterte enn mot innvandrere. Dermed blir ikke den adopterte kun annetgjort fra majoritetsbefolkningen, men også fra innvandrere.

Follevåg påpeker at opplevelser tilknyttet rasisme har fulgt han videre i livet også, og trekker frem situasjoner senere i ungdomstiden som var preget av rasisme og mobbing.

Men kan seie såpass at når eg kjem til den nye plassen, får eg fiendar med ein gong, og dei ser umiddelbart Akillevs sitt svake punkt. I lange periodar kan eg ikkje krysse skulegarden eller gå frå skulen ned til ferjekaia utan at nokon roper nedsetjande merknader til meg om hår- og hudfargen min. Eg er ikkje eit menneske, men ein farge: «Guling!» (p. 10)

Her viser «Akillevs svake punkt» til hans «fremmede» fenotypiske trekk. Follevåg var som nevnt ikke oppmerksom på annerledesheten tilknyttet eget utseende i oppveksten, men

overgangen til videregående skole medførte en tydeliggjøring av fenotypisk ulikhet og dets betydning. Omtalen av andre som fiender antyder at rasisme var tilstedeværende helt fra starten. Utdraget viser videre til tydelige ytringer omhandlende den transnasjonalt adoptertes fenotypiske trekk. Follevåg påpeker at disse ytringene og handlingene fører til en opplevelse av tapt identitet, hvor den transnasjonalt adopterte reduseres til sitt utseende. Vektleggingen av å «ikke være et menneske» viser også til hierarkiseringen som skjer gjennom ytringer av rasistisk karakter, hvor de som ytrer seg plasserer vedkommendes «rase» lavere enn seg selv og egen «rase» på den verdimeslige skalaen. Dette er et eksempel på hvordan demonstrasjon av overlegenhet med «rase» som virkemiddel utgjør rasisme, slik jeg argumenterer ovenfor.

6.2 Hverdagsrasisme og ekstrem rasisme i Norge

Selv om det i *Adoptert* argumenteres for at rasistiske holdninger blant barn ikke kan tillegges mening, og ikke skal tas mer alvorlig enn annen form for mobbing, påpeker Ramm likevel at rasisme kan forekomme.

Som utenlandsadoptert og som mor til to blandingsbarn vet jeg at både rasistiske slengkommentarer og reell rasisme kan forekomme. Vi har alle fått slengbemerkinger. Disse kan imidlertid telles på én hånd og er verken noen dagligdags eller ukentlig hendelse, eller noe stort problem i våre liv. Selvsagt skulle jeg ønske vi kunne vært det helt foruten. (Ramm, 2007, p. 81)

Teksten trekker frem at rasisme er eksisterende i Norge, selv om vedkommende selv ikke føler at hverdagen er preget av dette. Det er her interessant at Ramm skriver «rasistiske slengbemerkinger» og «reell rasisme». Dette tyder på at vedkommende ikke anser rasistiske kommentarer for å inngå som «virkelig» rasisme. Bangstad og Døving påpeker i sin bok at rasismen ikke må avgrenses til å kun gjelde forferdelige hendelser, ekstremisme, monumental urettferdighet og mye lidelse i historien, ettersom det også omfatter ytringer, hendelser, og holdninger av langt mer hverdagslig, og mindre oppsiktsvekkende, art (Bangstad & Døving, 2015, p. 10). Dette innebærer at rasistiske slengbemerkingen også er å regne som rasisme, selv om det fremstår som mildere enn ekstrem rasisme omfattende trusler, vold og lidelse. Det er denne hverdagslige rasismen som ofte blir tiet om, og som ingen ønsker å vedkjenne seg (Helland, 2019, p. 11). Ut fra fortellingene i teksten kan det tolkes slik at hennes to «blandingsbarn» også har opplevd kommentarer eller handlinger de kategoriserer som rasisme. Når teksten bruker ordene «vi har alle ...» kan dette også virke som et forsøk på å normalisere rasismen ved å hevde at dette er noe alle opplever. Det kan likevel argumenteres for at medlemmer av gruppen som anses som majoritetsbefolkningen (her hvite) med stor sannsynlighet ikke opplever rasistiske slengbemerkinger, og det er derfor tenkelig at hun

egentlig refererer til minoritetsbefolkningen med fenotypisk ulike trekk fra majoriteten. På denne måten markeres også at transnasjonalt adopterte skiller seg fra den (hvite) majoritetsbefolkningen, og anses som «andre», ettersom (hvite) nordmenn ikke opplever verken rasistiske slengbemerkinger eller annen form for rasisme. Det blir dermed tydelig at transnasjonal adopsjon innebærer en annerledeshet som legges merke til, og som i ytterste konsekvens medfører rasisme.

Selv om beskrivelsen i boka *Adoptert* omhandler en strategi som normaliserer rasisme, har det flere ganger tidligere vært dokumentert alvorlige hendelser og handlinger som er utført mot transnasjonalt adopterte, eller andre mennesker med et fenotypisk annerledes utseende, og som uten tvil kategoriseres som rasisme. Noen av de mest alvorlige sakene omhandler drap av transnasjonalt adopterte som en handling på bakgrunn av deres fremmede «rase». Her er det verdt å trekke frem Benjamin Hermansen, Arve Beheim Karlsen, og Johanne Zhangjia Ihle-Hansen (Bitsch & Belgaux, 2021; Karlsen, 2002; Marifjæren, 1999; Norum, 2020). Terrorangrepet 22. juli 2011 er også en sentral episode som viser at rasisme er å finne i det norske samfunn, blant den norske befolkningen. Nevnte terrorangrep ble gjennomført av en etnisk (hvit) norsk mann preget av høyreekstremistisk ideologi, med en tanke om å hevne seg på politikere og politisk engasjert ungdom med en friere innvandringspolitikk (Kjos, 2013). I boken *Adoptert Identitet* beskrives en frykt for rasistiske ideologier tilknyttet disse hendelsene.

15 år gamle Benjamin Hermansen frå Holmlia i Oslo blir drept av nynazistar. Ei sterk uro spreier seg i meg. Berre to gongar før har eg kjent det like sterkt. (Follevåg, 2002, p. 124)

Her trekker teksten frem drapet på Benjamin Hermansen fra 2001. Det vektlegges i teksten at drapsmennene er nynazister. Nynazismen bygger på antisemittistisk og rasistisk ideologi, og har raserenhet som et av sine hovedmål (Lunde, 2011). De to mennene som ble dømt for drapet på Benjamin Hermansen var tilknyttet den nynazistiske gruppen Boot Boys Oslo, og delte trolig disse ideologiene (Ibid.). I disse ideologiene vil adopterte kategoriseres som fremmede på lik linje som innvandrere, ettersom de ikke deler den (hvite) biologiske «rasen» som majoritetsbefolkningen. Frykten teksten uttrykker i tilknytning til denne hendelsen blir også forsterket av frykten for å bli misforstått for å være innvandre på bakgrunn av sitt fenotypiske utseende, og dermed være mer utsatt for rasistiske handlinger som i dette tilfellet førte til at en ung gutt med fenotypisk utseende preget av mørkere hudfarge, hårfarge og øyefarge mistet livet. Brottveits studie viser at frykten hos transnasjonalt adopterte for å oppleve rasisme var knyttet til muligheten for å bli misforstått for å være innvandrer eller

utlending (Brottveit, 2/1996). At teksten vektlegger at denne frykten kun har vært tilstedeværende to ganger tidligere, vitner til at slike alvorlige hendelser hører til sjeldenheten, men medfører imidlertid sterk uro og frykt hos transnasjonalt adopterte.

En annen hendelse *Adoptert Identitet* trekker frem som opphav for en sterk uro, er en del av valgprogrammet til Hvit Valgallianse. Her inkluderer teksten et utdrag fra valgprogrammet som direkte omhandler adopterte i det det uttaler «Alle fremmede skal sendes ut av landet. Vi tilbyr adoptivbarna fortsatt å bo i Norge under forutsetning av at de lar seg sterilisere.» (Follevåg, 2002, p. 125) Det er tenkelig at tanken bak er at denne steriliseringen skal hindre andre «raser» å formere seg, slik at Norge på sikt kan bestå av en hvit homogen befolkning. Ved å omtale alle adopterte som en gruppe bidrar valgprogrammet til å annetgjøre transnasjonalt adopterte, ettersom de tydelig blir skilt fra majoriteten. At transnasjonalt adopterte her omtales sammen med innvandrere (fremmede) tydeliggjør også at de ikke er ansett som norske, og som en del av det norske fellesskapet. *Adoptert Identitet* forklarer videre den uro som oppstod etter denne valgkampanjen.

Nokon meinte eg var farleg. Nokon ville tvangssterilisere meg. Ikkje fordi eg hadde gjort noko vondt, men fordi eg var adoptert. Sjeldan har eg følt meg meir verdiløst som menneske. (Follevåg, 2002, p. 125)

Det teksten her beskriver er en annetgjørende prosess hvor transnasjonalt adopterte som gruppe tydelig annetgjøres, med et sterkt negativt fortegn. Valgprogrammet som omtales i boken *Adoptert Identitet* argumenterer at transnasjonalt adopterte innvilges tillatelse til fortsatt oppholdelse i Norge, mot tvangssterilisering. Innvandrere, barn av innvandrere og videre slekt med fenotypiske trekk som skiller seg fra majoriteten må imidlertid forlate landet (Follevåg, 2002, p. 125). Programmet bærer tydelig preg av en tradisjonell biologisk rasisme, hvor mennesker rangeres etter deres «rase», og hvite troner på toppen av hierarkiet, slik Brottveit omtaler i sin studie om rasisme og transnasjonalt adopterte (Brottveit, 2/1996). Et krav om tvangssterilisering vitner også til en tanke om et Norge bestående av utelukkende rasehomogenitet. Ettersom denne rasismen er rent biologisk vil ikke transnasjonalt adopterte kunne forhandle seg til inklusjon i majoriteten basert på sosiokulturelle faktorer, og blir her et offer uten handlingsmuligheter. Dette viser den rasismen Hübinette og Tigervall omtaler (2009), hvor ingen andre faktorer enn «rase» er virksomme. Valgprogrammet legger likevel vekt på at transnasjonalt adopterte gis muligheten til å oppholde seg i landet (mot sterilisering), i motsetning til innvandrere, som antyder at transnasjonalt adopterte plasseres over innvandrere med etterkommere i det rasialiserte hierarkiet. Dette viser også at deres sosiokulturelle likheter med majoritetsbefolkningen tillegges en viss verdi, på tross av

biologiske forskjeller. Sitatet over trekker frem at annetgjøringen av dem som gruppe, også omfatter dem som individer. Teksten bruker gjentatte ganger ord som «eg» og «meg», som viser at denne formen for offentlig rasisme som utføres mot en gruppe den transnasjonalt adopterte identifiserer seg med, også føles personlig. Videre vektlegger teksten at rasismen ikke har grunnlag i vonde handlinger, men eksisterer utelukkende på bakgrunn av vedkommendes adopsjonsstatus. Formidlingen av å føle seg verdiløs som menneske viser til et offentlig tap av identitet, hvor vedkommende reduseres til sin adopsjonsstatus av omverdenen. I valgprogrammet behandles transnasjonalt adopterte som kommoditeter, hvor sentrale makthavere kan bestemme at de ikke er en «ønsket vare», og derfor må hindres i å reproducere seg. Selv om partiet ikke fikk enorm oppslutning, viser deres valgprogram at rasisme eksisterer på et overordnet nivå, som medfører reelle muligheter for direkte konsekvenser for transnasjonalt adopterte.

At teksten trekker frem flere hendelser som har skapt debatt offentlig over lang tid, viser her at rasismen som omfatter transnasjonalt adopterte ikke tilhører kategorien *enkelttilfeller*, men utgjør et system av hendelser, handlinger og oppfattelser som eksisterer i det norske samfunn. Follevåg viser til frykten de overnevnte rasistiske handlingene har skapt, og fremhever at han som transnasjonalt adoptert er heldig:

Eg tenkjer på Arve og Benjamin medan eg ser føre meg vener som tenner lys for dei. «Så heldig eg er,» tenkjer eg, «så fordømt heldig eg er.» (Follevåg, 2002, p. 126)

Rasisme skjer, som nevnt, også i mindre alvorlige former enn drap og direkte fysisk og retorisk angrep mot andre «raser» enn den hvite. *Adoptert* vektlegger at hvorvidt en hendelse eller handlinger kan kategoriseres som rasisme, er avhengig av «øynene som ser». Her blir det blant annet fokusert på tilfeller hvor politiet stopper mennesker med et «fremmed» fenotypisk utseende.

Men den ene gangen jeg ble stoppet på grensen til Sverige og jeg var den eneste som måtte vise pass, kunne jeg imidlertid reagert på to måter: 1) Jeg blir nå diskriminert på grunn av hudfarge. Eller: 2) Tollerne har fått i oppdrag å forebygge illegal innvandring. (Ramm, 2007, p. 81)

Tekstens gjenfortelling av en tilnærmet ikke-eksisterende rasisme i Norge ved å hevde at det eksisterer andre intensjoner enn rasistiske ideologier eller tanker bak handlingene. Dette bidrar til å normalisere rasismen, og konstruere den som noe som ikke må anses som alvorlig. Selv om teksten tidligere har erkjent at det eksisterer rasisme i Norge, bortforklarer den, eller tillegger alternative forklaringer til, handlinger og hendelser som kan leses som rasistiske. Denne formen for avvæpning av rasisme kan henge samme med den fargeblinde diskursen og

ubehaget tilknyttet å italesette rasisme og «rase» generelt i norsk kontekst, slik Helland argumenterer (Helland, 2019, p. 10). *Adoptert* er ikke alene om å bortforklare rasisme blant transnasjonalt adopterte, og det kan tenkes at det eksisterer en form for felles forståelsesramme blant transnasjonalt adopterte som omhandler en blindhet tilknyttet, eller et ønske om å ikke oppleve, rasisme og annetgjøring. Flere transnasjonalt adopterte i Myongs studie (Petersen, 2009a) omtaler hendelser av rasialisering eller rasisme, men presenterer alternative forklaringer hvor de bryter ned innhold og intensjoner i handlingene de har blitt utsatt for, for deretter å hevde at det bare er nysgjerrighet eller at de ikke selv ønsker å kategorisere det som rasisme. Denne usikkerheten viser seg spesielt i situasjoner som ikke består av fysisk vold eller overfall som kan kategoriseres som tydelig rasisme, men vitner om episoder hvor de transnasjonalt adopterte utsettes for en form for «hverdagsrasisme» som havner i gråsonen eller er vanskeligere å erkjenne som rasisme. Dette gjelder for eksempel rasialiserte handlinger hvor transnasjonalt adopterte opplever blikk fra fremmede på gaten, uttalelser om at asiater stjeler jobbene til nordmenn, utfrysning i sosiale situasjoner eller lignende (Zhao, 2012, p. 119). Hübinette og Tigervall påpeker at ved å innrømme at man som transnasjonalt adoptert opplever rasisme, aksepterer de også at mennesker er forskjellige og har ulike arvelige karakteristikk, som dermed mer eller mindre automatisk knytter dem til et spesifikt geografisk område (Hübinette & Tigervall, 2009). På denne måten kan frykten for å innrømme opplevelser av rasisme være tilknyttet at de på den måten aksepterer at de er annerledes, og dermed også godta at de ikke hører til i det samfunnet de er en del av. Myong påpeker at en frykt for å sette seg selv i en offerposisjon kan utgjøre en av grunnene til at transnasjonalt adopterte avkrefter og bortforklarer opplevelser av rasisme (Petersen, 2009a, p. 258). Ved å erkjenne at man opplever rasisme i Norge, aksepteres ikke bare tanken om at transnasjonal adopsjon innebærer arvelig annerledeshet og geografisk tilknytning, men de setter også seg selv i en offerposisjon som kan medføre opplevd uverdighet og manglende agens (Ibid., p. 275).

Ramm fremhever at i situasjoner slik som sitatet over, oppstår valget om å bortforklare å bli stoppet i grensekontroll ved å analysere situasjonen dithen at vedkommende ikke stoppes på bakgrunn av «rase» alene, men en annen legitim årsak som ikke kan knyttes til individet direkte (Ramm, 2007, p. 81). På samme måte oppfordres transnasjonalt adopterte som stoppes av politiet til å anse situasjonen som rutinemessig og knytte kontrollen til at politiet kun utfører deres arbeidsoppgaver med å bekjempe kriminalitet:

Dersom den unge voksne med ny sykkel skulle bli stoppet av politiet, kan dette ses på nøyaktig samme måte. Ungdommen blir diskriminert på grunn av hudfarge. Eller politiet prøver å bekjempe sykkeltyverier. (Ramm, 2007, p. 81)

Bangstad og Døving hevder imidlertid i sin bok at i flere land har politiet en langt større tilbøyelighet til å ransake og kontrollere mennesker med minoritetsbakgrunn enn andre mennesker tilhørende majoritetsbefolkningen (Ibid., p. 14). Dette antyder at slike kontroller kan kategoriseres som rasialiserte, ettersom mennesker med «fremmed» utseende stoppes og kontrolleres hyppigere enn andre. Her vises en strukturell form for rasisme, hvor det eksisterer et system sammensatt av mønstre hvor andre «raser» diskrimineres av offentlige instanser. *Adoptert* knytter også her rasisme til intensjonalitet, hvor intensjonene bak handlingen tillegges særlig vekt. Det er også vanskelig å garantere eller bevise andres intensjoner med sikkerhet, noe som igjen kan bidra til en normalisering av rasistiske handlinger. Helland hevder at rasistiske ytringer ofte ikke blir tatt alvorlig, og bortforklares med at det «ikke var vondt ment», «ikke var så farlig» og lignende. Han legger videre vekt på at det er blitt en ren fornærmelse å antyde at noe er rasistisk, og å bli kalt rasist oppleves av nordmenn som en krenkelse (Helland, 2019, p. 11). Ramm påpeker også at hun selv ikke vil kalle noen rasister før alle andre mulige forklaringer er eliminert.

Hvis politiet hadde oppført seg på en fornærmende måte fordi den adopterte allerede var forhåndsdomt og det ikke fantes andre grunner for mistanke enn hudfarge, ville jeg kalt dem rasister. Men ikke før. (Ramm, 2007, p. 82)

Ved å vektlegge at kun de tydeligste tilfellene av rasisme skal anerkjennes, bidrar denne strategien til at de mer subtile tilfellene vil kunne fortsette «uoppdaget» eller utfordret. Myong hevder i sin avhandling at en diskursiv konstruksjon av rasisme hvor intensjonalitet om rasialisert marginalisering og hierarkisering forutsettes, bidrar til å legitimere og opprettholde rasialiserte forrangsprosesser. Hun argumenterer at utsagn i retning av at vedkommende ikke mener noe vondt med det, kan føre til at handlinger og utsagn som effektuerer rasialisert forrang, banaliseres og trivialiseres (Myong Petersen, 2009a, p. 255).

Follevåg vektlegger på sin side at rasistiske ytringer og handlinger ikke bare tilhører det ekstreme aspektet, men også forekommer i mildere og mer hverdagslige former. Her inkluderer Follevåg mer i hva som inngår som rasisme enn å kun vektlegge intensjoner bak handlingene, og anvender en noe mer direkte strategi enn Ramm. Dette tyder på at Follevåg anvender en noe lik forståelse av rasisme som den Zhao foreslår i sin avhandling, hvor rasisme innebærer de sårende og skadelige effektene av rasialiserte prosesser som blir

gjeldende gjennom menneskers kommunikasjon og interaksjon (Zhao, 2012, p. 123). Follevåg trekker fram at å bli (mis)kategorisert som innvandrere er en rasialisert annetgjøring han ofte opplever, men påpeker at denne kategoriseringen ikke alltid er vondt ment. Likevel kan denne eksterne kategoriseringen i noen tilfeller kategoriseres som rasisme:

Mistydingane kan også ha meir alvorleg karakter, som når til dels fulle folk på diverse utestadar kjem bort til meg og seier: «Eg liker ikkje innvandrarar.» Dette kan gjerne vere folk som er meir enn 3 år yngre enn meg. Det ironiske er då at eg har budd lenger i landet enn det dei har. (Follevåg, 2002, p. 97)

(Mis)kategoriseringen som nevnes i teksten er ikke bare en kategorisering av den transnasjonalt adopterte som «innvandrere», men medfølger en tydelig negativ ytring hvor den Andre direkte uttaler at vedkommende misliker mennesker med «utenlandsk» utseende. Uttalelsen viser her en type hverdagsrasisme, hvor den Andre plasserer «innvandrere» (her mennesker med et «fremmed» utseende) under seg selv i hierarkiet. Omtalen av uttalelsen som «alvorlig» viser også til at ytringen kan kategoriseres som rasisme. Hvorvidt uttalelsen tilhører tradisjonell biologisk, eller kulturell rasisme, er her uvisst. Uttalelsen er likevel utvilsomt tilknyttet de fenotypiske trekkene ettersom ytringen her rettes mot en transnasjonalt adoptert hvor det eneste som skiller de to, er utseende. Follevåg beskriver videre menneskene som ytrer seg som «til dels fulle». Dette viser til at de er beruset, men ikke så fulle at de ikke kan stå ansvarlig for sine handlinger. Teksten tillegger her den Andre en bevissthet rundt handlingen, som kan tyde på at dette er holdninger som (antatt) vil være til stede i edru tilstand også. Follevåg viser også til at menneskene som ytrer seg ofte er yngre enn han selv, og markerer deretter egen norskhet ved å vektlegge at han har vært i Norge lengre enn dem.

Adoptert Identitet poengterer at rasisme rettet mot innvandrere, som ofte også rammer transnasjonalt adopterte, er eksisterende som strukturell rasisme i politiske holdninger i tillegg til de mer hverdagslige kommentarene på utesteder og andre overnevnte tilfeller.

Enkelte vil stoppe innvandring fordi innvandrarar (les: menneske med mørk hudfarge) er meir kriminelle enn nordmenn. Dei meiner med andre ord at kriminelle handlingar gjort av innvandrarar kan forklarast med at dei er innvandrarar. Det ligg i deira framande «blod» og «grunn» at dei er meir kriminelle enn nordmenn. (Follevåg, 2002, p. 52)

Utraget viser til en tydelig tradisjonell biologisk rasisme, hvor mennesker tillegges negative egenskaper, utelukkende på bakgrunn av deres «rase». Dette blir spesielt tydelig når Follevåg presiserer at innvandrere her betyr mennesker med mørk hudfarge. Ved å vektlegge at det er hudfargen som er grunnlaget for kategoriseringen som innvandrere, viser han at transnasjonalt adopterte også inngår i nevnte kategori. Dette støttes ved at Follevåg videre presiserer at de

negative egenskapene knyttes til deres «blod» og «grunn», altså biologi, som også vil gjelde transnasjonalt adopterte ettersom deres «rase» skiller seg fra den (hvite) majoritetsrasen i Norge. Teksten fremhever imidlertid at nevnte holdninger tilhører «enkelte». Dette kan tolkes som at holdningene er tydelig tilstedeværende i Norge, men tilhører et fåtall mennesker. Follevåg har likevel vist at slike holdninger kan nå langt, og få store konsekvenser for menneskene de rammer, gjennom å trekke frem at slike holdninger har vært tilstedeværende i norsk politikk og offentlighet (gjennom Hvit Valgallianse), i tillegg til hverdagslige uttalelser.

6.3 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg belyst ulike opplevelser tilknyttet rasisme, og analysert hvordan disse prosessene skjer og oppleves. I kapitlets første del fremkommer noe uenighet i de to bøkene tilknyttet hvorvidt rasisme blant barn kan kategoriseres som rasisme. Rasisme i form av mobbing viser likevel at det eksisterer rasistiske holdninger i samfunnet, uavhengig av om de er bevisste ideologiske handlinger, eller gjengivelser av andres synspunkter (for eksempel som de har lært hjemme). Det fremkommer av empirien at voksne ansvarspersoner har mulighet til å forhindre mobbing med «rase» som virkemiddel, men det påpekes at voksnes inngrep også kan ha en annetgjørende effekt dersom den italesetter adopsjonskategorien, og derigjennom skaper et skille mellom den (hvite) majoritetsbefolkningen, innvandrere og transnasjonalt adopterte. Follevåg viser at mobbing hvor «rase» benyttes for å såre andre, ikke bare tilhører barndommen, men oppleves også utover ungdomsårene. Ved å oppleve rasistiske slengkommentarer og utfrysning hver gang han var på skolen, ble det tydelig skapt et skille mellom han som transnasjonalt adoptert og de andre (hvite), hvor han ble plassert lavere på det verdimesige hierarkiet av mobberne.

I kapitlets andre del viser jeg hvordan både hverdagsrasisme og ekstrem rasisme fremkommer i de to bøkene. Gjennom rasisme blir transnasjonalt adopterte annetgjort ved at de bemerkes som annerledes og uønsket. Det trekkes her et skille mellom den (hvite) majoritetsbefolkningen og transnasjonalt adopterte, som blir tydelig gjennom at (hvite) nordmenn ikke opplever verken rasistiske slengbemerkinger eller andre former for rasisme i Norge. Det påpekes at ekstrem rasisme tilhører sjeldenheten i Norge, men Follevåg viser at de få tilfellene likevel medbringer stor uro og frykt hos transnasjonalt adopterte. Det fremheves likevel at hverdagslige former for rasisme forekommer oftere, og gjerne i form av noe utydelige handlinger og ytringer som ikke like lett kategoriseres som rasisme. De «mildere» situasjonene fungerer likevel annetgjørende, ettersom de er påminnelser om den transnasjonalt adoptertes annerledeshet i forhold til den (hvite) majoritetsbefolkningen. Ramm

og Follevåg er likevel tydelig forskjellige i deres vurdering av rasisme. I *Adoptert* fremmes en diskursiv konstruksjon av rasisme som bygger på intensjonalitet, hvor Ramm vurderer hvorvidt handlinger og ytringer er rasistiske basert på (antatte) intensjoner. Denne forståelsesrammen bidrar til en minimalisering og mitigering av rasisme i Norge, hvor rasistiske handlinger, ytringer og tankemåter får fortsette uforstyrret og uten motstand. Det ser ut til at Follevåg i motsetning til Ramm, legger de skadelige virkningene til grunn i vurderingen av rasisme, hvor rasisme blir forstått som sårende og skadelige effekter av rasialiserte prosesser. Denne forståelsen innebærer at også rasialiserte kommentarer og handlinger i større grad kan vurderes som rasisme, og *Adoptert Identitet* bidrar her til en italesettelse av rasismens eksistens i Norge.

Det kan her sies at det eksisterer rasisme i Norge, til tross for den fargeblinde ideologien og fokuset på likeverd på tross av «rase». Rasisme er å finne blant barn og unge (enten som faktiske ideologiske holdninger, eller gjengivelse av eksisterende holdninger i samfunnet ellers), og fører til en annetgjøring av transnasjonalt adopterte barn gjennom en italesettelse av deres annerledeshet og plassering på det rasialiserte verdihierarkiet. Det argumenteres her at rasisme også er å finne på ulike nivå i Norge, både ekstreme tilfeller, men også i form av kommentarer og handlinger i hverdagslige møter med deler av den (hvite) majoritetsbefolkningen, hvor transnasjonalt adopterte annetgjøres gjennom markering av deres annerledeshet, samt en formidling av de ikke er «ønsket» i samfunnet.

Kapittel 7 – Konklusjon: Å bli gjort annerledes

Som jeg skrev innledningsvis i denne oppgaven, har jeg tidligere fått et svært begrenset innblikk i noen av utfordringene tilknyttet en hverdag som transnasjonalt adoptert i Norge. Jeg ønsket gjennom denne studien å få en bedre forståelse for hvordan transnasjonalt adopterte opplever å bli gjort til «de andre» av det fellesskapet de er vokst opp i. Jeg har i denne studien forsøkt å belyse utfordringene transnasjonalt adopterte trekker frem gjennom å besvare følgende problemstilling:

På hvilke måter annetgjøres transnasjonal adopsjon i Norge?

Gjennom analyse av studiens empiriske materiale, har jeg rettet søkelyset mot annetgjørende prosesser tilknyttet transnasjonal adopsjon i Norge, hvor jeg har identifisert tre ulike områder hvor annerledeshet produseres. Jeg vil i dette avsluttende kapitlet konkludere funnene fra de empiriske kapitlene, før jeg runder av med noen avsluttende refleksjoner.

7.1 Annetgjort gjennom rasialisert forskjellsbehandling

Studien har vist at gjennom en overordnet kollektiv biologisk forståelsesramme om slektskap annetgjøres transnasjonal adopsjon ved at det biologiske slektskapet anses og fremstilles som overordnet. Dette medfører at det sosiale (adoptiv)slektskapet blir ansett som mindreverdig, eller ikke fullverdig. Fokuset på biologi kan her tolkes som en annetgjørende prosess hvor det indirekte kommuniseres at transnasjonalt adopterte ikke hører hjemme i den familien de lever i. Bøkene jeg har hentet mitt empiriske materiale fra kritiserer det biologiske fokuset, og fremmer her en likestilling mellom det biologiske og det sosiale slektskapet, hvor det fremheves at sosialt slektskap også er «ordentlig» slektskap. Empirien trekker videre frem, og problematiserer, at biologi knyttes tett opp til identitet, hvor biologisk slektskap fremstår som konstituerende.

Denne studien viser også at manglende fokus på biologiske rasemessige ulikheter i Norge utgjør en annetgjørende prosess tilknyttet transnasjonal adopsjon. Empirien påpeker her at det mangler kunnskaper tilknyttet andre «raser» enn den hvite, som skaper et skille mellom det norske (hvite) «vi», og «de andre». Dermed fremstår andre «raser» som underordnede og mindre viktige, og derigjennom også annetgjort.

Empirien påpeker at transnasjonal adopsjon annetgjøres på i alle fall tre måter i litterære fremstillinger. Det fremheves for det første en tilstedeværelse av biologisk fokus også i forskningslitteratur. Ved å legge biologi til grunn for å analysere og kategorisere transnasjonalt adopterte, fremheves også deres annerledeshet til sammenligning med den

(hvite) majoritetsbefolkningen. Denne fokuseringen i studier av transnasjonalt adoptertes identitet og levde liv utgjør et ensidig perspektiv hvor sosiale aspekter tilknyttet identitetskonstruksjon overses. For det andre fremstilles transnasjonal adopsjon ofte i et problemorientert perspektiv, hvor transnasjonalt adopterte generaliseres og fremstilles som mer problematisk enn (hvite) majoritetsmennesker. På den måten annetgjøres transnasjonalt adopterte ved å skilles ut som en problematisk gruppe med mer utfordringer i livet enn «den normale nordmann». For det tredje bærer fremstillingen i skjønnlitteratur også preg av manglende biologiske tilknytninger, samtidig som adopterte fremstilles som ynkelige og utenfor samfunnets sosiale fellesskap. Her annetgjøres transnasjonal adopsjon gjennom en fremstilling av at de ikke hører hjemme i det fellesskapet de er en del av.

7.2 Annetgjort gjennom rasialisering i hverdagslige møter

I denne studien har jeg vist at rasialiserte annetgjørende prosesser hvor transnasjonalt adopterte ekskluderes fra norskhetsbegrepet finner sted i flere møter med deler av den (hvite) majoritetsbefolkningen. Deres «fremmede» fenotypiske trekk danner grunnlaget for annetgjørende prosesser, bestående av spørsmål tilknyttet deres opprinnelse, morsmål eller andre faktorer som fremhever deres annerledeshet. Jeg har her illustrert hvordan annetgjørende prosesser er sosialt konstruerte forhandlingsprosesser, hvor transnasjonalt adopterte forhandler utfallet av ekstern kategorisering ved å markere sin norskhet. Kulturelle strukturer som det norske språk og norske navn fremstår her som lite virkningsfulle for å overbevise om deres norskhet, og behovet for å italesette adopsjonskategorien blir tydelig. Formidling av adopsjonskategorien garanterer imidlertid ikke at utfallet av kategoriseringen ender i en inklusjon i norskhetsbegrepet. Transnasjonalt adopterte kan derfor oppleve å bli plassert et sted i midten på det rasialiserte hierarkiet, hvor de anses som mindre fremmed enn innvandrere, men også mindre norsk enn den (hvite) majoritetsbefolkningen. Gjennom studiens analyse har jeg vist at «rase» og fenotypiske trekk er av stor betydning for ekstern kategorisering, og virker svært forstyrrende for oppfattelsen av norskhet. Dette viser at hvithet er et sentralt element i forståelsen av kategorien norsk.

Adopsjonsstatusen i kombinasjon med «fremmede» fenotypiske trekk kan også føre til en rasialisert annetgjørende prosess gjennom en etnifisering hvor de tillegges en kulturell tilhørighet de selv ikke kjenner seg igjen i. Etnifiseringen eksisterer gjennom et generelt press fra majoritetsbefolkningen tilknyttet å ha en tilhørighet til opprinnelseslandet og -kulturen. En annen tydelig etnifisering som trekkes frem i empirien, er arrangementer for transnasjonalt adopterte. Her blir det tydelig at transnasjonalt adopterte forventes å ha en tilknytning til deres

opprinnelseskultur, gjennom at de plasseres sammen som gruppe for å lære om kulturen i landet de ble født i. På denne måten fremheves deres annerledeshet, og en forventning om at de skal føle et fellesskap med andre som har samme fenotypiske trekk og kulturelt opphav som dem selv blir tydelig. Begge bøkene jeg har tatt utgangspunkt i, knytter stor misnøye til etnifiseringen, og påpeker at etnisk identitet er et personlig anliggende som ikke skal tillegges andre mennesker utover deres eget ønske.

7.3 Annetgjort gjennom rasisme

Studien viser at det eksisterer rasisme i Norge, som utgjør en annetgjørende prosess tilknyttet transnasjonal adopsjon. I empirien fremkommer to ulike forståelsesrammer som benyttes til å vurdere rasisme, som har betydning for hvilke situasjoner som betegnes som rasisme av transnasjonalt adopterte. Den første forståelsen bygger på en forutsetning av intensjonalitet om rasialisert marginalisering og hierarkisering. Den andre baseres på handlingers og utsagns skadelige og ekskluderende virkning, uavhengig av intensjonalitet. Jeg har her argumentert for at førstnevnte forståelse bidrar til en marginalisering og mitigering av rasisme i Norge, og for viktigheten av å også inkludere mindre handlinger og ytringer med uklare intensjoner som medfører ekskludering, i forståelsen av rasisme. Jeg legger sistnevnte forståelse til grunn i argumentasjonen for at mobbing blant barn og unge hvor «rase» og «fremmede» fenotypiske trekk benyttes som virkemiddel, utgjør en rasistisk annetgjørende prosess. På denne måten blir det til en viss grad ubetydelig om barn og unge forfekter rasistiske holdninger og ideologier, eller bare gjengir rasistiske holdninger tilhørende samfunnsmedlemmer de omgås. Uavhengig av intensjonalitet eller rasismens opphav, vitner rasisme blant barn og unge om en eksistens av rasistiske holdninger i samfunnet som bidrar til en annetgjøring av transnasjonalt adopterte. Mobbing fremstår som en maktdemonstrasjon hvor overlegenhet illustreres, og derigjennom skapes et rasialisert hierarki hvor transnasjonalt adopterte plasseres lavere enn (hvite) mobbere, og dermed annetgjøres.

I denne studien identifiseres rasisme som bestående av både hverdagsrasisme og ekstrem rasisme, hvor begge utgjør annetgjørende prosesser tilknyttet transnasjonal adopsjon. Ekstrem rasisme (her vold, drap, eller annen voldsom aktivitet) tilhører sjeldenheten i Norge, men utgjør likevel en sterk annetgjørende prosess. Min analyse viser at rasisme rettet mot aktører som tilhører en gruppe man identifiserer seg med, også oppleves personlig. Dermed fører ekstrem rasisme til sterk uro blant langt flere enn de aktørene som utsettes for den, og på den måten annetgjøres transnasjonalt adopterte som gruppe. Empirien viser imidlertid at rasisme oftere forekommer i mildere former i hverdagslige møter med deler av den (hvite)

majoritetsbefolkningen. Denne formen for rasisme trekkes frem i form av ytringer omhandlende misnøye rundt innvandring, slengbemerkinger fra fremmede, forskjellsbehandling i politikontroller og lignende. Selv om hverdagsrasisme ikke er like tydelig rasistisk som ekstrem rasisme, fungerer den likevel annetgjørende på flere måter. For det første opplever antakelig ikke hvite nordmenn rasistiske slengbemerkinger, og på denne måten blir det tydelig at transnasjonalt adopterte er annerledes og skiller seg fra majoriteten. For det andre består rasismen ofte av en italesettelse av annerledesheten, og dermed også en direkte annetgjøring hvor skillet mellom den (hvite) majoriteten og *de andre* (transnasjonalt adopterte) blir tydelig. For det tredje viser rasisme til en misnøye med andre «rasers» tilstedeværelse, noe som også tydeliggjør at transnasjonalt adopterte ikke anses som en del av det norske fellesskapet.

7.4 Avsluttende refleksjoner

I denne studien har jeg belyst at transnasjonal adopsjon annetgjøres på flere stadier i det norske samfunn, både gjennom overordnede forståelsesrammer og fremstillinger, hverdagslige møter med rasialisering og etnifisering, og møter med rasisme. Dette innebærer at annetgjørende prosesser er komplekse, og kan ikke kun knyttes til enkeltmenneskers holdninger og handlinger. Prosessene må også ses i overordnede strukturelle sammenhenger for å få et helhetlig inntrykk av annetgjøringens omfang. Jeg har her valgt å benytte begrepet *annetgjøring* for å supplere begrepene *annerledes* og *annerledeshet*. Jeg håper jeg gjennom dette grepet har klart å illustrere det prosessuelle i annetgjørende prosesser, hvor annerledeshet skapes gjennom sosial interaksjon. Ved å benytte dette teoretiske begrepet har jeg forsøkt å rette fokuset fra individ til mellommenneskelige relasjoner, forståelser og handlinger. På denne måten blir det tydelig at annerledeshet ikke er statiske egenskaper, men heller et resultat av sosiale prosesser hvor grupper inndeles etter oppfattet likhet og ulikhet.

Jeg vil argumentere for at denne studien har gjort det tydelig at det er behov for mer kunnskap om transnasjonal adopsjon i Norge, med fokus på sosiale prosesser, for å kunne bidra til økt inkludering i det norske fellesskapet. Et av poengene som fremkommer i empirien, er at transnasjonalt adopterte annetgjøres på bakgrunn av manglende kunnskap i befolkningen, både tilknyttet biologiske rasemessige forskjeller, men også gjennom uvitenhet tilknyttet transnasjonalt adoptertes norskhet.

Jeg håper jeg gjennom denne studien har klart å skape større forståelse for hvordan transnasjonalt adopterte opplever å bli gjort til «de andre» i det fellesskapet de er vokst opp i. Min empiri utgjør imidlertid kun to perspektiver, av mange, innen transnasjonal adopsjon. En

større kvalitativ studie med samme tema, vil potensielt kunne bidra til å få frem flere perspektiver, og derigjennom også skape mer forståelse for flere mulige områder hvor transnasjonal adopsjon annetgjøres i Norge. Videre kan det være nyttig å gjennomføre en studie av kvantitativ art, for å kartlegge om funnene fra denne studien er representativ blant norske transnasjonalt adopterte. Etersom forskningsfeltet kritiseres for å være for problemorientert, kan det også være fruktbart å gjennomføre en studie med fokus på positiv annetgjøring, eller annetgjøring med positive følger.

Litteraturliste

- Agius, C., 2013. Social Constructivism. I: A. Collins, red. *Contemporary Security Studies*. Oxford: Oxford University Press, pp. 70-86.
- Andersson, M., 2017. Race: A Contested and Travelling Concept. I: H. Leiulfsrud & P. Sohlberg, red. *Concept in Action: Conceptual Constructionism*. Leiden: Brill, pp. 284-301.
- Andersson, M., 2018. Politisering. I: M. Andersson, red. *Kampen om vitenskapeligheten - forskningskommunikasjon i et politisk betent felt*. Oslo: Universitetsforlaget, pp. 99-115.
- Bangstad, S. & Døving, C. A., 2015. *Hva er rasisme?. 2*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Berg, A.-J. & Kristiansen, T. G., 2010. Synlig forskjell - om "nyankome innvandrere", kjønn og rasialisering. I: A. Berg, A. B. Flemmen & B. Gullikstad, red. *Likestilte norskheter*. Trondheim: Tapir Akademiske Forlag, pp. 227-257.
- Berger, P. L. & Luckmann, T., 1966. *The Social Construction of Reality*. Garden City, N.Y.: Anchor Books.
- Bitsch, A. & Belgaux, C., 2021. Et varslet drap. *Morgenbladet*, Issue 4, pp. 22-25.
- Blaikie, N. & Priest, J., 2019. *Designing Social Research*. 3. red. Cambridge: Polity Press.
- Braun, V. & Clarke, V., 2006. Usin thematic analysis on psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), pp. 77-101.
- Brons, L., 2015. Othering, an Analysis. *Transcience. A Journal of Global Studies*, 6(1), pp. 69-90.
- Brottveit, Å., 1999. Jeg vil ikke skille meg ut! identitetsutvikling, ekstern kategorisering og etnisk identitet hos adopterte fra Colombia og Korea. I: *Utenlandsadopterte barn og unge*. 4. red. Oslo: DIAFORSK.
- Brottveit, Å., 2/1996. "Rasismen" og de utenlandsadopterte. *Norsk antropologisk tidsskrift*, Volum 7. , pp. 132-148.
- Burr, V., 2015. *Social Constructionism*. 3. red. New York/London: Routledge.
- Follevåg, G., 2002. *Adoptert identitet*. 1. red. Oslo: Spartacus Forlag .

- Frankenberg, R., 1993. Introduction: Points of Origin, Points of Departure. I: R. Frankenberg, red. *White Women, Race Matters : The Social Construction of Whiteness*. Minnesota: University of Minnesota Press, pp. 1-22.
- Glorius, B. & Friedrich, K., 2006. Transnational Social Spaces of Polish Migrants in Leipzig (Germany). *Migracijske i etničke*, Volum 22, pp. 163-180.
- Goffman, E., 1975. *Stigma - Om afgiverens sociale identitet*. Kjøbenhavn: Nordisk Forlag.
- Gran, E. T., 2019. *Skyggebarn*. 1. red. Otta: Eli Therese Gran .
- Gullestad, M., 2017. *Det norske sett med nye øyne*. 4. Oslo: Uiversitetsforlaget.
- Helland, F., 2019. *Rasismens retorikk: Studier i norsk offentlighet*. Oslo: PAX forlag.
- Horverak, Ø. & Bye, E. K., 2007. *Det norske drikkemønsteret*. Oslo: SIRUS.
- Howell, S., 2001. "En vanlig familie": Utenlandsadopsjon i Norge, et stadig voksende fenomen. I: S. Howell & M. Melhuus , red. *Blod tykkere enn vann? Betydningen av slektskap i norge*. Bergen: Fagbokforlaget, pp. 73-98.
- Howell, S., 2003. Kinning: The creation of life trajectories in transnational adoptive families. *The Journal of the Royal Anthropological Institute*, September, Volum 3, pp. 465-484.
- Howell, S., 2006. *The kinning of foreigners: Transnational adoption in a global perspective*. New York: Berghahn Books.
- Hübinette, T., 2011. Adoption ur ett koreanskt och et svenskt perspektiv. *Barnboken*, 1 11, Volum 23, pp. 23-32.
- Hübinette, T., 2015. SooJin Pate. From orphan to adoptee: U.S Empire and geneology of Korean adoption. *The American Historical Review*, April, 120(2), p. 665.
- Hübinette, T. & Andersson, M., 2012. Between colourblindness and ethnicisation: Transnational adoptees and race in a Swedish context. *Adoption & Fostering*, 36(3-4), pp. 97-103.
- Hübinette, T., Malm, C. J. & Törngren, S. O., 2018. Transracial families, race, and whiteness in Sweeden. *Genealogy*, 11 Desember, 2(4), pp. 1-16.

Hübinette, T. & Tigervall, C., 2009. When racism becomes individualized: Experiences of racialisation among adult adoptees and adoptive parents of Sweden. I: *complying colonialism: gender, race and ethnicity in the Nordic region*. Farnham: Ashgate, pp. 119-135.

Hübinette, T. & Tigervall, C., 2010. Adoption with complications: Conversations with adoptees and adoptive parents on racism and ethnic identity. *international social work*, 53(4), pp. 489-509.

Hylland Eriksen, T., 1999. *Kulturterrorismen. Et oppgjør mot tanken om kulturell renhet*. 2. Oslo: Spartacus Forlag.

Innst. 209 L nr. 7, 2009-2010. *Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om endringer i adopsjonsloven og barnevernloven*.

Jacobsson, K., 2016. Analysing Documents Throug Fieldwork. I: D. Silverman, red. *Qualitative Research*. London: SAGE Publications, pp. 155-170.

Jakobsen, T., 2001. En datter fra Kina. *Samfunnsspeilet*, 2 Mai, Issue 2, pp. 28-32.

Johannesen, L. E. F., Rafoss, T. W. & Rasmussen, E. B., 2020. *Hvordan bruke teori?*. 3. Oslo: Universitetsforlaget.

Jørgensen, M. W. & Phillips, L., 1999. *Diskursanalyse som teori og metode*. 1. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Karlsen, K. B., 2002. *Arve - Sonen min*. Gjøvik: Gyldendal.

Kjos, I., 2013. *Anders Bhering Breiviks Manifest - En idéanalyse*. Mastergradsavhandling. Oslo: Universitetet i Oslo.

Leganger, S., 2018. Joe Erling Jahr: Ber om unnskyldning for å ha drept Benjamin Hermansen. *Aftenposten*, 23 Januar.

Lunde, H., 2011. *HL-Senteret*. [Internett]

Available at: <https://www.hlsenteret.no/kunnskapsbasen/folkemord/folkemord-under-nazismen/ettertid/nynazisme>

[Funnet 28 Mars 2021].

Marifjæren, P., 1999. Beheim Karlsen-saka ferdig etterforska. *Bergens Tidende*.

Midtbøen, A. H., 2021. Strukturell rasisme i en strukturelt. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 3 Februar, pp. 106-115.

- Miles, M. B., Huberman, A. M. & Saldaña, J., 2020. *Qualitative Data Analysis*. California: SAGE Publications .
- Myong, L. & Bissenbakker, M., 2021. Attachment as Affective Assimilation: Discourses on Love and Kinship in the Context of Transnational Adoption in Denmark. *NORA: Nordic journal of woman's studies*, 8 Mars, 5(1), pp. 1-13.
- Myong, L. & Petersen, M. N., 2012. (U)levelige slægtskaber: En analyse av filmen Rosa Morena. *Kultur&Klasse*, Volum 1, pp. 119-132.
- Myong, L. & Petersen, M. N., 2015. (Un)liveabilities: Homonationalism and transnational adoption. *Sexualities*, 18 3, pp. 329-345.
- Naz, G., 2019. *Statistisk Sentralbyrå*. [Internett]
Available at: <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/faerre-utenlandsadopsjoner>
[Funnet 10 Desember 2020].
- Nilssen, V., 2014. *Analyse i kvalitative studier*. 2. Oslo : Universitetsforlaget.
- Norum, M. L., 2020. Johannes mor: -Vondt å tenke på alle som føler på en utrygghet. *Budstikka*, p. 6.
- NOU , 2012:5. *Bedre beskyttelse av barns utvikling— Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet*.
- NOU, 2009: 21. *Adopsjon - Til barnas beste. En utredning om de mange ulike sidene ved adopsjon*.
- Olweus, D. & Gorseth, S., 2006. *Mobbing i fritidsmiljøene. En håndbok for ledere i frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner og fritidsklubber*. Oslo: Barne- og Likestillingsdepartementet .
- Opdal, S. M., 2021. Jeg sliter med skammen over min etnisitet. *Aftenposten*, 28 Januar.
- Petersen, L. M., 2009a. *Adopteret - fortællinger om transnational og racialiseret tilblivelse*. Doktorgradsavhandling. Aarhus: Aarhus Universitet.
- Petersen, L. M., 2009b. At blive til en ligeværdig dansk kvinde: fortællinger om race, køn og heteroseksualitet. *Kvinder, Køn og Forskning*, 18(2), pp. 54-64.

Prior , L., 2016. Using Documents in Social Research. I: D. Silverman, red. *Qualitative Research*. London: SAGE Publications, pp. 171- 185.

Priyangika Kraggerud, K. S., 2019. *Aftenposten*. [Internett]

Available at: <https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/OpkMab/det-er-paa-tide-at-programmer-som-sporloes-og-tore-paa-sporet-fremsti>

[Funnet 10 Mai 2021].

Ramm, A., 2007. *Adoptert*. Oslo: Gyldendal.

Rogstad, J. & Midtbøen, A. H., 2010. Den utdannede, den etterlatte og den drepte: mot en ny forståelse av rasisme og diskriminering. *Sosiologisk Tidsskrift*, Volum 18, pp. 31-52.

Røed, L.-L., 2011. *Aftenposten*. [Internett]

Available at: <https://www.aftenposten.no/norge/i/8QOVx/vi-maa-slutte-aa-snakke-om-roetter>

[Funnet 19 Mai 2021].

Språkrådet , 2017. *Termwiki*. [Internett]

Available at: <http://termwiki.sprakradet.no/wiki/Annethet>

[Funnet 26 Mai 2021].

Statistisk Sentralbyrå (SSB), 2020. *Adopsjoner*. [Internett]

Available at: <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/adopsjon/aar>

[Funnet 10 Desember 2020].

Statistisk Sentralbyrå (SSB), 2021. *Introduksjonsordningen for nyankomne innvandrere*.

[Internett]

Available at: [https://www.ssb.no/utdanning/statistikker/introinnv/aar-tidligere-deltakere?fbclid=IwAR0jLnYRGln4v4t8hRRbjYAHdwlo9FyxqcfF6pO57GPKXyW5-](https://www.ssb.no/utdanning/statistikker/introinnv/aar-tidligere-deltakere?fbclid=IwAR0jLnYRGln4v4t8hRRbjYAHdwlo9FyxqcfF6pO57GPKXyW5-3rhOhYMfUs)

[3rhOhYMfUs](https://www.ssb.no/utdanning/statistikker/introinnv/aar-tidligere-deltakere?fbclid=IwAR0jLnYRGln4v4t8hRRbjYAHdwlo9FyxqcfF6pO57GPKXyW5-3rhOhYMfUs)

[Funnet 6 Mai 2021].

Sætersdal, B. & Dalen, M., 1999. *Hvem er jeg?: adopsjon, identitet og etnisitet*. Oslo: Akribe.

Sætersdalen, B. & Dalen, M., 1992. *Utenlandsadopterte barn i Norge : tilpasning, opplæring, identitetsutvikling : empirisk undersøkelse og teoretisk videreutvikling*. Oslo:

Spesiallærerhøgskolen, Universitetet i Oslo.

Tjora, A., 2018. *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. 3. Oslo: Gyldendal Akademiske .

Tufte, P. A., Christoffersen, L. & Johannesen, A., 2016. *Innføring til samfunnsvitenskapelig metode*. 5. red. Oslo: Abstrakt forlag.

Verdens Barn, 2020. *Verdens Barn*. [Internett]

Available at: <https://www.verdensbarn.no/om-oss/dette-er-verdens-barn>

[Funnet 10 Desember 2020].

Zhao, Y., 2012. *Negotiating Differences: Transnational adoption, Norwegianness and Identity Work*. Doktorgradsavhandling. Bodø: Universitetet i Nordland.

Zhao, Y., 2013. Intersectionality, the Production of Difference and Norwegian Transnational Adoptees' Identity Work. *NORA - Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, Volum 21:3, pp. 201-217.

Åmås, K. O., 2006. *Tore er faktisk på sporet*. [Internett]

Available at: <https://www.aftenposten.no/meninger/i/8QG4Q/tore-er-faktisk-paa-sporet>

[Funnet 13 Mai 2021].